SAYI: 25 FİYATI: 2000 TL. (K.D.V. dahil)

EKONOMİ VE POLİTİKADA

Görüş

AYLIKD... ...LIK 1988

Filistin Devleti kuruldu. Bu kuruluş, gerçekleşmesini mücadelenin işgal altındaki topraklara taşınabilmesine borçlu. Filistin halkının neredeyse bir yıldır her gün birkaç evladını kurban ederek "intifada" yani ayaklanma halinde olması veriyor bağımsız devlet kurma hakkını. Ama unutmamak gerek, Filistin halkının meşru temsilcisi FKÖ'nün Yasser Arafat liderliğindeki uzun mücadele geçmişi "intifada"yı hazırladı.

REHA İSVAN İLE SÖYLEŞİ

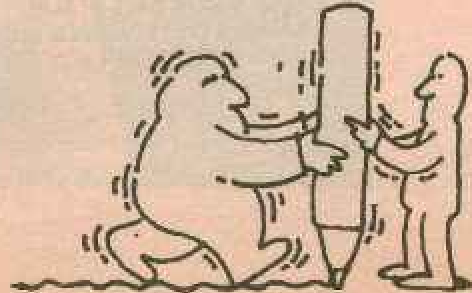

PAS TUTMUŞ SİLAHLAR DEĞİL...

"Hareketimizin deney ve kadro birikiminin bir katresini bile harcamadan oluşturulabilecek, eskinin uzantısı ve tortusu olmayan ama eskiyi olumlu olumsuz tüm deneyleri içinde özümsemiş, kucaklamış bir örgütsel yeniden yapılanmanın olabilirliğine ve ilk adımlarının atılabilmesi için uygun bir dönemde olduğumuza inanıyorum."

Oya Baydar

MEMURUN KAVGASI

İÇİNDEKİLER

BİR VE AYNI

Eskiler anlatır; 1925 Takrir-i Sukûn'u zamanında bir yandan Şeyh Sait Ayaklanması şiddetle bastırılmaya, bir yandan da İstanbul'da işçi sınıfının sendikal ve siyasi hareketi tasfiye edilmeye çalışılırken solcular şöyle düşünürlermiş: 'Gazi Paşa bu yapılanlara karşıymış, ama Reisi Cumhur'un yetkileri belli. İcranın başı Fethi Okyar baskıcı güçlerin adamı ve yetki onda. Gazi ne yapsın?' Bu 'iktidar ikiliği' ütopyasının sol hareketin Kemalist hareketle bağlarını koparamamasından kaynaklandığını düşünmek herhalde yanlış olmaz. Fethi Okyar'la "Gazi"nin **bir ve aynı** olduğunu anlamaya kısa bir süre sonra "İcra Vekilleri Heyeti" reisliğine İsmet İnönü'nün getirilmesi ile baskıların aynen, hatta artarak sürmesi bile yetmemiş. Hayal gerçeklerden çok daha güçlüymüş anlaşılan.

Şimdi de Çankaya'da gazi olmayan bir paşa var. Sol üzerindeki, demokrasi isteyen, insan haklarını talep eden hareket üzerindeki baskılar, süregelen Takrir-i Sukûn içinde yeni bir küçük Takrir-i Sukûn ile artırılmış durumda. 1 Ağustos'ta yayınlanan bir genelgeyle ceza ve tutukevlerinde uzun süren mücadelelerle kazanılmış "iyileştirmeler" yokedilmek istendi. Cezaevlerinde ikibin insan açlık grevine başladı. Son sekiz yıldır ilk defa "içerisi" ile "dışarısı" arasında büyük bir dayanışma ile demokratik mücadele yürütülüyor. Her gün açlık grevindekilerle dayanışma amacıyla yeni bir bildiri, yeni bir toplantı, yeni bir miting yapılıyor. Küçük Takrir-i Sukûn, bu insani isteklere karşı duyarsızlığını ya da "duyarlılığını" sopa göstererek ifade ediyor. Dergi ve kitap toplatmalar, 142. maddeyi ihlal iddiasıyla açılan davalar, gözaltına almalar, polis operasyonları, "aleni" olması gereken mahkemelerin önünde panzerli gövde gösterileri bu sopa göstermenin yeni biçimlerini oluşturuyor.

Peki ama daha dün Sayın Kenan Evren memleketimizde de bir komünist partisinin kurulabileceğini söylememiş miydi? Bu beyanın ardından ülkede demokratik süreçlerin ilerlemesi, rejimde bir yumuşama olması gerekmiyor muydu?

O halde ne oluyor? Eski alışkanlık bunu yorumlarken "iktidar ikiliği" kavramına sürükleniyor hemen: Kenan Evren'in "olumlu" yaklaşımına devlette yuvalanmış gerici güçler tepki veriyor ve "Biz varız, güçlüyüz, bir yumuşamaya izin vermeyeceğiz" diyor! Çok yanlış.

Oysa sorunun gerçekler temeline dayanan basit bir izahı var.

Gelecek sayımızda yayınlayacağımız bir "İşkence Söyleşisinde" anlatılanlar ilginç. DAL'da işkence görenler Türkiye'nin İşkenceye Karşı Uluslararası Sözleşme"ye imza attığını hatırlatınca şu cevabı alıyorlar: "O sözleşmeyi Dışişleri Bakanlığı imzaladı. Burası Siyasi Şube! Biz İçişleri'ne bağlıyız!" Çok veciz. Bir devletin, biri dış, diğeri iç olmak üzere iki politikası olabileceğini iyi anlatıyor.

Sayın Evren'in mesajı dışarıyaydı. Gösterilen sopa da zinhar bunun içeriye verilmiş bir mesaj sanılmamasını sağlamaya yönelikti.

"İyi" olmadığı gibi "kötü" de yoktu. Devlet bir ve aynıydı. 12 Eylül'ün yeniden şekil verdiği devletti bu. Söz konusu olan devletin "iki" politikasıydı, bir iktidar "ikiliği" değil!

"İki" politika **bir ve aynı** olandan kaynaklanıyor, onda birleşiyordu.

Bir ve aynı olan 12 Eylül devletiydi.

□

Bu satırlar okuyucuya ulaştığı sırada cezaevlerinde süren dramın bir veya birkaç trajediyle, ölüm orucuna dönüşen grevin değerli canların yitirilişiyle sonuçlanmış olması mümkün. Eğer böyle bir trajediyle karşılaşılırsa bunun sorumlusu bizce iktidar olmayacaktır. Çünkü iktidarın insan hak ve özgürlüklerine saygı gibi bir "derdi" zaten yoktur. Sorumlu olacak olanlar cezaevlerindeki direnişe destek verip sesini yükseltmede pısırık ya da tamamen suskun kalanlar ve başta da ana muhalefet partisi olmanın büyük olanak ve etkisini insan haklarının arkasına koymayanlar arasında aranmalıdır.

ARALIK 1988

Görüş
AYLIK DERGİ

İllüstrasyonlar: Uğurcan Ataoğlu

▶ ***Sahibi:*** *Şükrü Çelikyapı* ▶ ***Yayın Yönetmeni:*** *Çağatay Anadol* ▶ ***Yazı İşleri Müdürü:*** *Erdal Şahin* ▶ ***Yazışma:*** *GÖRÜŞ Nuruosmaniye Cad. 5/2 Cağaloğlu-İstanbul* ▶ ***Fiyatı:*** *Yurt içi 2000.-TL Yurt dışı 3 DM.* ▶ ***Yıllık Abone Ücreti (12 Sayı):*** *Yurt içi 18.000.-TL. Yurt dışı 35 DM. Abone bedelleri Yayın-Dizgi Merkezi'nin Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi'ndeki 002846-4 numaralı hesabına yatırılmalıdır.* ▶ ***Dizgi:*** *Yayın-Dizgi Merkezi Tel: 527 03 40* ▶ ***Ofset Hazırlık:*** *SOS Ofset Tel: 511 25 36* ▶ ***Baskı:*** *Teknografik* ▶ ***Genel Dağıtım:*** *GAMEDA*

BAĞIMSIZ FİLİSTİN

Bağımsız devlet ilanı hiç şüphe yok işgal altındaki topraklarda örgütlü ve sürekli bir halk hareketinin varlığından alıyor meşruiyetini.

Sürgündeki parlamento niteliğindeki Filistin Ulusal Konseyi'nin Kasım ayı içerisinde Cezayir'de toplanan olağanüstü 19. oturumu tarihi bir kararla sonuçlandı: Bağımsız Filistin devleti ilan edildi. Oturumda kabul edilen bağımsızlık bildirgesinde açıklandığı üzere Filistin devleti B.M.'nin 1947 tarihli ve Filistin'de bir Arap, bir de Yahudi devleti kurulmasını öngören 181 no.'lu kararına dayanıyor.

Cezayir oturumunun kararlarına göre mümkün olan en kısa sürede Filistin devleti ve bir geçici hükümet kurulacak. Geçici hükümetin kuruluş tarihini FKÖ Merkez Konseyi ve Yürütme Komitesi belirleyecek. Yürütme komitesince oluşturulacak geçici hükümet Merkez Konseyi'nin onayına sunulacak. Geçici hükümette Filistinli önderler, yurtiçi ve dışındaki diğer yetkin temsilci ve şahsiyetler yer alacak. Filistin halkının kendi toprakları üzerinde egemenliği sağlanana kadar görev yapacak geçici hükümetin programı FKÖ'nün siyasi bağımsızlık programı ve Filistin Ulusal Konseyi kararlarına dayanacak.

Bağımsız Filistin devletinin ilanıyla birlikte Filistin Ulusal Konseyi B.M.'nin 242 ve 338 no.lu kararları temelinde barışçı bir çözüme hazır olduğunu da resmen açıkladı. Özellikle 242 no.lu kararın kabul edilmesiyle birlikte ABD'nin Ortadoğu barış görüşmelerinde FKÖ'nün yer almasına karşı çıkış gerekçesi ortadan kalkmış oluyor. 1967 tarihli söz konusu karar, bölgedeki tüm ülkelerin egemenlik, toprak bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığına saygı gösterilmesini ve uluslararası kabul edilmiş sınırlar dahilinde barış ve güvenlik içinde yaşama hakkının tanınmasını içeriyor. Karar aynı zamanda İsrail'in işgal ettiği topraklardan geri çekilmesini de öngörüyor.

Varılan nokta hiç kuşkusuz 1987 sonundan bu yana işgal altındaki Filistin topraklarında kesintisiz süren halk ayaklanmasının somut sonucudur. Yaygın adıyla **intifada**, önceki protesto ve ayaklanma eylemlerinden nicelik ve nitelik olarak farklı olduğunu kısa sürede ortaya koydu. Kendiliğinden ve kısa sürede sönümlenecek bir hareket olmadığını ve siyasi örgütlülük içerisinde geliştiğini gösterdi. İntifada'nın temel özellikleri başlıca şöyle sıralanabilir:

İşgal altındaki topraklarda yaşayan Filistin halkının daha önce hiç görülmedik biçimde, en geniş kesimlerinin ulusal çıkarlar temelinde biraraya gelmesi ve siyasi mücadeleye aktif katılımı söz konusudur.

Kitlelerin aktif katılımı siyasi bir hareket olarak örgütlenmiştir. Hareket, içerdiği geniş yelpazeye denk düşen bir temsille oluşan siyasi önderliğe sahiptir. Pratikte çalışmalarını gizli yürüten bir birleşik yönetim merkezi oluşturulmuştur. Gizlilik koşulları bu merkezin artık hemen her mahalle, sokak ve mülteci kampında oluşturulan halk komiteleriyle canlı bağlar kurmasına engel değildir. Sivil itaatsizlik eylemlerini örgütleyen ve destekleyen komitelerin ortadan kaldırılamayacağını İsrail de görmüştür. Önce Gazze Şeridi'nde ortaya çıkan komiteler, Batı Şeria'da da kurulmuş ve işgal altındaki topraklarda denetim mekanizması oluşturmuş bulunuyor. İsrail saldırılarına karşı silahlı mücadele yürüten komitelerin dışında, diğer çeşitli sorunlarla ilgilenen komiteler örneğin abluka altındaki köşelere yiyecek sağlamak, yaralıların nakli ve sürekli kan toplama işinin örgütlenmesi, İsrail askerlerinin esnafın kepenk indirme eylemlerini kırmasını önlemek üzere "grev koruma" önlemlerinin alınması, sansürü aşmak üzere çalışma yapılması ve özellikle yabancı televizyon ve diğer yayınlara doğru bilgiler aktarılması, okulların sık sık kapatılması gözönünde tutularak eğitimin sürdürülmesi vb. alanlarda faaliyet göstermektedir.

FKÖ'yü Filistin halkının tek ve meşru temsilcisi olarak tanıyan **intifada**nın siyasi hedefleri başından itibaren vurgulanmıştır. Bu hedefler başlıca üç noktada toplanmaktadır:

1. İsrail'in 1967 öncesi sınırlara geri çekilmesi ve B.M. birliklerinin güvenliği sağlaması,
2. B.M. Güvenlik Konseyi üyeleriyle, FKÖ dahil ilgili tüm tarafların katılacağı bir uluslararası konferansın toplanıp, Ortadoğu sorununun barışçı bir çözüme kavuşturulması,
3. Batı Şeria ve Gazze'de Doğu Kudüs'ün başkent olacağı bir devletin kurulması.

Dünya ve İsrail kamuoyunda yol açtığı yankılara bakarak, **intifada**nın Filistin sorununun çözümü yönünde somut başarılar sağladığı görülmektedir. Her şeyden önce İsrail yönetiminin öteden beri sürdürdüğü Filistin aleyhtarı propaganda önemli ölçüde etkisizleştirilmiş bulunuyor. Öyle ki örneğin İsrail askerlerinin çoluk çocuk Filistinliler'e karşı giriştiği saldırılar diğer ülkelerdeki Yahudiler arasında dahi büyük öfke yaratıyor. Öte yandan sorunun ancak uluslararası bir konferansın toplanmasıyla çözümlenebileceği görüşü en makûl çözüm olarak geniş destek buluyor. Bu arada İsrail toplumundaki polarizasyondan da söz etmek gerek. **İntifada**ya paralel olarak İsrail'deki ilerici, demokrat güçlerin Filistin halkına gösterdikleri destek gelişirken, bu güçlere yönelik antidemokratik baskılarda da sürekli bir artış izleniyor. Filistin devletinin ilanı, İsrail'de seçimlerin ardından siyasi ortamın gerginleştiği ve işgal altındaki topraklarda İsrail saldırılarının arttığı bir döneme rastlıyor.

Bağımsız devlet ilanı hiç şüphe yok, işgal altındaki topraklarda örgütlü bir halk hareketinin varlığından alıyor meşruiyetini. Filistin Kurtuluş Örgütü'ne bağlı gerilla örgütlerinin İsrail'e sınır ülkelerde, Ürdün ve Lübnan'da üslenerek yürüttüğü eylemler kendi başlarına bu meşruiyet temelini yaratamazlardı. Bu yüzden 1982 yılında ikinci kez kurulan Filistin Komünist Partisi ısrarla mücadelenin yurt toprakları içine taşınmasını istiyordu.

Filistin kurtuluş hareketinin bunu yakın zaman öncesine kadar başaramamasının nedeni ne olabilir. Kurtuluş mücadelesini öncülerin-gerillaların-savaşına bağlı sanma yanlışı mı, yoksa işgal altındaki topraklarda yaşayan halkın sürekli ve şiddetli bir mücadeleye hazır olmaması mı? Belki de ikisi birden.

Ama herhalde şunu söylemek yanlış olmaz. Filistin halkının meşru temsilcisi Filistin Kurtuluş Örgütü, Yasser Arafat'ın liderliğinde örgüte bağlı çeşitli kesimlerin fedakâr mücadeleleri ile Filistin davasını dünya kamuoyunun görmezlikten gelemeyeceği bir gerçeklik haline getirmiştir. On yıllardır süren mücadele sırasında doğan ve Arafat'ın "küçük generallerim" dediği yeni kuşak "intifada"yı sürdürebilecek bir kararlılık kazanmıştır.

Filistin halkı, mücadelesinin bu tarihi momentine gelmesine hizmet eden hiç kimseyi unutmayacak. ■

▼ ***Filistin için yeni dönem.*** *Arafat ve küçük generallerden biri.*

M.Semih Gemalmaz

Ulusal düzlemde insan haklarının korunması:

"ŞİLİ'DE BİR DAHA ASLA..."

Türkiye'de İnsan Hakları Derneği'nin etkinliklerinin yoğunlaştırılması, ürettiği ve izlediği siyasanın özeleştiriden geçirilmesi, kişisel çabalarla yürütülen çabaların aşılması gibi sorunlar gündemdedir.

nsan haklarının korunması sorunu, özünde, hukuksal güvence ve araçlara bağlı olmakla birlikte, son çözümlemede, kamuoyunun hak ihlalleri karşısında bilinçli tepki vermesine dayalı siyasa üretmesi ile de sıkı sıkıya ilişkilidir. İşte bu süreçte özellikle ulusal insan hakları örgütlerinin etkinlikleri, hem ulusal ve uluslararası kamuoyunun oluşturulması hem de yargısal denetim süreçleri başta olmak üzere genel olarak denetim mekanizmalarının devindirilmesi için tahrik edici işlev yüklenmesi açılarından, yaşamsal bir önem taşımaktadır.

Şili İnsan Hakları Komisyonu'nu demokratik bir Şili'nin geleceğine mal eden etmen, insan haklarını kendi ulusal kültürlerine yedirecek bir gelecek bilinciyle siyasa üretmesidir.

Türkiye'de İnsan Hakları Derneği, gerek merkezde gerekse illerdeki şubeler düzeyinde yürüttüğü etkinlikleriyle kamuoyuna malolmuş durumdadır. Bu noktada, derneğin etkinliklerinin yoğunlaştırılması, ürettiği ve izlediği siyasanın sistemli bir özeleştiriden geçirilmesi, etkinliklerin büyük ölçüde kişisel çabalarla yürütümü handikapının aşılması gibi ciddi sorunlar bugün gündemdedir. En önemli sorunlardan birisi de, bu sorunların aşılması yöntemi olan kapsamlı bir tartışma ortamının yaratılması gereğinin, çeşitli gerekçelerle ertelenmesi, arka yüze itilmesidir.

Bu incelemede, dünyanın bir başka bölgesindeki antidemokratik, insan haklarına aykırı uygulama ve kurumsallaştırmalara karşı savaşım veren, etkinlikleriyle ulusal ve uluslararası kamuoyunda yer edinen ve diğer denemeler için öğretici bir birikim örneği olan Şili İnsan Hakları Komisyonu'nu tanıtmak istiyorum.

Komisyon 10 Aralık 1978'de, Evrensel Bildiri'nin 30. yılı kutlamaları fırsat bilinerek, Şili'de sistemli kitlesel insan hakları ihlallerinin yürütüldüğü bir sırada kuruldu.

Komisyon, özerk, serbest ve çoğulcu, resmi olmayan bir örgüttür. Komisyonun, dinsel ya da siyasal bir ideolojisi yoktur ve kendisine kuramsal olarak, sadece Uluslararası İnsan Hakları'nı referans olarak almıştır. İnsan hakları ile ilişkili olan ya da hakları ihlal edilen herkes komisyona gelebilir ve onun için çalışabilir.

Komisyonun amaç ve görevi, Evrensel İnsan Hakları Bildirisi'nde ve Şili'nin taraf olduğu diğer uluslararası çeşitli andlaşmalarda düzenlenmiş insan haklarının Şili'de korunması ve geliştirilmesidir.[1]

İki noktanın altını çizmek gerekir. Komisyonun ideolojisi olarak insan haklarının gösterilmesi, hem genel bir benimsenmenin aracıdır hem de bu ideolojinin evrensel bir konsensusa göre biçimlenmiş ifade araçları olan bölgesel ve uluslararası insan hakları belgelerine kapının aralanmasıdır. İkinci önemli yön, komisyonun görev alanını belirlerken, uluslararası insan hakları belgelerinin kapsamını temel alması, başka söyleyişle, bir ulusal örgüt olmasına karşın antidemokratik ögeler içeren ulusal düzenlemeleri esas kabul etmemiş olmasıdır.

Komisyonun değişik alanlardan gelen uzmanların oluşturduğu 27 kişilik bir konsey organı vardır. Bunlar, eski üniversite hocası, eski diplomat, eski bakan, vb. olduğu gibi, uzmanlık alanları da çeşitlidir. Böylece komisyon siyasa üretmede ve geniş bir kesime seslenmede olağana sahip olmuştur. Konsey, esas olarak, danışmanlık hizmeti görür. Komisyonun en üst icra organı sekreteryadır. Sekreteryanın altında icrai birimler vardır ve bunlar komisyona lojistik destek sağlarlar.

Komisyon, ulusal ve uluslararası düzeyde etkinlik gösterir.

Ulusal düzeyde etkinlikler iki organla yürütülür. Ülkenin çeşitli yerlerinde etkinlik gösteren 35'i aşkın bölge konseyi vardır. Bu birim aracılığı ile ülkenin nabzını elinde tutar. Ayrıca küçük gruplar halinde çalışan komiteler vardır, komiteler bilgi toplar. Bu iki organ aracılığı ile komisyon, ülkede insan hakları durumuna ilişkin gerçekleri öğrenir.

Uluslararası düzeyde ise, komisyonun insan hakları ihlalleri konusunda topladığı objektif bilgiler, uluslararası organlara, demokratik devletlerin Şili'deki elçiliklerine, insan hakları alanında çalışan resmi ya da resmi olmayan örgütlere ulaştırılmaktadır.

Komisyonun temel ve sürekli etkinliği, ulusal kamuoyu, yargı birimleri ve uluslararası topluma, objektif ve somut ihlal vak'aları ihbarlarında bulunmaktır. Bu ihbarlar için şu etkinliklerden yararlanır: Somut ihlal vak'alarını tek tek irdeleyen aylık rapor yayımlar. Bu raporun bilgi kaynakları, mağdurlar, yakınları, yönetime yakın basın-yayın araçlarında yer alan bilgiler, Vicaria de la Solidaridad isimli Katolik Kilisesi örgütüdür.

Komisyon ayrıca, altı aylık süreçlerde gelişim eğrisini saptayan, yılda iki kez "Denge Raporları" yayımlar. Dahası, komisyon ciddi vak'aların çıkması durumunda özel ihbar raporları ya da insan haklarının dikkat çekilmesi gerekli özgün sorunlarına ilişkin monografiler de yayımlamaktadır. Ve nihayet, zaman zaman basın toplantıları düzenlemektedir ve kitle iletişim araçlarını kullanmaktadır.

Komisyon, özellikle Şili yönetiminin bir çok vak'ada gerçeklerin yansıtılmadığı ya da ihbarların temelsiz olduğu türünden karşı gerekçeleri çürütebilmek amacıyla çok titiz bir çalışma yapmaktadır. Bireysel şikayet başvuruları ulaştığında, başta gönüllü katkıda bulunanların çalışmaları olmak üzere mağdurun yakınları yahut bağlı bulunduğu grup ya da mağdurun çalıştığı sosyal ya da siyasal örgütten bilgi sağlanmakta, ihbar ve vak'a doğrulanmaktadır. Şili örneğinde komisyona şikayet, mağdurların ya da yakınlarının mahkemelere yaptıkları ihbarlar dolayısıyla ulaşmaktadır. Çünkü mahkemeye yapılan ihbar ile vak'a kamuoyuna, aslında, resmi olarak duyurulmuş olmaktadır.

Komisyonun bütün raporlarının birer örneği, içişleri bakanlığına, adalet bakanlığına ve Cunta (Junta de Gobierno) üyelerine gönderilmektedir. Çünkü komisyon, varlığını ve etkinleşmesini, her düzeyde kamuya açıklık ilkesinden ödün vermemede görmekte ve bu yöntemi kendi meşruiyetinin aracı saymaktadır. Bugüne kadarki pratikleri göstermiştir ki, resmi birimler, her ne denli komisyon raporlarını aldıklarını açıklamamışlarsa da, komisyonun sunduğu bilgileri inkar yoluna da gidememişlerdir.

Özellikle vurgulanması gerekli bir nitelik de, komisyonun, sadece medeni ve siyasal haklar alanında değil, ekonomik, sosyal ve kültürel haklarla da ilgilenmekte olmasıdır. Bu hakların, ilk grup hakların ayrılmaz parçası olduğu görüşü esas alınmaktadır.

Üçüncü bir etkinlik türü ise, komisyon tarafından "dayanışma çalışması" olarak adlandırılan ve özellikle insan hakları ihlalleri mağdurları ve onların yakınları ile dayanışmayı hedefleyen faaliyetleridir. Komisyonun resmi görüşüne göre, Şili demokrasisinin ge-

leceğinde çok önemli bir rol üstlenen "dayanışma", Şili kültürünün bir değeridir.

Ve bir başka etkinlik komisyonun, yargı ya da idari organlar önündeki bireylere, savunmalarında hukuksal yardımda bulunmasıdır.

Şili İnsan Hakları Komisyon pratiklerinin saptamasına göre, insan hakları ihlalleri ve halk üzerindeki baskı karşısında kitlelerin savunmasız kalması nedenlerinin başında, rejimin bir parçası olarak, Şili yargısının konum ve pratiği gelmektedir. Anayasal ve yasal düzenlemelerin savladığı gibi, Şili yargısı gerçekten bağımsız, ve hukuka bağlı devlet kurumsallaşmış olsaydı kitlesel ihlallerin büyük bölümü gerçekleşmezdi. Şili'de 5000'i aşkın, yaşama hakkı ve kişi bütünlüğünün ciddi ihlaline yol açan "Habeas Corpus"a ilişkin başvuru yapılmıştır. Komisyon, ancak bir elin parmakları sayısını geçmeyecek kadar sözü edilen başvuruların mahkemelerce güvence altına alındığını rapor etmiştir. Komisyona göre bunun nedeni, mahkemelerin, gözaltına alma konusunda, kendilerini sadece biçimsel ve usul yönünden denetim yapmakla yetkili görmeleridir. Şili yasalarına göre, bir kimse güvenlik güçlerince gözaltına alınır ve bu gözaltına alma 20 günden daha fazla sürede sona ermez ise, habeas corpus güvence edilmemektedir. Oysa bu 20 gün, mağdurun hiç kimseyi görmediği, her türlü yasal savunmadan yoksun olduğu süredir. Mahkemeler, yönetimin çıkardığı yasaların anayasallığını, giderek meşruluğunu hiçbir zaman irdelememektedirler; uluslararası insan hakları belgelerine uyuşumlu bir yoruma yanaşmamaktadırlar.

Bugün Şili'de yürürlükte olan yasalar Cunta tarafından çıkarılmıştır. Şili halkının, şu ya da bu biçimde, bu yasaların biçimlendirilmesi olsun, içeriği olsun görüş bildirimleri, bu anlamda onların isterlerini yansıtması söz konusu olmamıştır; bu bağlamda yasaların meşruiyeti sorunu gündemdedir. Bu rejim içersinde mahkemeler de, mağdurların değil, yasaları koyan gücün sığınağı görünümü vermiştir. BM Özel Raportörü'nün 1987 tarihli Şili ziyareti sonrasında yayımlanan raporu Şili yargısının bu trajik durumunu açıkça sergilemektedir.

Şili İnsan Hakları Komisyonu'nun örgütleniş biçimi, etkinlikleri, bugüne dek kendine saygın bir konum kazandıran pratikleri ve birikimi bir bütün olarak değerlendirildiğinde öğretici bir örnek oluşturduğu kuşkusuzdur. Unutulmamalıdır ki, insan hakları ihlallerinin kurumsallaştığı bir rejim içersinde komisyon, uğradığı sistemli baskılara karşın kendisine demokratik hakların korunması doğrultusunda gözden kaçırılması olanaklı bulunmayan bir yer edinmiştir. Şili halkının tarihin belirgin örnekleri arasına geçen özverili demokrasi savaşımında komisyon, yapabilirlikleri sınırının bilincinde, yüklendiği tarihsel misyonu bir deneyim bütünü halinde sergilemektedir. İşte bu nedenle komisyonu, demokratik bir Şili geleceğine mal eden etmen de, onun yarının Şilisi'nde insan haklarını kendi ulusal kültürlerine yedirecek bir gelecek bilinciyle siyasa üretmesidir. Bu bilinç, komisyonun kurucu üyelerinden German Molina'nın vurguladığı biçimiyle şöyle formülleştirilebilir: "Şili'de bir daha asla...". ■

Bir diktatörlüğün çözülüşü

On yedi Ağustos'ta Ziya'nın uçağı yere çakılmasaydı Pakistan seçimleri "yumurtasız omlet" gibi siyasi partilerin katılamadığı, sadece adayların "yarıştığı" bir seçim olacak, İslami diktatörlük daha uzun bir süre yaşamak olanağına kavuşacaktı. Ziya'nın daha uzun süre yaşama şansını "kader" onun elinden alınca İslami diktatörlüğün de şansını almış oldu.

Bazen diktatörlük rejimleri kendisini kemiren iç ve dış etkenlerle ayakta kalma mecalini kaybetse de rejimin şahsında somutlaştığı kişinin süreçleri kilitleyici rolü yüzünden çöküp gitmemeyi becerebiliyor. Franko faşizminin, rejime adını veren diktatörün ölmesiyle yerini birdenbire demokrasiye bırakması bunun güzel örneklerinden biri. Anlaşılan o ki Pakistan'ın İslami rejimi de böyle bir benzerlik taşıyordu. Ama sadece benzerlik, fazlası değil. Evet, Ziya ölünce seçimlere partiler katıldı ama Ziya'nın oluşturduğu gerici siyasi formasyonların İslami Demokratik İttifak'ı çözülmedi. Evet devlet başkanı vekili Gulam İshak Han bir kadının başbakan olarak atanmasının mümkün olduğunu söyledi ama bir yandan da Butto'nun partisini İslami İttifak'la koalisyon yapmaya zorlamaktan geri durmadı. Güçler dengesi, İspanya'da olduğu gibi Ziya diktasının tamamen çözülmesiyle topyekün bir değişikliğe doğru gitmedi. Ziya öldü ama "ruhu" yaşıyor.

Bu "ruh" maddi gücünü Pakistan ordusundan ve arkasındaki Amerika Birleşik Devletleri'nden alıyor. ABD ise Pakistan'a demokratik bir görünüm vermeye ama bu görünümü Ziya'nın "ruhuyla" terbiye etmeye niyetli gibi görünüyor.

Benazir Butto da mesajı almış olduğunu belli ediyor. Gerek iç gerek dış süreçlerde radikal değişikliklere gitmeyeceği konusunda "ruh" sahiplerine teminatlar vermeye özen gösteriyor. Salt çoğunluğu elde edememesi, 237 kişilik parlamentoda 92 sandalye kazanması, eyalet seçimlerinde oy oranının düşmesi ile uzlaşmaya itilmenin "gerçekçi" konumunu benimsemeye hazır görünüyor. Herhalde salam dilimleriyle Pakistan'ı yavaş yavaş demokrasiye ulaştırmayı kuruyordur. Oysa bu metodun pek de parlak neticeler vermediğini Filipinler örneği göstermiyor mu? İspanya'yı andırıyorsa bile Filipinler'e denk düşüyor bu ülkedeki gelişmeler.

"Bu dünya zalimlere kalmadı" ama, zalimlerin gölgesi de dünyanın üzerinden silinemedi. ■

Pakistan'ın "kansız(!)" kroniği

5 Temmuz 1977-Genel Kurmay Başkanı General Ziya-ül Hak, seçimlerde hile yaptığını öne sürerek Başbakan Zülfikar Ali Butto'yu "kansız bir darbeyle" devirdi. Kan daha sonra gelecek.

18 Mart 1978-Butto, 1974 yılında bir muhalifinin öldürülmesinden sorumlu olduğu gerekçesiyle idama mahkûm edildi.

16 Eylül 1978 General Ziya Devlet Başkanı olarak yemin etti.

4 Nisan 1979-Zülfikar Ali Butto asılarak idam edildi. Gördüğünüz gibi kan dökülmedi.

15 Haziran 1981-Amerika Birleşik Devletleri Pakistan'a 3 milyar dolarlık bir ekonomik ve askeri yardımı altı yıl içinde gerçekleşmek üzere garanti etti. Ziya ödülünü alıyor.

10 Ocak 1984-Butto'nun kızı Benazir iki yıllık hapisten sonra serbest bırakıldı ve ülkeden ayrılmasına izin verildi. Ziya iyi niyetini gösteriyor.

19 Aralık 1984-"Şeriat Devletine Evet" oylamasına seçmenlerin % 62'si katıldı ve bunlardan % 97.7'sinin "evet" dediği açıklandı. Ne büyük benzerlik bizde de % 92'ydi.

31 Aralık 1985-Sıkıyönetim kaldırıldı, yasaklanan siyasi partilerin faaliyetine izin verildi.

10 Nisan 1986-Benazir Butto Lahor'a dönerek büyük bir anti-Ziya gösteriye hitap etti.

29 Mayıs 1988-General Ziya meclisi dağıttı. Gerekçe kanun ve düzenin bozulduğuydu elbet.

17 Ağustos 1988-Ziya öldü. Ne elim bir zayi! ■

DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ VE REFERANDUM

Düşünce ve örgütlenme özgürlüğü insanın temel haklarındandır. Bu hak uluslararası antlaşma ve sözleşmelerde, anayasalarda ve yasalarda temel bir ilke olarak kabul edilmiştir. Kişinin temel hak ve özgürlükleri referandum konusu yapılamaz.

Basında ve kamuoyunda öteden beri düşünce ve örgütlenme özgürlüğü üzerinde süregelen tartışmalar, son aylarda devletin üst kademe temsilcilerinin de katılımıyla yoğunlaştı. Federal Almanya gezisinde uçakta gazetecilerle konuşan Devlet Başkanı Sayın Kenan Evren'in "Bir zaman gelecek, Türkiye'de de komünist partisi kurulacak. Kurulmalıdır da. Ama ne zaman olur, onu bilemem, ona halk karar verecek" şeklindeki sözleri tartışmalara yeni bir boyut kazandırdı.

Komünist partisinin kurulması konusunun referanduma sunulması sonucunda şu ya da bu oranda ortaya çıkacak olumsuz bir sonuç insan haklarının ihlali, çoğunluğun azınlık üzerine bir diktası sonucunu doğuracaktır.

Anımsanacağı gibi daha önce, ünlü Alman Dergisi Spiegel'in: Türkiye'de "komünist parti ile islamcı demokratik partinin kuruluşunu engelleyen yasa maddeleri tabu olarak kalacak mı?" sorusuna Sayın Turgut Özal şu yanıtı vermişti: "Türkiye'nin kuruluşunda bu yasaklar gerekliydi. Ortak Pazar'a uyumda Türkiye büyük bir olasılıkla belli bir zaman sonra bu iki temel kuralından vazgeçebilir. Ben bu konuların genel anlamda tartışılmasından yanayım." (Milliyet 17/3/1987)

Bunu izleyen günlerde dönemin başbakanlık danışmanı sayın Hasan Celal Güzel de şunları söylüyordu: "Size sadece 141, 142, 163. madde bakımından değil, genel bir değerlendirme yapmak istiyorum. Bizim esas teşkilat kanunumuz olan Anayasa, Türk Medeni Kanunu ve Türk Ceza Kanunu. Bunlar devletin düzeni ile ilgili üç temel kanundur. Tekrar gözden geçirilmesi, değerlendirilmesi lazımdır. Onun için başta anayasa olmak üzere Medeni Kanun ve Ceza Kanunu'nun değiştirilmesi gerektiği kanaatındayım. Ayrıca hemen şunu ilave edeyim, bu girmek için talepte bulunduğumuz AT camiası içinde de yer almak bakımından bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır." (Nokta 5/4/1987)

Daha sonra Devlet Bakanı Sayın Ali Bozer'in "AT'ye giren bir ülke, oranın normlarına uyar. Bu itibarla tabii mevzuatımızı bu açıdan gözden geçireceğiz. Hepsini birlikte yeni bir düzenlemeye tabi tutacağız. Zannediyorum Sayın Başbakanım da böyle düşünüyor." (Aynı dergi. 5/4/1987) biçimindeki sözleriyle Devlet Bakanı Sayın Adnan Kahveci'nin aynı doğrultudaki düşüncelerini basında izledik.

SHP Genel Başkanı Sayın Erdal İnönü, radyo ve televizyonda yayınlanan birçok konuşmalarında 141-142. maddelerin kaldırılması gerektiğini, bu maddelerin düşünceyi cezalandırdığını ısrarla söylemiştir.

Yargıtay Başkanı Sayın Ahmet Coşar, 1988-89 Adalet yılı açış konuşmasında: "... Gerek açıklanan bu nedenler, gerekse şimdilerde uygulanmakta olan ceza hukuku mevzuatının, tek parti döneminde Türkiye'nin o günkü sosyo-ekonomik yapısı, siyasal ve kültürel ortamında yürürlüğe konulduğu, aradan geçen süre içinde toplumdaki kültürel, siyasal, ekonomik değerlerin hızlı bir ivme ile yerini yenilerine bıraktığı gözönünde tutulursa, değindiğimiz bu değişikliğin gerekliliği daha iyi kavranır inancındayız" şeklinde bir değerlendirme yaptıktan sonra, "Eyleme dönüşmemiş düşüncenin suç niteliğinin ortadan kaldırılması" gerektiğini söylemiştir.

Bu konudaki tartışmalar sürerken ANAP Genel Başkan Yardımcısı Halil Şıvgın: "141, 142, 163. maddeler meselesi ancak referandumla çözülebilir. Halkın desteği gerekir" açıklamasını yaptı. (Milliyet 6/10/1988). SHP Grup Başkan Vekili Sayın Onur Kumbaracıbaşı da "Meclis bu sorunu çözer, biz de destekleriz" yanıtını verdi. Sayın Süleyman Demirel de yaptığı konuşmalarda bu konuda referanduma başvurulması gerektiğini daha önceleri dile getirmişti. (Aynı gazete)

Bütün bu konuşma ve açıklamaların, gösterilen gerekçeler ne olursa olsun, ülkemizde toplumsal dinamizmin bir ürünü olduğunu, kamuoyundaki gelişmeleri yansıttığını söylemek yanlış bir değerlendirme olmayacaktır inancındayız.

İnsan haklarının başında gelen, çoğulcu demokrasinin onsuz olmaz koşulu "düşünce ve örgütlenme özgürlüğü"nün kamuoyunda yoğun bir biçimde tartışılmasını bu alanda atılmış önemli bir adım olarak görüyoruz.

Ancak gerek Sayın Kenan Evren ve gerekse ANAP ve DYP yetkililerinin referandum önerileri üzerinde önemle durmak gerekmektedir.

1- Düşünce ve örgütlenme özgürlüğü insanın temel haklarındandır. Bu hak uluslararası antlaşma ve sözleşmelerde, anayasalarda ve yasalarda temel bir ilke olarak kabul edilmiştir. Kişinin temel hak ve özgürlükleri referandum konusu yapılamaz. Böyle bir girişim, anayasa hukukunun ilkelerine ters düşer. Siyasal tarihte de bunun örneğine rastlanmamıştır.

2- İnsan haklarının referanduma sunulması, çoğulcu demokrasi anlayışının kabul etmeyeceği bir yöntemdir. Başka bir deyişle böyle bir referandum çoğulcu demokrasi ile çelişir. Anayasa'nın 14. maddesinin değiştirilmesi ve ülkemizde komünist partisinin kurulması konusunun referanduma sunulması sonucunda şu ya da bu oranda ortaya çıkacak olumsuz bir sonuç insan haklarının ihlali, çoğunluğun azınlık üzerinde bir diktası sonucunu doğuracaktır. Böyle bir referandumda örneğin % 49 evet, % 51 hayır çıkması halinde sonuç, % 51'in % 49 üzerinde bir egemenlik kurması anlamına gelecektir. Oysa çoğulcu demokrasilerde % 1 azınlığın bile düşünce ve örgütlenme hakkı vardır. Bu hak ortadan kaldırıldığı takdirde çoğulcu demokrasiden söz edilemez.

3- Sermayeden yana partiler kurulurken referanduma başvurulmaması, buna karşın emekten yana partiler kurulurken bu yola gidilmesi, belli bir sınıfa üstünlük tanınması anlamına gelir ki bu, anayasanın hiçbir sınıfa ayrıcalık ve egemenlik tanınamayacağına ilişkin hükmüne ters düşer.

Demokratik rejimi gerçekleştirdiğimiz ve çağ atladığımız ileri sürülen bir dönemde, halkımızın düşünce ve örgütlenme özgürlüğüne getirilen engellerin kaldırılması ve bu hedefe referandum gibi çoğulcu demokrasi ilkeleriyle bağdaşmayan yöntemlerle değil doğrudan doğruya yasama yoluyla ulaşılması zamanı gelmiş ve geçmiştir. ■

DEDELER ORDUSU MU? KUVVAYİ MİLLİYE Mİ? KUVVAYİ İNZİBATİYE Mİ?

"Yöresel Savunma Birlikleri" çağın savunma gereklerine uygun olarak kurulmak istenirken, bunların geleceğin "Kuvvayi İnzibatiye"si olma yollarının tıkanması gerekecektir.

1/ Kasım ayının üzerinde durulması gereken gelişmelerinin başında "Yöresel Savunma" diye dilimize çevirebileceğimiz "Territorial" savunma konusu gelmektedir. Başbakan'ın, sayın Cumhurbaşkanı ile yaptığı haftalık görüşmesinden sonra ortaya attığı bu kavram birkaç gün kamuoyunu ilgilendirdikten sonra üzerinde yapılan tartışmalar bıçak gibi kesildi. Siyasal partilerin yetkilileri, konuyu eleştirmekle eleştirmemek arası, dikkatli olduğu her yönüyle belli olan bir tutumla ele aldılar. "Yöresel Savunma" kavramı neydi? Hangi amaçla ortaya atılmıştı? Diğer ülkelerde yapılanlarla, ülkemizde yapılmak istenen arasında bir fark var mıydı?

"Yöresel Savunma" kavramı, Orgeneral Bedrettin Demirel'in Harp Akademileri yayınları arasında çıkan "Strateji-Nükleer çağda Türkiye ve komşularına stratejik bir bakış" adlı eserinde, uygulama örneği diyebileceğimiz ayrıntılara kadar dikkatle incelenmiştir. Kitabın yayın tarihi 1967 olmasına karşın, yetkililerin bugün "Yöresel Savunma" ile ilgili verdikleri bilgiler Bedrettin Demirel'in kitabından daha farklı bir içeriğe sahip değil. Orgeneral Demirel "yöresel savunma"yı şöyle tanımlamaktadır:

"...Her memleketin en başta ulaştırma şebekesi olmak üzere ekonomik ve lojistik kaynakları en hassas birer harp hedefi haline gelmiştir. Stratejinin barıştaki hazırlık ve faaliyetleri ise özellikle bu hassas hedeflerin giderilmesi gayesine yönelmiştir. Bu iki hassasiyetin evvela barışta ve sonra harbin devamı süresince asgari seviyede tutulması birinci plana alınmıştır.

Atom çağı, stratejik alanda lojistik bakımdan kendi kendine yeterli müstakil bölgeleri savunmak, taktik alanda da düşmanı taarruzla, küçük birlik muharebeleri ile bütün bölgenin derinliklerinde parça parça yoketmek doktrinini ortaya atmıştır:

Bu doktrin territoryal savunma veya bölge savunmasıdır.

Atom çağı bölge savunması doktrinini ortaya atmakla harp prensiplerinin taktik ve stratejik alanda uygulanmasını kolaylaştırmıştır. Kitle tahrip silahları stratejik ve taktik alanda yeni doktrinler doğurmuş ve harp prensiplerini daha kolaylıkla uygulamak ihtiyacı ise modern silahların icad edilmesine yol açmıştır."

Görüldüğü gibi "yöresel savunma", lojistik açıdan kendi kendine yeterli olabilecek bağımsız bölgelerin savunulması, böylece düşmanı ülkenin derinliklerinde parça parça yoketmek yaklaşımına dayanmaktadır. Bu, bir yerde Mustafa Kemal'in Sakarya Savaşı sırasında söylediği "Hattı müdafaa yoktur, satıh müdafaa vardır, o satıh bütün vatandır" düşüncesinin yaşama geçirilmesine benzediği gibi bir başka anlamda basketbol oyunundaki "Zone defans" taktiği ile çakışmaktadır.

"Yöresel Savunma" yaklaşımının yaşama geçirilmesine neden bugün gereksinim duyulmuştur? Görüldüğü gibi bu doktrin (?) 60'lı yıllardan beri üzerinde tartışılan, tezler yazılan, stratejiler üretilen bir düşüncedir. En iyimser bir tahminle yirmi yıllık bir geçmişi vardır. Bu süre içersinde niçin uygulamaya geçilmemiş, bu uygulamanın temel alacağı bir yasanın hazırlığı yoluna gidilmemiştir. Yetkililerin bu konuda açık olduklarını söyleyemeyiz. Yeni "yöresel savunma" ihtiyacının dayandığı gerekçeler, yetkililerce şöyle özetlenmektedir:

i- "Cephe gerisinin güvenliğini yeterli güçle savunmak için, geride her türlü tecavüz ve haince girişimleri yok edecek zinde kuvvetlere ihtiyaç olacaktır"

ii- Bu güce "geri bölge güvenliğine ilaveten cepheyi zorlayan ve yarabilen muhtemel düşmana karşı vatan topraklarını karış karış savunma görevi de düşebilir".

Anlaşılıyor ki bu güç, bölgeyi içten gelen girişimlere karşı, dıştan düşman saldırısına karşı savunma görevini üstlenecektir. Dikkat edilirse bugün yetkililerin öne sürdükleri bu gerekçeler Orgeneral Demirel'in kitabında da aynen vardır. Fakat niçin 1988'de yaşama geçirilmek isteniyor sorusuna verilen yanıt ise sadece "demografik" nedenlere dayandırılmıştır. Gerekçeye göre eskiden nüfus artışı az olduğu için çağ içi askerliğini yapmış yurttaşlar silahlı kuvvetlerin seferdeki kadrolarını ancak doldurabiliyorlardı. Oysa şimdi askerliğini yapmış çağ için nüfus, seferi kadroların gereksiniminin çok üstündedir. Böylece "Yöresel Savunma" için gerekli gücü oluşturabilme imkânı ortaya çıkmıştır. Kuşkusuz bu nedenin belirli bir gerçeklik payı var, ama yirmi yıllık gecikmeyi ve bugünkü ani açıklanan kararı sadece bu gerekçeye dayandırmak inandırıcı olamaz.

2/ Bugün Türkiye'de "yöresel savunma" gereksinimi karşılayacak bazı düzenlemeler bulunmaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- 3634 sayılı Milli Müdafaa Kanunu ve Nizamnamesi,
- 4654 sayılı Memleket İçi Düşmana Karşı Silahlı Müdafaa Mükellefiyeti Yasası ve bunun uzantısı olan 3/3169 sayılı yönetmelik gereği oluşturulan avcı birlikleri,
- 2495 sayılı özel güvenlik teşkilatlarının kurulmasına olanak sağlayan kanun,
- 2803 sayılı kanun ve buna dayanan yönetmeliğin 40. maddesi gereği jandarma birlikleri,
- 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyetleri Yasası'na göre polis örgütü,
- 7126 sayılı Sivil Savunma Yasası,
- 1402 sayılı yasaya göre bu doğrultuda alınacak tedbirlerle verilecek görevler.

Yöresel savunmada gönüllülük esasının gündeme getirilmesi, endişeleri artırıyor. 1980 öncesi devlete yardımcı olduklarını söyleyen güçlerin eylemleri düşünüldüğünde bu korkuların yersiz olduğunu söyleyemeyiz.

Bilindiği gibi Güneydoğu illerinde kurulan koruculuk örgütü, yani köy korucuları bu yasalara dayanarak oluşturulmuş ve bilinen şekilde de görev görmektedirler. Bu yasalar jandarma, polis, sivil savunma timleri ve avcı birliklerinin "yöresel savunma" gerekleri doğrultusunda görevlendirilmelerine imkân vermektedir. Yapılan açıklamaya göre bunlara "yöresel savunma" birlikleri de katılacaklardır. Yani diğer yasaların görev verdiği unsurlar görevlerini gene sürdüreceklerdir. Tabii bu konuya açıklığı yasa teklifi getirecektir.

Bu konuda verilen bilgi notu, örgütlenmenin jandarma komutanlığının sorumluluğunda yapılacağını, gücün o bölgeyi savunmaktan sorumlu komutanın emir ve komutası altında kullanılacağını açıklamaktadır. Olası bir savaşta "Yöresel Savunma" Birlikleri Genel Kurmay Başkanlığı'nın emir ve direktiflerine uygun bir şekilde sevk ve idare edilecekle- ▶▶

ri de gene bu bilgi notundan anlaşılmaktadır.

Yapılan resmi açıklamaya göre "Bölge savunma unsurları, gerginlik durumu, seferberlik ve savaş halinde bölgeyi savunmaktan sorumlu komutanlığın planlarına uygun olarak kendilerine silahlı kuvvetler tarafından verilen plan görevlerini" yapacaklardır. Görüldüğü gibi bu birlikler üç halde görev yapacaklardır: Gerginlik durumu, seferberlik ve savaş. Seferberlik ve savaş nisbeten bir tanım içersinde açıklanabilen durumlardır. Fakat "gerginlik durumu"nun açık, anlaşılır, yoruma bağlı olmayan bir tanımı şu anda yoktur, en azından bizler bilmemekteyiz. Gerginlik durumu, özenle öne sürüldüğüne göre bu "olağanüstü halin" dışında bir tanıma sahiptir. Çünkü gerek 1982 Anayasası, gerekse ilgili yasalar olağanüstü hali bir yerde tanımlamış bulunmaktadırlar.

"Yöresel savunma birlikleri"ne olan gereksinim genelkurmay başkanlığınca belirlenecek, göreve çağırma işlemi ise içişleri bakanlığı tarafından yerine getirilecektir. Birliklerin teşkil ve teçhizi Jandarma Genel Komutanlığı tarafından yapılacak, oluşturulan timler yörenin "yöresel savunma kumandanlığı" bünyesine girecekierdir. Bu birlikler belirli zamanlarda eğitime çağrılarak savaş görevlerine hazırlanacaklardır. "Barıştan itibaren sefer görevi bu birliğe komuta etmek olarak belirlenen gönüllü veya yükümlü tarafından sevk ve idare edilecekler"dir. Göreve çağrılan yükümlülerin eğitim süresince özlük hakları işverenlerce aynen devam ettirilecek, yani ücretli izinli sayılacaklardır. İşsiz olanlara ise o tarihte yürürlükte olan asgari ücret üzerinden ödeme yapılacaktır. Eğitim, yolluk vb. gibi harcamalar bütçeden karşılanacaktır.

Birçok haklı nedene dayanan "yöresel savunma birlikleri"nin amaçları dışında kullanılabilecekleri kuşkusunu gidermek sanırım büyük ölçüde yetkililere düşecektir.

Birliklere kullanım dışı bırakılan piyade hafif silahları verilecektir. Bunlar piyade tüfeği, tabanca, makinalı tabanca, otomatik tüfek, roketatar, el bombası, telsiz telefon, tahrip malzemeleri vb.dir.

Yasanın öngördüğü tedbirlere ve verilen yükümlülüklere aykırı hareket edenler konusunda bazı cezai hükümler de getirilmiştir. Bu konuda daha ağır bir cezayı gerektiren bir fiili yapmayanlar hakkında 2941 sayılı seferberlik ve savaş hali yasasının 18. maddesi uygulanacaktır. Bu madde 6 aydan iki yıla kadar hapsi ya da elli bin liradan az olmamak şartıyla para cezasını öngörmektedir. Eğitim ve tatbikat amacıyla çağrılanlardan yasaya aykırı hareket edenler üç aydan altı aya kadar hapis cezasıyla hükümlendirilirler. Kendilerine teslim edilen malzemeyi, silahı zimmetine geçirenler, kasten tahrip edenler, çalanlar, satanlar ya da gizleyenlere bir yıldan sekiz yıla kadar ağır hapis cezası verilebilecektir. Hafifletici nedenlerle bu ceza bir aydan bir yıla kadar indirilebilir... Barış döneminde belirli sayıda vatandaş dokuz günlük eğitime çağrılabilecektir.

3/ Savunma Bakanlığı'nca hazırlanan bilgi notuna göre "yöresel savunma" kavramını yaşama geçiren ülkeler şunlardır: Federal Almanya, Fransa, Danimarka, İsrail, Romanya, Yugoslavya, Irak, Suriye, Güney Kore, Yunanistan, Bulgaristan, İngiltere, İsviçre, Sovyetler Birliği ve ABD... Bütün bu ülkelerdeki "yöresel savunma" ile ilgili ortak özellikleri de şöyle özetlememiz mümkündür:

- Yurt savunmasında silahlı kuvvetlerin desteklenmesi kuruluşun temel ilkesidir,
- Sosyalist olmayan ülkelerde gönüllülük temeline oturtulmuştur,
- Genellikle yükümlüler görev yapacakları bölge halkından seçilmektedir,
- Barışta çekirdek personelle kurulup, savaş halinde tam mevcuda çıkarılmaktadır.

Bu saydıklarımıza daha birçok noktayı ekleyebiliriz. Diğer ülkelerdeki uygulamalarda özellikle iki gereksinim ortaya çıkmakta ve birliklerin oluşturulmasında rol oynamaktadır. Bunlardan birincisi ordu mevcudunu asgari düzeyde tutup, savaş halinde özellikle topyekûn savaşta bölgelerin ve yurdun savunmasını sağlamak. Böylece ordunun asker sayısını, dolayısıyla savunma harcamalarını makul bir düzeye de indirmiş olmaktadırlar. Özellikle Danimarka, İsviçre vb. gibi ülkelerdeki hakim yaklaşım budur. Diğer gereksinimde ise geçmiş savaşın deneyimleri rol oynamaktadır. Yurtları geniş ölçüde işgale uğramış ülkelerde bölge savunması bir gerilla savaşı halini, bir partizanlar savaşı halini almaktadır. Bunun için ülke halkından eli silah tutanların barıştan eğitilmesi düşünülmüştür. Özellikle Sovyetler Birliği'nde deneyim bunun ürünüdür. ABD'de ise iç savaş dışında silahlı kuvvetler genellikle yurt dışında kullanıldığı için, yurdun savunması açısından bu nitelikte bir kuruluşa gereksinim doğmuştur. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nda, Japonlar'ın Pearl Harbor'a ani saldırısı karşısında benzeri bir saldırıya, hatta denizde sızmaya karşı Kaliforniya kıyı şeridinde benzeri gönüllü örgütlenmelere gidilmiştir. Şurası açıktır ki bir topyekûn savaşta, bugünkü silahların yapısı ve gücü de gözönünde tutulduğunda bu tarz iç savunma örgütlerine gereksinim duyulacaktır.

4/ Kuramsal olarak gerekli bir yaklaşım olan "Yöresel Savunma" kavramı doğal bir biçimde Türkiye kamuoyunda bazı endişelerle karşılanmıştır. Bir kere bu endişelerin daha bir açık hale getirilmesi gerekir. Son yıllarda demokratik yaşama yönelik saldırılar, ekonomik anlamdaki dışa bağımlılık, iktidarın bugüne kadar görülmedik ölçüde sınıfsal bir yapıda oluşu bu endişelerin kaynağını teşkil etmektedir. İlk akla gelen endişeleri şöyle sıralamamız mümkündür.

i- "Yöresel Savunma Birlikleri" kimlerden oluşacaktır. Gönüllülük esasının gündeme getirilmesi, endişeleri bir kat daha artırmıştır. 1980 öncesi devlete yardımcı olduklarını söyleyen güçlerin eylemleri düşünüldüğünde bu sakıncaların, korkuların pek de yersiz olduğunu söyleyemeyiz. Halkımız yıllık seferberlik uygulamalarına alışmıştır, çağrıldığında bu görevini seve seve yapmaktadır. Ama bu yeni yükümlülük, üstelik belirli nitelikte silahların verilmesini de gerektiren bu yeni savunma birlikleri siviller tarafından kuşkuyla karşılanmaktadır. Gönüllülük esasının olmadığını bir an için varsaysak bile, yükümlülerin nasıl seçileceğinin, barıştaki çekirdek kadronun ne nitelikteki kişilerden kurulacağının belirsizliği, kuşkuların temelini meydana getirmektedir.

ii- Birliklere yörelerde kimler kumanda edecektir. Bilgi notundan anlaşıldığına göre bu kişi barış döneminde belirlenecek ve belirli bir emir-kumanda zincirine bağlı olarak görevini yapacaktır. Nasıl belirlenecektir, yetkileri ne olacaktır? Bu soruların açık bir yanıtın şu andaki bilgilerimizde bulamamaktayız. Bu kişinin ve emrindeki çekirdek birliğin yerel mülki amirlerle, seçilmiş birimlerle ilişkilerini kim düzenleyecektir. Özellikle Güneydoğu yöresindeki koruculuk uygulamaları, hatta halkın bir anlamda silahlandırılmasının yapıcı olmaktan çok yıkıcı etkileri olduğunu örneklerle biliyoruz. Bir yörede, çekirdek kadronun, nasıl ve hangi kriterlere göre seçildiği belli olmayan bir kumandan emrinde görev yapmasının silahsız kişilere yönelik dolaylı bir baskı aracı haline gelmesini ne önleyecektir?

iii- Hazırlanacak yönetmelikler, yasalar bu birliklerde disiplini, görev dışında bir amaca yönelik kullanılmamayı sağlayabilecek midir? Bunun denetimi nasıl gerçekleştirilecektir? Bu kuşkuları giderecek bir açıklama henüz yapılmamıştır. Bu, bir yerde birlikler barışta kime karşı kullanılabilecek sorusunu gündeme getirmektedir. Özellikle daha önceki açıklamamızda yer alan "Gerilim Hali" kavramının açıklanmaması bu sorunun önemini daha da artırmaktadır. Nedir gerilim hali? Olağanüstü hal olmadığı belli. Bir biçimde olağanüstü durumu hazırlayan gerilim şeklinde açıklanabilirse de, bu gerilimin varlığı nasıl tesbit edilecek gibi bir başka soru akla gelebilecektir. Örneğin hızla artan yaşam pahalılığının bireyler ve toplumun alt gelir grupları, işçi ve emekçi katmanları üzerinde bir gerilim yarattığı açıktır. Bu da söz konusu birliklerin kullanılması için bir neden olabilecek midir? Kime karşı kullanılacak sorusu kendiliğinden kimi koruyacak sorusunu da gündeme getirebilecektir.

Son yıllarda Ziverbey Köşkü eylemlerinden, açık olarak sergilenmeyen bir dizi faaliyetlere kadar, ordu içersinde bir bölümün bağımsız hareket etme eğiliminde olduğunu göstermiştir. Yeni kurulacak ve bir çok haklı nedene dayanan "Yöresel Savunma Birlikleri"nin de amaçları dışında kullanılabilecekleri kuşkusunu gidermek sanırım büyük ölçüde yetkililere düşecektir. Bu yapılmazsa olay üzerindeki kuşkular derinleşecek ve savunmamız açısından bazı yaraların açılmasına da neden olabilecektir. Oysa bu kavram ve oluşum, Batı ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'nin savunma harcamalarında kısıntı yapmasına, asker mevcudunu azaltmasına, genç işgücünü üretken alanlarda kullanabilmesine de olanak verebilecek bir yaklaşımdır...

5/ "Yöresel Savunma" ne değildir, ne olmalıdır, neye benzemelidir? Kendimize sorduğumuz bu soruların yanıtlarını ararken yakın tarihimizden örneklerle de düşüncelerimizi daha bir açık kılmaya çalışacağız.

İkinci Dünya Savaşı'nda cephe gerisindeki bir dizi hizmeti görmesi için yaşlılardan oluşan birlikler kurulmuştu. Anımsadığım kadarıyla Türkiye'de pasif koruma grupları vardı. Hemen her mahallede oluşturulan bu tim-

ler özellikle hava hücumlarında insanların en yakın sığınağa girmelerini, paniğe kapılmamalarını, hava hücumunda yıkılan yerlerin enkazını kaldırmayı sağlamakla yükümlüydüler. Bu birliklerin en fedakârca çalışanları İngiltere'deydi. İngiltere Savaşı diye adlandırılan yoğun hava hücumları sırasında bu birlikler cansiperane çalışmışlar, yığınla kayıp vermişlerdir. İngiltere'de bu birliklere dedeler ordusu denmekteydi. "Yöresel Savunma Birlikleri"nin görevleri içerisine dedeler ordusunun yaptığı işler girmekle beraber, yükümlülük alanları daha geniştir. Pasif korunmanın ötesinde bölgelerini aktif olarak savunacaklar, işgal durumunda ise direniş örgütü gibi savaşacaklardır. Özetlersek "Yöresel Savunma Birlikleri" bir dedeler ordusu değildir. Askerlik çağı içerisindeki eğitilmiş, askerliğini yapmış birliktir.

"Yöresel Savunma Birlikleri"ne verilen bir temel görev de, bölgenin düşman işgali altına düşmesi halinde gayri nizami savaş kuramına uygun direnişin örgütlenmesi ve yaşama geçirilmesidir. İşgale uğrayan yurtlarını insanlar, belli bir yerden emir almadan, kendiliğinden oluşturdukları direniş örgütleriyle savunmakta, düşmanı her fırsatta taciz edecek yolları arayıp bulmaktadırlar. Bunun en güzel örneğini Yunanlılar'ın 15 Mayıs 1919'da da İzmir'i işgal etmeleri ve Ege bölgesi içlerine yürümeleri sırasında halkın, yurtseverlerin oluşturduğu direniş örgütleri, yani Kuvvayi Milliye'dir. Kuvvayi Milliye, Ethem'in Meclis hükümetinin kuruluş aşamasında büyük yararları görülen Kuvvayi Seyyare'si, halkın kendiliğinden, gönüllü olarak meydana getirdikleri yöre savunmasını sağlayan, düşmanın ileri harekelini güçleştiren aygıtlardır. İkinci Dünya Savaşı sırasında Fransa'da, Sovyetler Birliği'nde, işgal altındaki diğer ülkelerde örneğin Yunanistan ve Yugoslavya'da Naziler'e karşı örgütlenen ve başarıyla savaşan direniş örgütleri, partizan çeteleri de gene bu yaklaşımın başka ve yakın dönemdeki örnekleridir. Bütün bu direnişler kendiliğinden halkın malıyla, canıyla katıldıkları birliklerdir. Barış zamanında bunların örgütlenmesinde çekirdek rolünü oynayacak ön hazırlıklar yapılmamıştır.

Kuvvayi Milliye'den söz edilmişken, gayrı nizami savaş kurallarına uygun örgütlenen, fakat iktidarda bulunan, emperyalizmin kuklası hükümetin, bölgelerini savunan ve milli mücadeleyi örgütlemeye çalışanları cezalandırmak amacıyla kurduğu bir başka birlikten, Kuvvayi İnzibatiyeden de söz etmemiz doğru olacaktır. Kuvvayi Milliye ve İkinci Dünya Savaşı'nda kurulan direniş örgütleri, emperyalizme karşı, bağımsızlıkçı, özgürlük için, ulusun kendi kaderini tayin hakkını belirlemek için, kurtuluş için, amacına yönelik birliklerdir. Oysa kuvayi inzibatiye bu amaçların tam aksi doğrultuda çaba harcayan, doğmakta olan özgürlük ve bağımsızlık tohumlarını öldürmeyi hedefleyen bir örgüttür. Kuruluş kaynağını işbirlikçi hükümetten alır.

"Yöresel Savunma Birlikleri" çağın savunma gereklerine uygun olarak kurulmak istenirken, bunların geleceğin 'kuvayi inzibatiye'-si olma yollarının bütünüyle tıkanması gerekecektir. Bütün siyasal örgütlerimizin, aydınlarımızın demokrasiye gönül vermiş olan halkımızın üzerinde dikkatle durması gereken [illegible] budur... ■

SÖZÜM SANADIR

İnsan hayat içindir

Cezaevleri kaynıyor.

İnsanın yaşamak azmiyle, insanı insanlıktan çıkarmak kararı çatışıyor.

Çatışmanın özü bu.

Tek tip giysi, sevk zinciri, infaz yakmaları, dayak ve işkence, sağlık sorunları, yayın kısıtlamaları, keyfi sevkler, radyo-teyp-daktilo yasakları bu çatışmanın düğümleri.

Cezaevleri kaynıyor.

Geride sekiz yıl, ilerde süresi bilinmeyen yıllar.

İnsanın yaşamak azmi ayaklanıyor.

Sekiz yıl sonra açılan davalar. Sekiz yıl sonra...

Önümde bir kitap var. "Belgelerle İnsan Hakları". Muzaffer Sencer, uluslararası belgeleri toplamış. Kaç gündür okuyorum. Birleşmiş Milletler belgeleri, Avrupa belgeleri. İnsanlığı insanlık yapan belgeler.

Bir maddeyi okuyorum: "Kendisine bir suç yüklenen herkes, yasaya göre suçluluğu kanıtlanana kadar suçsuz sayılma hakkına sahiptir."

Birleşmiş Milletler'in "Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi", madde 14, paragraf 2.

Bu madde ülkemde geçersiz.

Ülkemde maddenin doğrusu şöyle: "Kendisine bir suç yüklenen herkes, tutuklanıncaya kadar suçsuz sayılma hakkına -belki de- sahiptir."

Bunları yaşadım ve yazıyorum. Varsayımları aktarmıyorum.

38 ay tutuklu olarak yattım. 38 ay suçlu olarak yaşatıldım. Cezaevinde.

Üç yıllar, beş yıllar, sekiz yıllar, oniki yıllar sayılar ve sözcükler değildir.

Bunlar, bütün bunlar, insanın yaşamak için savaşmasıdır.

Sizi diri diri cehenneme gömenler ve siz bu cehennemde diri diri gömülmemek için savaşırsınız.

İnsan olmak savaşında her şey yoğun simgeler olur. Her şey, kendisinden başka bir şey olur. Her şey, artık bir metafordur.

Giysi "kişilik"tir, sevk zinciri "köleliktir", infaz yakmaları "işkencedir", dayak "parçalanmaktır", her sorun "insanın elinden alınan hayattır."

"Dışarda" bunları anlamak öyle güçtür ki.

Siz, dışardasınızdır. Sabah olur kalkarsınız, havaya bakarsınız, şemsiye alıp almamaya karar vermeniz gerekir, çıkarsınız, gazetenizi alırsınız, başlıklara bakarsınız, vapura binersiniz, her zamanki yerinize oturursunuz, vapur yanaşır, inersiniz, vitrinler, insanlar, sıcak börek kokuları yanınızdan geçer. Yeni bir gün başlamıştır.

"İçerde" her şey, kendisinden başka bir şeydir.

Şemsiye, gereksiz ve gülünç bir eşyadır.

Gazete, ekmekten öncedir.

Vapur, Robenson'un kurtuluşu kadar uzak bir özlemdir.

Vitrinler saydam camlardır.

Sıcak börek kokuları acaba nedir?

"Dışardaki" düşünür: "Nedir bu tek tip davası? Giysiler ne olur? Bunun için ölmeye değer mi?"

"Dışardaki" bilmez ki, "tek tip giysi" artık giysi falan değildir, insanın insan olma davasıdır.

Gün gelir, böyle olur. Basit bir giysi, "insan olma kavgası"nın bayrağı olur çıkar.

Anlaşılması gereken bu.

Adalet Bakanı'nın açıklamasını okudum. Cezaevi giysilerinin rengi, kumaşı, modeli değişecekmiş. Bunlar değişecek ve tek tip giysi sürecekmiş.

Acı acı gülümsedim.

Bu mücadele, cezaevi giysilerinin "modaya uygunluğu" için verilmiyor.

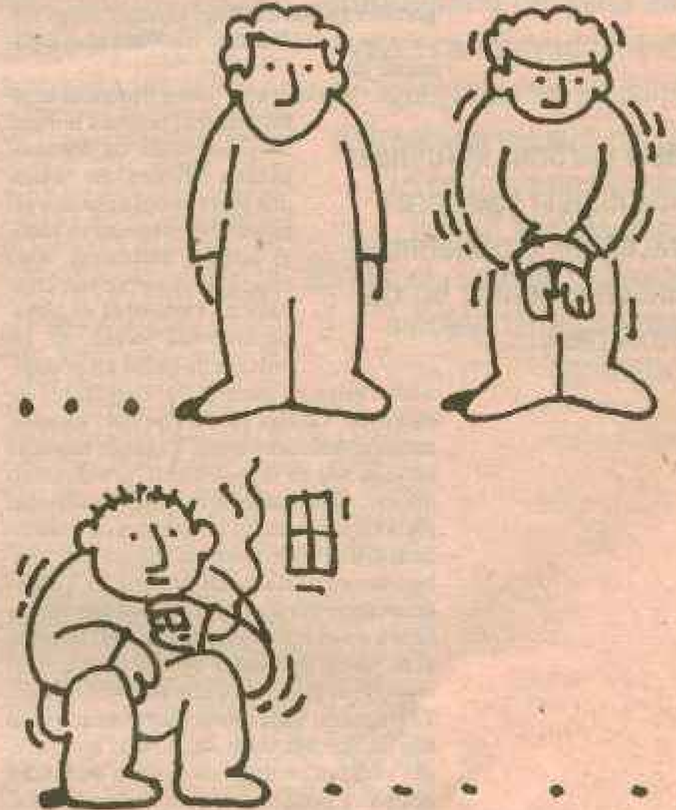
Bu mücadele insan olma mücadelesidir.

Bunu anlamazdan gelmek, "cehennemde diri diri gömülmemek için savaşan insan"la inatlaşmaktır.

Kendini yakan ana, ölüm orucundaki gençler, yavaş yavaş ayaklanan kamuoyu bu gerçeğin insanlarıdır.

Ya cezaevi giysisinin modacıları?

Ne çok şey için utanmak gerekiyor. ■

BİRLİK İÇİN NE DEDİLER?

Soruşturmamıza gelen yanıtları bu ay son olarak yayınlamayı düşünmüştük. Ancak gelen yazıların hacmi bu ayı da aştı. Ocak 1989'da son yanıtlar yayınlanacaktır.

İlhami Soysal: Yerinde ama yetersiz bir adım!

▶ TBKP (TİP - TKP) ile TSİP'in başlattıkları birleşme çalışmalarını Marksist solun birliği açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

"TBKP (TİP-TKP) ile TSİP'in başlattıkları birleşme çalışmalarını Marksist solun birliği açısından nasıl değerlendiriyorsunuz biçimindeki sorunuz bence beraberinde bir bölünme getiriyor: Marksist olan sol, Marksist olmayan sol... İş bu kadarla da kalmıyor. Sorunuzda, kaynağında Marksizm olan solun sadece TİP, TKP ve TSİP'den ibaret olduğu gibi bir anlam da çıkıyor. Sorunuz yeni bir soru getiriyor: Ülkemizde ikisi birleşmiş, biri de birleşme yolunda olan bu üç ya da iki görüşün dışında kendisini Marksist sayan solcular ne olacak? Bunlar otomatikman dışlanacak mı?

Ben "Marksist sol" yerine "sosyalist hareket" demeyi yeğleyen biriyim. Sosyalist solun da bütünlüğünden yanayım. Bu bakımdan solun birliği açısından yapılacak her çalışmayı ve katkıyı saygıyla karşılarım. Ama ortada bir de gerçek var: Dünyada da Türkiye'de de sosyalist sol bölük-pörçük. Bu, bir noktada da galiba solun doğasından gelen bir durum. Dış dünyayı bir yana koyup Türkiye'ye Türkiye'deki sosyalist solun tarihine bakıyorum. Taaa işin başından bu yana hep bir iki başlılık, ikiye bölünmüşlük var. Ben 1946'daki ayrı ayrı iki sosyalist parti kurulmasını bir rastlantı ya da kurucuların kişisel çekişmelerinin sonucu diye algılayamıyorum. Hatta daha öncesi, ilk TBMM döneminde kurulan ve birbirlerinden nüanslarla ayrılan biri Meclis içinde öteki dışardaki iki partiyi de koşullar öyle gerektiği için ortaya çıkmış iki kuruluş olarak sayamıyorum. TKP içindeki daha sonraki tasfiyelerde de ben hep iki başlılığı, daha doğrusu iki ayrı görüşün varlığını görürüm. Sosyalizm durmadan gelişen ve kendini yenileyen bir kuram. Bugün artık iki de değil, üç-beş türlü sosyalist hareket var. Bunlardan bir tekini yeğleyip geri kalanlarını tukaka ilan etmekle bir yere varılabileceğini sanmıyorum. Farklılıkların birlikteliğini sağlamak gerektiğine inanıyorum. Bunun içindir ki atılmakta olan adımları yerinde ama yetersiz buluyorum.

Yasal partinin kurulması yürürlükteki yasalara uyacak bir örgütlenmeyi gündeme getirir; bu da demokrasiyi...

▶ Söz konusu partiler "yasallaşma ve yasal parti sorununda en geniş Marksist çevreler tarafından yürütülecek çalışmanın desteklenmesi"ni ifade ediyorlar. Yasallaşma ve yasal parti konularını sosyalist solun birliği açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Yasallaşma ve yasal parti sorununa gelince. Bunları da birbirinden ayırmak gerek sanırım. Yasal olmayan bir partinin yasallaşması, yasallığa engel olan ve yürürlükte bulunan yasaların ve hukuk kurallarının değiştirilmesi ya da ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar gerektirir. Bu bir çalışma işidir, bir zaman işidir. Ülke koşullarının uygunluğu sorunudur.

Yasal partiye gelince: Böyle bir partinin kurulması, yürürlükteki yasalara uyacak bir örgütlenmeyi gündeme getirir; bu da demokrasiyi... Türkiye'de demokrasi tam ve kamil anlamda işlerlik kazanırsa, sosyalist bir parti kurmanın zorluğu ortadan kalkar. Bu da ülkemiz sosyalistlerine herşeyden önce eksiksiz bir demokrasi kurulabilmesi kavgasını verme görevini getirir. Bu kavga verilip başarı kazanılırsa, yasallaşma da kendiliğinden gerçekleşir.

▶ Solun mümkün olan geniş kesimini kucaklayacak bir partinin hem birliği sağlayabilmesi hem de ülkemizin siyasal yaşamında etkili bir rol oynayarak güçler dengesinde emekçiler lehine değişiklik yaratabilmesi için hangi programatik hedefler, hangi temel politikalar benimsenmelidir?

Bence açık seçik demokratik kurallar çerçevesinde sosyalist bir toplumsal düzene kavuşmanın birinci koşulu, demokratik bir düzene kavuşma kavgasından geçer. Elbette ki bağımsızlık, özgürlük, barış bir partinin programında yer almalı, bunların da kavgası verilmelidir. Ama en başta demokrasi ve buna bağlı olarak çağdaş bir hukuk düzeni, insan haklarına saygı ve eşitlik sağlanmalıdır.

Sol önce kendi arasında ateşkes ilan etmeli, fraksiyonculuk, tekkecilik, kariyerizm anlayışlarından vazgeçmeli, kendi görüş çizgisi dışındaki görüşlere de saygılı olmayı kabullenmelidir. Bu, birlikteliğin ve mümkün olan geniş kesimin vazgeçilmemesi gereken dayanışmasının bir ilk adımı olmalıdır. Sanırım bu yanıt son sorunuz için de geçerli bir yanıttır. ■

Ataman Tangör: Birleşme ve yasallaşma, kilometre taşı!

TKP ve TİP'in birleşmesi ve TSİP'in bu birleşmeye katılması kanımca aslında çok önceden yapılması gereken gecikmiş ve doğru bir girişim ve eylem. Aynı kuramsal çizgideki insanların farklı örgütlenmede katı ısrarcı olmalarının altında -ne denli haklı görünüm içinde olursa olsun- kişisel nedenler yatıyor inancındayım. Legal Marksist bir partiyi demokrasinin en temel ve en gerekli koşulu olarak görüyorum. Legal Marksist bir partinin yasal gibi görünen baskısal nedenlerle yasaklanmış olmasını demokrasiyle bağdaştırmak mümkün değildir. Böyle bir yazıyı kaleme alırken bile kırk kez düşünüyor olmam ülkemizde fikrin ne denli özgür olduğunun göstergesidir.

Kanımca birleşme ve yasallaşmanın içtenlikli mücadele ve çabalarının verildiği şu günlerde iki temel tavır sergilenmekte: Açıkça ve fiet olarak legal Marksist bir partinin yasallaşmasına çaba harcayanlar, katkı verenler, gönül ve destek verenler ve girişimlerin karşısında olanlar. Karşısında olma; çok geniş bir yelpaze. Bir ucunda anti-komünizmin bağnaz, katı, düşmanca tutumu, öte yanda "onlar Marksist de biz değil miyiz yani" savunması ve suçlaması. Yani Marksizmin tekel olmadığı savlaması ve bu arada hafifçe "ama onlar da Sovyet yanlısı" göz kırpması.

İçinde bulunduğumuz şu günlerde öyle bir dar geçitten geçmekteyiz ki; bu geçitte yoğun bir demokrasi mücadelesi veriliyor. Birliğin, beraberliğin, omuz verişin, desteğin, en azından acımasız eleştirilerin saklı tutulmasının gerekli olduğu bir dönemden geçiyoruz. Eleştirinin yıkıcı ve saldırgan olmamasına olağanüstü dikkat etmeliyiz. "Ben onlardan değilim"i ilanen ve imaen sergileyip "aklanma" mertebesine ermek gibi bir yolun demokrasinin yerleşmesine katkısı olamayacağı gibi köstek de olabileceğini düşünmeliyiz.

Marksist yelpazenin belirlenmesinin ertelenmesinde mahzur görmüyorum ve hatta gereklilik var diyorum. Eleştirel tavır ve düşüncelerimizi, duygularımızı, zor da olsa, bastırmanın, geçmişteki ve günümüzdeki yanlışlardan hesap sormanın ertelenmesini demokrasi mücadelesinin koşulu sayıyorum. Bu güne gelinmede çok acılar çekildi ve çekilmede. Komünist partisinin kurulup kurulmama sorununun açıkça tartışılır olması bile demokrasinin yeşermesi açısından kazançtır diye düşünüyorum. İşte tam bu noktada el verme gereklidir diyorum. Böyle bir tavrı konformizm ya da bağımsız ve özgür tutum göstermeme gibi gösteren anlayışı öznel buluyorum.

Yani özetle şunu demek istiyorum: Evet Marksizm kimsenin tekelinde değildir. Ancak burjuva Marksizmi ile sosyalist Marksizmin çizgi ve boyutlarının belirmesi zaman ve etkinlik içinde olacaktır. Bugün birleşme ve yasallaşma mücadelesi, onaylasak da onaylamasak da, bizim dışımızda gelişse de, bir olgudur, dayatma değildir. Ben bu olguyu demokrasinin gerçekleşme, yeşerme ve boy atmasının bir kilometre taşı olarak görüyorum ve aceleci davranmaksızın, sabırla destek verilmesi gerekir diyorum. ■

Ziya Yılmaz: Yasal sosyalist parti solun birliği açısından olumlu

Sorularınızı yanıtlamaya geçmeden önce iki noktaya açıklık getirmek istiyorum. Birincisi, Marksist solun birliği konusunun neden bugün bu denli yakıcı duruma geldiğine yanıt aramak, buna bağlı olarak da birlik konusunun gündemin başına konulmasının gerekçelerini araştırmak gerektiğidir. İçinde bulunduğumuz koşullarda 'birlik' ya da bence daha uygun olan deyimle, işçi sınıfının politik öncüsünün birlikte biçimlendirilmesi konusunun gündeme gelmesinin temelinde, ülkemizde henüz sosyalist hareketle işçi sınıfı hareketinin tek bir kanalda akmalarının sağlanamamış olması, başka bir deyişle, işçi sınıfının sosyalist harekete damgasını vuramamış olması yatıyor. Bu yönde kimi olumlu adımlar atılıp önemli mesafeler kazanılmadı değil, ancak 12 Eylül darbesinden sonra bu gelişme kesintiye uğramış, gerilemiştir. 1980 darbesine karşı aktif bir direniş gösteremeyen işçi sınıfının politik örgütleri, darbeyi izleyen süreçte, ideolojik, politik, örgütsel düzeyde erezyona uğradı. 1980 darbesiyle ülkede kurulan rejimin niteliği, buna karşı yürütülecek mücadelenin taktikleri ve bu döneme uyan örgütlenme sorunları, bu örgütler tarafından gerektiği biçimde çözümlendiği söylenemez. 12 Eylül rejiminin işçi sınıfı örgütlerinin yapılarına yönelmesiyle, bu örgütler derin yaralar aldılar. Bir yanda cezaevlerine doldurulmuş kadrolar, diğer yanda örgütsel bağ ve işleyişten kopuk tek tek insanlar ya da çevreler ve nihayet büyük bir göçmen topluluğu. Böyle bir durumda birlik sorunu haklı olarak gündemin başına geçti.

İkinci nokta da bence sorularla ilgili bir netleştirme yapmak gereğidir. Birinci soruda Marksist solun birliğinden, ikinci soruda sosyalist solun birliğinden, üçüncü soruda da en geniş sol kesimlerin birliğinden söz ediliyor. Bu üç ayrı kavramı nasıl anlamak gerekiyor. Gerçekten sorularda üç ayrı düzeyde birlik mi söz konusu edilmektedir? Kavramların rastgele kullanılmadığına inandığım için, yanıtlarımda tümünü kapsayacak biçimde, her düzeyde birliğin temeli olacağı düşüncesiyle de komünistlerin birliği sorununu daha ağırlıklı ele alacağım.

▶ TBKP (TİP - TKP) ile TSİP'in başlattıkları birleşme çalışmalarını Marksist solun birliği açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Soldaki birlik girişimini Marksist solun birliği açısından değerlendirmek için bu girişimle yaratılmak istenen örgütlenmenin Leninci yeni tipten parti anlayışına ne denli uyduğuna, bu örgütlenmenin ideolojik-politik temeline bakmak gerekir. TBKP'yle başlatılan birlik sürecine de bu temelde bakmak gerekir. TSİP'in TBKP programı konusunda görüşlerini henüz saklı tutmasına rağmen, başlatılan bu sürecin uzağında durmayacağı kanısındayım.

Birliğin TBKP merkezinde oluşturulması temel alındığında olayı, özellikle TBKP olayını ayrı olarak ele almak gerekir. Bu partilerin (TKP ve TİP) 1980 darbesinin ve uğramları yenilginin ardından hangi süreçlerden geçerek bu birliğe vardıklarını görmemezlikten gelemeyiz. Bence, bu birliğin 1970'li yılların sonlarından beri gündemde olup bu sürecin doğal sonucu olduğunu söylemek pek gerçekçi olmaz. 1970'li yılların sonlarında toplumsal pratiğin ve bununla bağlı olarak işçi sınıfının politik örgütlerinin niceliksel gelişmelerinin gündeme getirdiği yeni bir niteliksel sıçrayış gereksinmesi sorunu, 1980 darbesinden sonra tam ters yöndeki gelişmelerle bütünlüklü ve birbirini izleyen tek bir süreç olarak ele almak mümkün değildir. 1980 sonrasında, alınan tüm darbelere karşın işçi sınıfının politik örgütlenme geleneği bir nitelik olarak varlığını sürdürmüştür. Ancak 1980 öncesinden farklı olarak, işçi ve demokrasi hareketinin gerilediği bir dönemde niceliksel olarak zayıflayıp gerekli örgütsel işleyişe sahip olamadığından güçlüklerle karşılaşmıştır. Bu anlamda, içinde bulunduğumuz uğrakta TBKP olayı toplumsal pratiğin, işçi hareketinin ve tek tek bu partilerin niceliksel gelişmelerinin sonucunda ortaya çıkmış niteliksel bir sıçrama olarak değerlendirilemez. "Birlik ve yasallaşma" süreci, bu iki partinin, eski örgütsel yapılarını yeniden toparlayıp harekete geçirmek sürecinde her iki partinin merkez komiteleri tarafından, adeta bu sürecin kaldıracı olarak öznelci bir biçimde gündeme getirilmiştir. Ülkemizde, Marksist solun birliği, TBKP'de birlik önkoşulunu taşımıyorsa, TBKP bu birliğin oluşmasında nasıl katkıda bulunacağını göreceğiz. Ancak şimdiden söylenebilecek bir şey var, TBKP programı beklenildiği ölçüde kadroları sarmamakta, bir eylem kılavuzu olarak toplumsal pratiğe yön verememektedir.

Ben, Marksist solun birliğini, özünde sosyalist hareketin işçi hareketiyle kaynaşmasının yattığı bir süreç olacağına, bu süreçte yoğun bir ideolojik mücadele ile, işçi sınıfı içinde inatçı bir örgütlenme çabasının en önemli etkenleri oluşturacaklarına inanıyorum. Bu süreci olanaklı olduğu ölçüde kısaltabilmek için de, bugün işçi partisinin niteliği, bu partinin ülkede izlemesi gereken ideolojik-politik hattı konusunda, bu mücadelede yer alanlar ve alacaklar olanlar arasında tartışmaların yapılmasını gerekli görüyorum. Ancak toplumsal hareket, sosyalistlerin tartışıp ortak platform oluşturmalarını beklemiyor. Her politik yoğunluk yapabildiğince toplumsal muhalefete devrimci bir yön vermeye, işçi sınıfını hızla örgütlemeye çalışıyor. Bunu da kendi anlayışı ve hedefleri doğrultusunda yapıyor. Bu haklı ve doğru tutum, ancak politik birliği odaklayan eylem birliği politikasıyla bütünlendiğinde işçi sınıfının politik hareketinin yeniden biçimlendirilmesini çabuklaştıracaktır. Bu eylem birliğine önceden sınırlar konmamalı, hegamonyacı olunmamalı, katılanların bağımsızlığına saygı gösterilirken, ortak kararlara uyulması sağlanmalıdır. Kısacası tarihsel koşulların önümüze koyduğu birlik sorununu slogan düzeyinden gerçeklik katına çıkarmak istiyorsak, her dönemde temel görevimiz olan işçi sınıfının örgütlenmesini sürdürürken birleşebilecek güçleri sınırlamadan eylem birliği politikasına ağırlık verilmeli ve bu arada ideolojik mücadeleyi canlandırmalıyız.

▶ Söz konusu partiler "yasallaşma ve yasal parti sorununda en geniş Marksist çevreler tarafından yürütülecek çalışmanın desteklenmesi"ni ifade ediyorlar. Yasallaşma ve yasal parti konularını sosyalist solun birliği açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Yasallaşma ve yasal parti konusuna gelince, bu konuda iki ayrı yaklaşımı birbirine karıştırmamak gerekir. Birincisi, işçi sınıfı partisinin temel niteliklerini ve kalıcılığını koruyarak yasallık kazanması; ikincisi ise işçi sınıfı hareketinin yasal olanaklardan azami ölçüde yararlanması amacıyla ülkede geçerli yasal çerçeveye az-çok uygun yasal bir sosyalist parti örgütlenmesi. Her iki anlayışın somut dışa vurma biçimlerinin çok farklı olacağı, daha doğrusu olması gerektiği açıktır. Birincisi, toplumsal muhalefetin ve işçi hareketinin yükselişine paralel olarak öncelikle sınıfın, emekçilerin içinde ve buna dayalı olarak da toplumda yasallaşmayı öngörür. İşçi sınıfı partisinin ana görevi, işçi sınıfının öncü kesimlerini ve diğer emekçileri işçi sınıfı partisinin programı çerçevesinde örgütlemektir. Sınıf savaşımının gelişmesi, daha geniş yığınların partiye katılma özlem ve iradelerindeki yükseliş, onun yasallaşmasının önkoşulunu yaratır. Yani bu anlamda yasallaşma, işçi sınıfı hareketinin gelişmişlik düzeyine doğrudan bağlıdır. Emekçiler içinde yasallık kazanmadan hukuksal yasallık kalıcı değildir. Emekçiler arasında yasallık kazanmadan hukuksal yasallığı zorlamak, yeni bir nitelikte legalite kazanmak değil, legalizme saplanmak olur. Doğal olarak da işçi sınıfının politik öncüsünün her koşulda mücadele etme yeteneğini felce uğratır. Ülkemizde işçi sınıfı hareketinin gelişmişlik düzeyi ve örgütlülüğü legaliteyi kazanmaktan çok uzak olduğu sanırım genel kabul görür bir gerçektir. Bu durum atlanarak yasallığı zorlamak, geriye çevrilmez bir biçimde yasal olarak örgütlenmiş bir partinin varlığını kazandırmaz. Ülke içinde hareketin durumunu bir yana atıp yalnızca dünyadaki yeni gelişmeler ve değişmelerin etkisine ve buna bağlı olarak rejimin uluslararası ve iç çelişkilerine dayalı olarak yasallaşmayı zorlamak, rejimin hukuksal sınırlarına hapsolmak demektir.

Ülke içinde hareketin durumunu bir yana atıp yalnızca dünyadaki yeni gelişmelerin etkisine, dolayısıyla rejimin dış ve iç çelişkilerine dayalı olarak yasallaşmayı zorlamak, rejimin hukuksal sınırlarına hapsolmak demektir.

Yasal parti kurmak ise; bu konuda azımsanmayacak bir deney birikimi vardır. Legal olanaklardan azami ölçüde yararlanmak için mevcut yasalar çerçevesinde ve bu yasaları azçok zorlayarak legal bir sosyalist örgütlenmeyi sağlamak işçi sınıfı hareketinin düzeyini yükseltmesine katkıda bulunabilir. Yasal olanaklardan yararlanmak işçi sınıfının her zaman gündemindedir. Bu anlamda yasal bir partinin kurulması, bunun hangi somut biçime bürünmesi ve nasıl bir programa ve işleyişe sahip olması tartışılmalıdır. Yasal parti konusunda yapılacak böylesi tartışmalar ve bu yönde atılacak somut adımlar, aynı zamanda komünistlerin birliği, işçi sınıfı parti- ▶▶

sinin örgütsel ilkeleri ve ülkemiz somutunda bu partinin programının oluşturulması yönündeki çalışmalara da ivme kazandıracaktır. Bu çalışma içinde her siyasi yoğunluğun örgütsel ve politik görüşleri daha net olarak ortaya çıkacaktır. Bu anlamda yasal bir sosyalist partinin Türkiye'de sosyalist solun birliği açısından olumlu değerlendirilmesi gerektiğine inanıyorum.

▶ Solun mümkün olan geniş kesimini kucaklayacak bir partinin hem birliği sağlayabilmesi hem de ülkemizin siyasal yaşamında etkili bir yol oynayarak güçler dengesinde emekçiler lehine değişiklik yaratabilmesi için hangi programatik hedefler, hangi temel politikalar benimsenmelidir?

Bu soruda sözü edilen solun en geniş kesimlerini kucaklayacak partinin gerçek anlamda bir parti değil, sol güçlerin bir bloğu olarak görülmesi gerekiyor. Sosyal farklılaşmanın bu derece derinleştiği ülkemizde böylesi bir parti kurulamaz. Burada, adına ne denirse densin bir cephe anlayışı söz konusudur. Bu birliğin nasıl bir biçim alacağını şimdiden söylemek yersiz olduğu gibi mümkün de değildir. Ancak böylesi bir birliğin de varlık nedeni iktidarı hedeflemesi olacaktır. Bunu hedeflemeyen hiçbir siyasi kuruluşun varlık nedeni yoktur. Dolayısıyla böylesi bir birliğin de görevi "siyasal yaşamda etkili bir rol oynayarak güçler dengesinde emekçiler lehinde değişiklikler yaratabilmek"le sınırlanamaz. İktidarı hedeflemelidir. İktidarı hedeflemek soyut bir kavram değildir. Bu halen iktidarda olan sınıfı, zümreyi ya da ittifakı iktidardan indirmek için mücadele etmek demektir. Böyle olunca, iktidardan indirilmesi gerekenin niteliği ve kurulacak yeni iktidarın yapmak istediği şeyler bu siyasi oluşumun programatik hedeflerini belirler.

Emekçiler içinde yasallık kazanmadan hukuksal yasallığı zorlamak, legalite kazanmak değil, legalizme saplanmak olur.

Bugün ülkemizde emperyalizmle bağlaşmış tekellerin ve finans devlerinin iktidarda olduğu, bu erkin işçi sınıfı ve emekçi halkımız üzerindeki sömürü ve baskısını, Kürt ulusu üzerindeki yoğun baskı ve sömürüsüyle birleştirdiği sanırım en geniş sol güçler tarafından kabul ediliyor. O zaman programatik hedefler kendiliğinden ortaya çıkıyor; Kurulacak yeni iktidar anti-emperyalist, anti-tekel (ya da anti-oligarşik) ve anti-şovenist olmak durumundadır. Günümüzde barış konusu da programatik bir hedef halindedir. Sanırım ülkemizdeki en geniş sol güçlerin böylesi bir program etrafında birleşebileceklerini söylemek gerçekçi de olacaktır. Bu birliğin temel politikasına gelince, politika belli bir somut duruma, belli bir sınıf güçleri oranına bağlıdır. Böylesi bir birlik henüz kurulmuş olmadığına göre bu konuda somut bir şey önermek yersiz olacaktır. Bu politika kurulacak birliğin oluşumu sürecinde ortaklaşa saptanacaktır. Bu konuda ancak belirli ilkelerden söz edilebilir.

Birinci olarak, bu birlik, yığın eylemlerini, yığın çalışmasını, yığınsal mücadeleyi benimsemelidir. Güçler dengesi, ancak yığınların kararlı eylemleriyle değişikliğe uğratılabilir. İkinci olarak, yığınların, değişik güçlerin rejime karşı çıkışlarını desteklemeli, bu karşı çıkışlarda ön saflarda yer alarak yığınları yönetme yeteneği kazanmalı ve onlara kendisinin bu savaşımlara yön verebilecek tek güç olduğunu gösterebilmelidir. Üçüncü olarak, çeşitli güçlerin ekonomik, demokratik ulusal hakları için verdikleri savaşımları tek bir kanala akıtmayı hedeflemelidir. Tüm bu karşı çıkışlara ortak bir hedef gösterebilmelidir. Bu hedef de iktidardır. Ajitasyon ve propagandada, savaşım alanlarında ulaşabildiği yığınlara onların gündelik savaşımlarının ancak iktidar hedefine yöneldiğinde kalıcı sonuçlar elde edilebileceğini açıkça ve ısrarlı bir biçimde anlatmalıdır. Yığınların kendi deneyimleriyle bu gerçeği kavramalarını çabuklaştırmalıdır. Dördüncü olarak, bu birlik barış savaşımını da temel bir politika olarak ele almalıdır. Dünya çapında emperyalizme ve militarizme, silahlanmaya karşı verilen savaşıma katılmalı, barış ve silahsızlanma yönündeki her girişimi desteklemeli ve barış savaşımını, savaşa ve silahlanmaya karşı verilen savaşımla ekonomik haklar için verilen savaşımın bağını kurmalıdır. Bu aynı zamanda ve esas olarak barış savaşımına somut ve iktidara yönelik bir içerik kazandırmaktır. Barışın düşmanları, aynı zamanda iktidarda olan emperyalist güçler, onların yerli bağlaşığı tekeller, oligarşidir. Beşinci olarak, bu birlik, iç işleyişinde demokratik olmalı, her türlü görüşe kendini ifade etme özgürlüğü tanımalı, organların en geniş temsili seçimle oluşmasını sağlamalıdır. Demokrasi olmazsa ortak bir disiplin olamaz.

▶ Böyle bir partiyi özleyen, isteyen ve içinde yer alabilecek olan herkesin bu oluşuma azami katkısını ve etkin katılımını mümkün kılabilmek için ne gibi çalışmaları ve hangi yöntemleri benimsemek gerektiğini düşünüyorsunuz?

Soruda tanımlanan bir biçimde bir partinin olamayacağını bir önceki soruyu yanıtlarken söylemiştim. Bu soru, 3. soruya dayalı bir soru olduğu için de orada verdiğim yanıt temelinde söylemek gerekirse: Kazanılmak istenen demokrasi ve yasallık yalnız bir siyasi yoğunluğun mücadelesiyle olamayacağı gibi, bir siyasi yoğunluk için de olmayacaktır. Zaten bunun da olamayacağında herkes hemfikir olmalı. Bence, bir önceki yanıtta belirtmeye çalıştığım ve üzerinde tartışılabilecek temel hedefler ve ilkeler çerçevesinde oluşturulacak birliğe katılabilecek parti, grup ve kişilerin azami katkısını sağlamak yalnız teorik bir sorun değildir. Bu konuda aynı zamanda pratik adımlar da atılması gerekir. Bu ilkeler ve hedefler çerçevesinde eylem birlikleri bugünden örülmeye girişilmelidir. Bu da örneğin, işçilerin ve emekçilerin en yakıcı istemleriyle ilgili, pahalılık ve işsizliğe karış, antidemokratik uygulamalara karşı kampanyalar olmalıdır. ■

Ertuğrul Dinleten, Süleyman Özcan, Türkan Yazıcılar, Ali Çakıroğlu, Mustafa Zülal: Yasal partinin kaderi 141-142'nin aynı değil!

▶ TBKP (TİP - TKP) ile TSİP'in başlattıkları birleşme çalışmalarını Marksist solun birliği açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Her soruşturmada ya da tartışmada kavramlara yüklenen değişik anlamlar, çoğu kez tartışma/soruşturmanın gerçek içeriğini gizleyerek ön plana çıkarlar. Burada da aynı şey söz konusudur. Bir yandan iki partinin birleşme çalışmalarından, diğer yandan "Marksist solun birliği"nden söz edilirken kavramlara yüklenen değişik anlamları sezebiliyoruz. Çünkü, bu iki partide egemen olan görüş, TBKP ve TSİP'in (çok yakın bir geçmişte, TKP, TİP ve TSİP'in) Marksist partiler olarak işçi sınıfını temsil ettikleridir. Sorudan anlaşıldığına göre, bu iki partinin dışında kalan bir "Marksist sol" daha vardır. Bu kavrama TBKP ve TSİP'in dışındaki politik hareketleri ya da bireyleri sokabiliriz.

Bu birliğe yaklaşırken bazı öncüllerden hareket ediyoruz:

Birincisi, birleşme çabaları içine giren partiler ve "Marksist sol" emekçi yığınların geniş kesimlerini birleştiren politik güçler değildirler. Ayrıca emekçi sınıfların çok dar öncü kesimleri de onlarca grup ve eğilime bölünmüş olduğundan, bu kesim temel alındığında bile büyük bir ağırlığa sahip oldukları söylenemez. Bizde işçi sınıfı hareketinin bölünmüşlüğünün ötesinde genel olarak emekçi sınıfların derin bir bölünmüşlüğü yaşanıyor. Bu nedenle bu bölünmüşlüğü ortadan kaldırmayı amaçlayan her türlü birlik çabasının ileri atılmış zorunlu bir adım olduğuna inanıyoruz. Bu bir başlangıçtır ve emekçi yığınların kitlesel politik örgütlerine doğru gelişme potansiyelini taşıyabilir.

İkincisi, "Marksist solun birliği" kavramındaki belirsizlik günümüzün ciddi kuramsal sorunlarından birisidir. Marksist olduğunu ileri süren politik hareketlerden ya da bireylerden hangisini nasıl bir ölçütle "Marksizm-içi" ya da "Marksizm-dışı" göreceğiz? Kuramsal bir ölçüt "proletarya diktatörlüğü"ne yaklaşımdı. Ekim Devrimi'nden beri onlarca değişik uygulama, özellikle "solcu" uygulamalar proletarya diktatörlüğü kavramının içeriğine ilişkin temel tartışmaları gündeme getirmiştir. 1960'lı yıllarda başlıca iki proletarya diktatörlüğü deneyimi, SSCB ve ÇHC'nin sosyalizme geçiş sorunlarıyla birleşerek uluslararası komünist harekette büyük bir bölünmeyi gerçekleştiren ideolojik, politik ve örgütsel tutum farklılıklarına kaynaklık ettiler. Günümüzde, kesin bir Marksizm tanımı yapmanın güçlüğünün hem kuramsal,

hem pratik nedenleri vardır. Kuramsal güçlüklerin bir bölümü de, uluslararası ya da ulusal düzeyde "gerçeği tekelleştiren" bir organa artık hiç kimsenin inanmamasıdır. Tek bir organın (Enternasyonal, Parti, vb.) politika-ideoloji-kültür-ahlak alanlarında ilke ve kurallar koyduğu, bunlara uymayan her şeyin ve herkesin "Marksizm-dışı" sayıldığı dönemler çok gerilerde kalmış ve aşılmıştır. Şimdi, işçi sınıfı partilerinin iktidarda olduğu ülkelerde de, bu partilerin muhalefette olduğu ülkelerde daha önce başlayan bir süreç yaşanıyor: Toplum bilimleri partilerin dışında geniş bir kuramsal çalışma alanı açmaktadır. Partilerin toplum yaşamındaki rollerinin tartışılması ile kuramsal Marksizmin partilerin dışında da yeni gelişme yollarına kavuşması neredeyse atbaşı gitmektedir. Kendi özel durumumuzda, kitlesel bir sınıf partisinin bulunmayışı pratik bir ölçüte sahip olmamızı güçleştiriyor. Hangi politikalar, taktikler ve stratejiler "Marksizm-içi"dir? Eğer birilerini dışlayacak, birilerini de birliğe değer bulacaksak bir yığın keyfi öncül seçebiliriz: Stalincilik, Troçkizm, Maoizm, Titoculuk, Castroizm-Guevarizm, vb. Bu örnekleri yakın tarihimizdeki polemiklerden seçtik. (Şimdi en azından tüm bu akımlar yeniden tartışılıyor) Bunlardan bir yığın hata yapan bir kısmı "Marksizm-içi" ise, yine bir yığın hata yapan diğerleri neden "Marksizm-dışı"dır? Marksist solun birliği kavramının bir geçerliliği olduğunu sanmıyoruz. Bunun yerine PROGRAM, POLİTİKA (taktik ve stratejik) ve örgüt alanlarındaki birlik geçirilmelidir. Böylece kuramsal Marksizm alanında kalan ama farklı politikalar öngörenlerin, farklı taktikleri olanların pratik konumlarındaki farklılıkları da anlayabiliriz.

Üçüncüsü, birlik düzeyleri arasındaki ayrımlar gözden uzak tutulmamalıdır. Birlik, birleşik parti, birleşik cephe, eylem birlikleri ve blokları gibi değişik örgütsel düzeylerde somut anlatımını bulur. Burada "Marksist solun birliği"nden söz edildiği zaman hangisinin amaçlandığını kestirmek kolay değildir. Biz yine de amaçlananın birleşik parti olduğunu varsayarak yanıtlıyoruz. Bu durumda, birleşik bir partide TBKP-TSİP ve "Marksist sol" biraraya gelecektir. Amaçlanan geniş bir demokratik cephe olsaydı sosyal-demokratlardan, kadın kurtuluşu hareketine kadar bir yelpazeden sözedilebilirdi. Birleşik partinin (kurulur kurulmaz) bu can alıcı soruna eğilmesi öncelikler politikasına ilişkindir.

TBKP-TSİP birleşmesi, yasal ve kitlesel bir sosyalist partinin ilk adımlarını oluşturabilir. "Marksist solun birliği" kavramının belirsizliği nedeniyle, program-politika ve örgüt alanlarındaki birlik öne çıkarılmalıdır. Geniş bir politik cephe ve kitlesel parti için keyfi öncüller konmamalı, emekçi sınıfların istem ve eylemleri volontarist girişimlere kurban edilmemelidir.

▶ Söz konusu partiler "yasallaşma ve yasal parti sorununda en geniş Marksist çevreler tarafından yürütülecek çalışmanın desteklenmesi"ni ifade ediyorlar. Yasallaşma ve yasal parti konularını sosyalist solun birliği açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bir yasal partinin zorunluluğu konusunda genel bir anlaşma olduğu halde, bu yasal partinin bir yeraltı partisinin uzantısı olup olmayacağı tartışılıyor. Böyle bir ikiliğin hiçbir gelişmeye yol açmayacağı şimdiden bellidir. Birleşik parti yasal bir parti olarak gelişmelidir. Yani, TBKP-TSİP ve sorduğunuz biçimiyle "Marksist solun birleşmesi" ve yasallaşma birbirinden ayrılmamalı, birbirinin doğal uzantısı olmalıdır. H.Kutlu ve N.Sargın'ın dönüşlerinin anlamını da burada buluyoruz. Biz, kitlesel bir sınıf partisinin yasallaşması gibi tarihsel deneyimlerin dışındayız. Bu tarihsel deneyimler Yunanistan, Portekiz, İspanya gibi ülkelerde yaşandı. Biz bunlardan çok farklı olarak, bir yandan kitleselleşmeye çalışırken, diğer yandan yasallaşma savaşımı veriyoruz: Burjuvazinin bizi ittiği ve orada ağır darbelere uğradığımız yeraltından çıkmak istiyoruz. Sorunumuz "destek" ise, demokratikleşmeye katkıda bulunacağına inandığımız "Sosyalist Parti, DSP, SHP" gibi güçlere destek verebiliriz. Oysa bu sorunun can alıcı bölümü değildir. Bizim koşullarımızda birleşik, kitlesel bir sınıf partisinin kurulması, birlik süreci ve yasallaşma hemen hemen aynı temellere sahiptir. Emekçi sınıfların politik muhalefetini yükseltmek ve bir toplumsal devrim hareketine öncülük edecek birleşik partiyi inşa etmek bu temelin kendisidir.

Yasallaşma eski güçlerin ayrı ayrı çabalarının bir ürünü olamaz; birleşik partinin gelişip güçlenmesi de yasallaşmaya bağlıdır. Bu konuda bütün tarihsel deneyim çözümlenebilir. Yaklaşık 70 yıllık yeraltı çalışmasının kitleselleşmeyi sağlayamamasının, buna karşılık TİP ve TSİP'in görece daha kısa bir sürede kitleselleşme yolunda ileri adımlar atmalarının nedenleri incelenebilir. Yoksa, yasallaşma her koşul altında kitleselleşme anlamına gelmez. Hatta, demokratizmden yoksun bir çalışma tarzı alışkanlığı sonuçta kitle temelini daraltabilir. Birçok ülkede, en ağır koşullarda (faşizm, savaş, iç savaş) yeraltında güçlü bir kitle temeli yaratan partiler, toplumsal meşruluğa sahip olmuşlardır. Bizim böyle bir meşruluğumuz yoktur. Gerçekte toplumsal meşruluğu yasallık ve yasadışılıktan çok daha kesin bir biçimde belirleyen etmen tarihsel ve toplumsal çelişkilere dayanmaktır.

▶ Solun mümkün olan geniş kesimini kucaklayacak bir partinin hem birliği sağlayabilmesi hem de ülkemizin siyasal yaşamında etkili bir yol oynayarak güçler dengesinde emekçiler lehine değişiklik yaratabilmesi için hangi programatik hedefler, hangi temel politikalar benimsenmelidir?

Kuramsal Marksizm'in sosyalizmin inşasına ilişkin bir dizi deneyin çözümlenmesiyle birleştirilmesini başlıca kuramsal tartışma konularının arasında görüyoruz. Bugün SSCB'den Çin'e, Macaristan'dan Vietnam'a kadar, farklı tarihsel, toplumsal ve kültürel miraslara sahip sosyalist ülkelerde sosyalizme ilişkin can alıcı tartışmalar yapılıyor, reform programları uygulanıyor, toplum bilimleri alanında yeni gelişmelerin sonuçları irdeleniyor... Demokratik ve sosyalist devrime ilişkin birçok kalıp yargı, önyargı ve dogma yıkılıyor; bunların yerini yaşamın canlılığı ve toplumsal sorunlara bilimsel bir yaklaşımın ön plana çıkarılması alıyor.

Özellikle, 1980'li yıllarda sosyalist ülkelerde reform zorunluluğunun çözümlenmesi bize programatik öncüller verebilir. Merkezi planlama, piyasa mekanizmaları, maddi ve manevi özendiriciler, sosyalist demokrasi gibi konuların kuramsal içeriği bize bir toplumsal devrim perspektifi sunmalarından gelir. Toplumsal devrim programı birkaç kuramsal şemadan değil, bu tarihsel deneyimlerin sonuçlarından yararlanarak hazırlanmalıdır.

Ayrıca, biz şimdi ne yapmak istiyoruz? Güncel alternatiflerimiz ne? Toplumun bugünkü problemlerine nasıl yaklaşıyoruz? İnsanlar bizi, "gelecek sosyalizmin" zaman dışı ilkelerinde değil, bugünün politikasında değerlendirecekler. Bu nedenle gerçekçi, elde edilebilir hedefler içeren bir demokratikleşme programı ve buna uyan taktiklerle politika alanında güç kazanabiliriz. Örneğin, Şili'de bütün muhalefet "tek bir başkan adayında" birleşirken, biz nerede birleşeceğiz? Bugün ANAP hükümetinin yerine nasıl bir hükümetle demokratikleşmeye doğru somut ve geri dönüşsüz adımlar atılabilir? Burada belli programatik hedeflerden ve temel politikalardan çok, biz belli sorulardan hareket ediyoruz. Yoksa, şimdiye kadar derneklerde görüldüğü gibi bazı "temel" ilkeler sıralanabilir: Antiemperyalizm, antifaşizm, antişovenizm, vb.

Kısaca, demokratik devrim ve sosyalist devrime ilişkin belirsiz ayrımlardan çok, sosyalizmin demokratik içeriği vurgulanabilir. Sosyalist demokrasi istemimizle toplumun demokratikleşmesi arasında bir tarihsel köprü kurabiliriz. Toplumcu demokrasi, demokrasinin doğal evrimi ve devrimci biçimidir.

▶ Böyle bir partiyi özleyen, isteyen ve içinde yer alabilecek olan herkesin bu oluşuma azami katkısını ve etkin katılımını mümkün kılabilmek için ne gibi çalışmaları ve hangi yöntemleri benimsemek gerektiğini düşünüyorsunuz?

Her şeyden önce kendi tarihimize özeleştirel ve çözümlemeci yaklaşmasını bilmeliyiz. Reddetmemiz gereken miras yalnızca "Stalincilik" ve "SSCB'deki bürokrasi" vb. değildir. Madem, işçi sınıfı hareketi özünde enternasyonaldir, bu tarihsel sorumluluktan kendimize düşen payı açık yüreklilikle incelemeli ve radikal bir değişikliğe adım atmalıyız. Burada hiçbir tabu, "gerçeğin ışığının aydınlatmadığı hiçbir karanlık köşe" kalmamalıdır. Hiçbir ayrıcalığa, dokunulmazlığa izin verilmemelidir.

Yasal ve birleşik partinin kurulmasının kaderi 141-142'nin kaderinin aynı değildir. Her yasal hareket, bu konumunu titizlikle sürdürebileceği önlemlerini alır. Biz toplumumuzda (nedenleri tartışmaya açıktır) "komünist" sıfatının vazgeçilemez bir saygınlığı olduğuna inanmıyoruz. Bu sıfat toplumumuzun tarihindeki büyük dönemeçlere damgasını vurmadı. Üstelik bu sıfatı bayrak yapan, bu bayrak altında çalışan yüzlerce irili ufaklı grubun varlığı ve pratikleri bile bu sıfatı kullanmanın özel bir gereksinme olmadığını gösteriyor.

Hukuksal çerçeve bir ölçüde toplumsal meşrulukla da çiziliyor. Bu nedenle bile yasallaşmanın belirsiz bir geleceğe ertelenemeyeceğine inanıyoruz. Yolu kendimiz açabiliriz. Varolan çerçeveleri toplumsal meşruluk, saygınlık ve kitlesel destekle genişletebiliriz. Bu tür bir gelişme, sosyal-demokrasiyi de ileri itebilir, onları daha etkin bir demokratikleşme çabasına yönlendirebilir. Aşırı sağın, faşist, militarist ve şeriatçı güçlerin dizginsiz büyümelerinin yarattığı çok ciddi tehlikeleri böyle bir partinin geriletmesi olanaksız değildir. Bütün ilerici ve demokratik güçlere birleşik bir savaşım yolunu açabilir.

Toplumumuzda "komünist" sıfatının vazgeçilemez bir saygınlığı yok. Üstelik bu sıfatı bayrak yapan yüzlerce grubun varlığı bu sıfatı kullanmanın özel bir gereksinme olmadığını gösteriyor.

Sol birlik deneyiminin değerlendirilmesinin hangi pratik adımların atılabildiğini, nelerin programlarda ve konuşmalarda kaldığını gösterdiğine inanıyoruz. Bugüne kadarki deneyimler, merkezi ve yerel güç birliklerinin, koordinasyon çabalarının, ortak kampanyaların binlerce biçiminin bulunabileceğini gösterdi. Halkın geniş ilgisini çeken referandum, genel ve yerel seçimler gibi politik olaylarda eylem birlikleri, ortak taktik ve politikalar bir kaldıraç görevi görebilir.

Birleşik partinin sözcüğün tam anlamında sosyalist demokratizmi içeren bir çalışma tarzına sahip olması, bürokratik merkeziyetçi mirası eleştirmesi ve çok hızlı bir merkezileşmeyi sağlamak uğruna sekter bir tutuma yaklaşmaması bir özlem değil, bir gerçeklik olmalıdır. ■

Fazilet Yiğit

Reha İsvan kadın örgütlenmesini irdeliyor:

"KADINLAR POLİTİKLEŞMEK ZORUNDA"

Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınların belli noktalarda bir anlaşmaya varıp birlikte çalışmaları lazım.

Reha İsvan'ı kamuoyu barış hareketindeki önemli rolünden dolayı tanıyor. İnsan Hakları Derneği bünyesinde kurulan Kadın Komisyonu'nun başkanlığını üstlenmesi onun kadın sorunlarıyla da ilgilendiğini gösteriyor. İsvan'a bu ilginin ne zaman başladığını sorduk:

1948 yılında üniversiteye gitmeye başladım. Rotary Klüpleri'nin paraleli olan, aşağı yukarı her meslekten kadınların örgütü olan soroptimistler yeni kuruluyordu. Kurulur kurulmaz benimle de temasa geçtiler. Yani 1948 yılında ben bir kadın hareketine girmiş oldum.

Köyde oturduğum sürece yaptığım çalışmanın temel konusu kadın sorunlarıydı. Sağlık sorunları, aile ilişkileri, ekonomik sorunlar. 1950'de evlendik ve köye yerleştim. Roma'da Birleşmiş Milletler ile kadın örgütlerinin birlikte oluşturdukları bir seminere çağırdılar beni. Dünya Kır Kadınları Teşkilatı olarak. Bugün de Birleşmiş Milletler içinde çok etkin olan bir teşkilattır. O gün 9,5 milyon üyesi olan yaygın ve etkin bir kadın örgütüydü. Çok severek çalıştım. Türkiye'de ilk köylü kadın derneğini kurdum ve bir süre yöneticisi oldum.

İstanbul'a geldiğimde de kadın dernekleriyle ilişkiye geçtim, komisyonlarında çalıştım. Guvernör olarak Avrupa'da Türk kadınlarını temsil ettim.

▲Reha İsvan. "Kadın hareketi, 80 öncesinin bilinçli ve çağdaş çalışmalarına çok şey borçludur."

▶Kadın hareketi sizin için yeni başlamıyor-sa 1980 öncesi demokratik kadın hareketini nasıl değerlendiriyorsunuz?

1980 öncesi benim barış hareketine katıldığım yıllardaki kadın hareketini kastediyorsun herhalde. Bunu sorduğuna özellikle çok sevindim. Çünkü benim 1948 yılından 1975 yılına kadar sürdürdüğüm kadın çalışmalarının son zamanlarında bir kısır döngü içinde takılıp kaldığını gördüm. Çalıştığım tüm örgütler, kadınlar politikaya bulaşmalı mı, bulaşmamalı mı noktasında dönüp duruyorlardı. İçlerindeki çağdaş, ilerici insanlar politika yapmadan bir yerlere varılamayacağını savunuyorlardı. Ben farklı yerden gelmiş biri olarak politik bakış açısından belli bir görüşü temsil eder hale geldim. Yani yardımsever ler biraraya gelip, köy kökenli hanımlar göz nuruyla peçete işlesinler, biz onu satalım, bilmem ne okuluna bilmem ne alalım şeklinde yapılan kadın örgütleri faaliyeti çok bol vakti ve parası olan kadınların canları evde sıkılmasın, gördükleri eğitim hepten boşa gitmesin diye yaptıkları bir uğraş şekline dönüşünce, Türkiye'nin okuyan, çağdaş düşünen, haklarını arayan kadınlarına yetmeyen bir halin meydana çıkmasını doğurdu. Çok olumlu şeyler yapıldı 80 öncesi Türkiyesi'nde. Bir kere kadınlara, özgür, eşit olabilmeleri,özledikleri konumlara gelebilmeleri için bireysel ya da siyaset dışı örgütsel çabaların işe yaramadığını çok açık seçik bir şekilde algılamaya başladı. Ve bunun düzene ilişkin sorunlar olduğu algılanmaya başlandı. O doğrultuda elden geldiğince olumlu çalışmalar gerçekleştirildi. Hata yapılmadı değil, ama çok başarılı bir şekilde sürdürülen çalışmalar da olmuştur. Kadın hareketi 80 öncesinin bilinçli ve çağdaş çalışmalarına çok şey borçludur.

▶Kitlesel bir kadın örgütlenmesi nasıl olur? Bu nasıl yaratılacaktır?

Galiba şimdiye kadar söylediklerimden de birazcık bu ortaya çıkıyor. Farklı görüşte siyasal inançları benimsemiş olan kadınlar birlikte bir amaç doğrultusunda çalışabilirler. İnsan Hakları Derneği'nin kadın komisyonunda görev alırken de "ben kadınlara yapılan haksızlıkları insan hakları açısından diğer haksızlıklardan ayırt etmeye karşıyım. Ama kadınlar dünya nüfusunun yarısını oluşturan bir kitle ve bu kitlenin sorunları elbette ki birtakım öncelikler taşıyacaktır" diyerek görevi yüklendim. Yoksa sırf özel olarak kadın sorununu ele almanın ve ona özel çözümler getirmenin çıkmaz olduğuna inanıyorum. Ama, mutlaka dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınların belli noktalarda bir anlaşmaya varıp birlikte çalışmaları lazım. Durumu iyileştirebilmek için.

Şimdi, bu birleşilecek noktaların başında bence politikadan korkmamak gerekiyor. Yani politika böyle silindir şapkayla kravat giymiş simgelerle aşağılanacak bir uğraş değildir. Dünyada her yapılan iş, mutlaka politik bir içeriği taşımaktadır. Tamam, parti politikası yapılmasın, kadın örgütleri belli örgütlerin, belli bir partinin politikasını yapmasın, buna ben de taraftarım. Dünya nüfusunun yarısını ilgilendiren bir konu sadece bir partinin görüşü doğrultusunda ele alınırsa itici olur. Bu nedenle kitlesel kadın hareketi birleştirici olmalıdır.

Bütün kadınların ortak sorunları vardır ve bu ortak sorunların çözümünde birlikte hareket edilmelidir. Bu çalışmaların politikaya bulaşmamayla bağdaşmayacağı da herkes tarafından kabul edilmelidir. Tekrar ediyorum: Falanca partinin politikası, filan politikanın çizgisi olursa geçmişte düşülen hatalara yeniden düşülür. Hareket genişleyeceği yerde daralır küçülür.

Ancak politik etkinlik sağlanmadan nasıl bir çözüm getirilir bugünün sorununa? Ben anlamaktan acizim. Her kesimden her sınıftan insanın ortak sorunları birlikte ele alınabilmelidir. Ancak bu, yine yalnızca pratik işler yapmaktan kurtulup temel sorunların çözümüne yönelik politikalarla sağlanabilir. Tabi, bazı politik görüşleri dışlamamak mümkün değil. Faşistlerle oturup kadın haklarını tartışmanın hiçbir yararı yok. Çünkü onlar kadınların, erkeklerin ihtiyaçlarını karşılayan bir kesim olduğuna karar vermişler, politikalarını çizmişler. Kadınlar politikayla uğraşmazsa, olayın politik yönünü göremezse nasıl mücadele edecek buna karşı? Kadının toplumdaki konumları bir takım ekonomik koşullarla saptanıyor. Bu koşullara uygun politikalar üretiliyor. Ve kadınlar bu nedenle de politikleşmek zorunda. Ama bir partiye, bir çizgiye dahil olmak zorunda görülmemeli. Politikleşmek illaki bir partinin görüşlerini savunmak olarak ileri sürülmemeli.

▶Sorunun çözümü yine politik tercihlere bağlantılıdır elbette. Ama kitleselleşmenin önündeki handikap, politik tercihler diye başladığında çok soyut kalıyor. Ailesiyle, kocasıyla, çevresiyle ilgili sorunları olan kadınlar, o sorunlarını başlangıçta siyasi bir tercih olarak algılamıyorlar. Ama insan olmanın getirdiği sorunlar bunlar.

Elbette. Yalnızca kadınların değil, erkeklerin de insan olarak sorunları var. Yanlış anlaşılmasından ve yanlış yapılmasından çok korktuğum bir nokta var burda. Kadınları bu tür insani sorunlarından yakalayarak bir politik amaca yönlendirmek gibi bir davranış kesinlikle olmamalı. Böyle bir tavır son derece engelleyici ve hiçbir işe yaramayacak bir şey. Kadınlar güvenecekleri bir kitle örgütündeki çalışmaları sürecinde kendi seçimlerini kendileri yapacaklardır. Bir takım seçenekler üreteceklerdir. O kadın hareketinin sorunu değildir. Kadın kendine güvenir kendine saygı duyarsa herhangi bir etkinin dışında seçeneğini koyacaktır ortaya. Bir zorlamaya gerek duymayacak ve tepki beslemeyecektir.

▶Kendi sorunlarını tartışmaları, çözüm

yolları aramaları gerektiğini daha iyi nasıl götürebiliriz kadınlara?

Türkiye'nin her yerinde kadın sorunu aynı değil.Beş altı tane Türkiye var, kadın sorunları açısından. Sorunların ağırlığı açısından katagorilere ayrılırsa, bir yerde din sorunu ağırlıktadır, bir yerde ırk sorunu, diğerinde eğitim ve sağlık sorunları ağırlıktadır. İstanbul'un Nişantaşı semtinde oturan veya Şişli'deki SHP merkezine üye olup çalışma yapan bir kadının sorunları, Kastamonu'nun filan kasabasındaki bir kadının sorunları eşmiş gibi mütaala edilmesi mümkün değil. Kastamonulu bir kadın, kadın hareketinden ne bekler? Kendi geleceği açısından Kastamonu'nun falanca ilçesindeki bir ev kadını daha güzel bir dünya düşlediği zaman ne düşlüyor? Onun ne beklediğini öğrenip ona göre tavır almak gerekir.

▶Geleneksel rollere ilişkin kadının kadın, erkeğin ise erkek olarak yetiştirilmesi konusunda düşünceleriniz nedir? Bu geleneksel rollerin kırılması için neler yapılabilir?

Okuma kitabını açın: Anne örgü örüyordur ya da ocağın başında bir şey pişiriyordur veya çamaşır yıkıyordur. Baba da kitap okuyordur veya yazıp çizip konuşuyordur. TV reklamlarında veya filmlerde de bu böyle. Eşim basının ilgisini çeker bir konuma gelince eve gelen gazetecilerin tümü elime bir tepsi alıp kocama kahve getirmemi istediler. Şaşılacak bir şey ve bugüne kadar da sürüyor bu. Rahşan Hanım'ın, Semra Özal'ın, ne kadar politikacı eşi varsa, dikkat edin evinde röportaj yapıldığında mutlaka karısı ya kahve götürür ya elini öpüyor, yani bu türden bir iş yapıyor. Bunu kırmak lazım. Bunu kendi evinde kırmış olan kadınların çoluğu çocuğu da bu empozenin etkisi altında bunalıma düşüyor. Anne ve baba simgesinde toplumun beklentileri, kitaplarda olandan daha değişik bir tabloyla karşılaştığında o bile yadırganıyor. Yasalarımızda bile var; baba hakimdir. Ailenin reisi erkektir diye. Düşünün bugünün dünyasında hâlâ ailenin reisi erkektir diye geçer. Bunları birbir ayıklamak lazım. Bu da öyle üstünkörü çabalarla olmaz. En azından okul kitaplarında kadınlara şimdiki işlevleri doğrultusunda bir görüntü vermeliyiz.

▶12 Eylül yönetimi kadınlara nasıl yaklaştı?

12 Eylül hareketinin en başı Evren kadınlara sahip çıkmak gereği duydu nedense. Belki de yardımsever hanımlar kendini ziyarete gelmişlerdi. O da duygusal yaklaşımla onlara jest yapmak istedi. Dedi ki ''Canım neden böyle yapıyorsunuz? Kadınların kadın olmak kendi suçları kabahatleri değil ki'' dedi. Kaymakam meselesini biliyorsunuz. 12 Eylül'ün uzantısı olan bugünkü zihniyetin müsteşar mı bakan mı olan birisi ''neden kadınlar kaymakam olamıyor?'' sorusuna şu cevabı veriyor: ''Çünkü bir gece evvel eşiyle birlikte olmuşsa -bunun kadın için hakaretamiz bir şey olduğu düşünülüyor- bu durumdaki bir kadının devleti ertesi gün temsil edemeyeceği açıktır''. Görülüyor ki kadının cinselliği bile kendi içinde aşağılayıcı bir şey. Bu işi yapan iki kişiden biri için bu hakaret anlamına geliyor. Diğeri için de üstünlük falan. Ben çözümleyemiyorum. ■

Binbaşıyı vurmak

Evren'in Batı Almanya gezisinden gazete manşetlerine yansıyan birtakım sözlerinden sonra çeşitli yorumlar yapıldı.

141.-142.-163. ceza yasası maddeleriyle, ölüm cezası konularındaki bu yoğun ilgi ve duyarlık, ilerisi için umut ve güvence vadediyor; yorumda tutarsızlığa düşmemek şartıyla...

Vaktiyle, çok kısa bir süreç içinde, 48 kişinin asılmalarına tepki göstermemiş olan, dahası, ''ne yapalım yani asmayalım da besleyelim mi'' diyecek kadar idam yanlısı biri, neden duymuş fikir değiştirdiğinden sözetme gereğini?

Demek ki, idama karşı olmak, yönetimde güçlü konumların taliplerine prim sağlıyor... Bu sevindirici bir şey.

Ölüm cezasını gündeme getirirken, ''devren'' olmadığını kanıtlamak gayretiyle, Evren, 'vesayet' politikasının sineye çekiliş biçimini, kuşkuya yer bırakmayacak gibi, kamuoyuna, bir kez daha yansıtmış oldu...

Evren, ''Aslında bazı suçlar vardır ki, onları işleyenler idam cezasına çarptırılmalı. Ama bu ceza verilmişse, yerine getirilmelidir. Getirilemiyor,'' dedikten sonra, infaza Avrupa Topluluğu'nun engel olduğunu, vaktiyle ölüm cezasının kalkması için, Avrupa Topluluğu tarafından kendilerine çok baskı yapıldığını, buna direndiklerini, ancak bu idam cezalarının da infaz edilemediğini anlatıyor.

Devletin en üst makamını işgal eden kişi, doğrusu açık sözlülükle, bu durumun elikolu bağlı olmaktan ileri geldiğini de belirtiyor ve sonra, 'madem uygulanamıyor bari kaldıralım da, Avrupalı dostlarımızın gönlü hoş olsun' tavrıyla, bu işe aslında hayıflandığını da gizlemeden, diyor ki, ''Böyle olunca idamları kaldırmak bize hiçbir zarar vermez...''

Evren, ölüm cezalarına ilişkin açıklamalarda bulunurken, idamın kaldırılmasını istemeye istemeye kabullendiğini belirten ve ''zaman içerisinde, insan(ın) bazı konularda fikrini değiştirebilir'' olma erdemine bağlanacak türden olmayan, bir başka neden daha ileri sürüyor: Kendi egemenlikleri sürecinde verilen 80 küsur idam cezasının yerine getirilemeyişinden ötürü, bu cezaları vermiş olan yargıçların, ''bize bu cezaları niye verdirttiniz?'' diyerek, tepki duyabileceklerini öne sürüyor; ve ölüm cezasının kaldırılabilirliğinden söz edişini, bir kez daha çaresizliğe bağlıyor.

Oysa, 'bin dereden su getirmeğe' ne gerek var, idam hükmü, uygarlığın ulaştığı aşamada kabul edilebilirliğini yitirdiğinden, insanlığa ters düştüğü için kaldırılmalıdır, demek yeterdi!

Ama amaçlanan, içten bir davranışla, hatadan dönüp, çağa ayak uydurma değil, koşulların dayatması sonucu, zoraki bir boyun eğiş...

Ayrıca, kerhen fikir değiştirmenin, ''fikr-i sabit sahibi'' olmama erdemiyle ilgisizliği de ortada.

Ya devlet adamlarının yaşamıyla sade vatandaşın yaşamını, öldürülmek açısından, ayrı mütalaa etmenin ayıbına ne demeli?

Uygar insan, sevgiden, barıştan yana olan çağdaş insan, ölüm cezasına karşı...

Bunu suça hoşgörüyle bakmak gibi çarpıtarak yorumlamak yanlış.

Yüreklere kin, intikam, nefret, ölüm korkusu salarak üstünlük sağlamayı amaçlamak, ilkellikle özdeş.

Bunu içimize sindirebiliyor muyuz?

İlericilikle gericilik, çağdaşlıkla tutuculuk hususunda yanlış varsayımlardan yola çıkarak, abesle özdeş tavır ve davranışlar üretilirse, bunun doğuracağı vahim çelişkileri gözden kaçırmamalıyız.

Nitekim, binbaşının vurulmasıyla, ölüm cezası konusunun bir başka yönü gündeme geldi.

Çağdaş insan, öcalma güdüsüyle, ceza infazının hiçbir anlamda bağdaşmadığının bilincinde olduğu için, idam cezasına karşı.

Kin, nefret, intikam neyi çözümlüyor?

Suçlu ölünce, suç ortadan kalkıyor mu? Yoksa ölüm, kin, nefret, düşmanlık duyguları mı üretiyor yeniden?

"Diyarbakır eski İç Güvenlik Komutanı öldürüldü."

Kimdi çoluk çocuğuyla otobüste, gezmeğe giderken, vurulup öldürülen?

Gündüzleyin, onca kişi içinde -işkenceyi, ölümü, hapsi göze alarak- binbaşıyı, gözünü kırpmadan çekip vuran, neden öldürmüştü onu? O da belki üstlerinden emir almıştı... Kuşku yok ki, yaptığı işin erdemine inanıyordu.

İdam cezasının infazıydı bu da, evet!

İdamın haklı olabileceğine inanıyor muyuz, inanmıyor muyuz?

Kimdi Yıldıran Binbaşı? Adını yadsır mıydı? Adına layık olmayı mı amaçlardı kim bilir? İddia ediliyor ki, cezaevinde eziyet ettiği tutuklulara, Kıbrıs'ta öldürdüğü bir Rum çocuğunun kanını içtiğini söyleyerek övünürmüş... Yıldıran döneminde, cezaevinden 67 kişinin ölü olarak çıktığı, yüzlerce kişinin de sakat kaldığı ileri sürülüyormuş... ANAP Mardin milletvekili olan Nurettin Yılmaz, Yıldıran'ın, bütün mahkûmlara insanlık dışı baskıda bulunduğunu anlatıyormuş... Ali Erek'i, hapisanede elikolu bağlıyken katledenin bizzat Yıldıran Yüzbaşı olduğu söyleniyormuş...

Yıldıran yönetiminde cezaevinde işkenceler 24 saat sürermiş...

SHP Milletvekili Ahmet Türk, Yıldıran'ın, Diyarbakır Cezaevi'nde görevliyken, işkencesinden pek çok kişinin öldüğünü, hatta kendisine bile işkence yapıldığını belirtiyor...

Ölüm cezasına karşı mısınız, değil misiniz? İlkelerden, duygusallığa kapılıp ödün vermeyecek kadar inançlı mısınız?

Yıldıran'ın insanlık dışı akıl almaz suçları saymakla bitmiyor; tanık da bir değil iki değil; kitaplara konu olmuş Yıldıran'ın işlediği insanlık suçları...

Şimdi soruyorum: Ölüm cezasına karşı mısınız, değil misiniz?

Çağdaş, gerçekçi, uygar, ilerici ve asıl tutarlı iseniz, bu sorunun tek bir yanıtı vardır.

Ve o yanıt uyarınca Yıldıranlar bile ölümle cezalandırılmamalıdır.

İdam cezasına karşı mısınız, değil misiniz?

İlkelerden, duygusallığa kapılıp ödün vermeyecek kadar inançlı mısınız? Yoksa, Yıldıranlar'la, Yıldıranlar'ın üstleriyle özdeşleşmeye razı mısınız?

''Kısas a kısas'' diyebiliyorsanız eğer, Yıldıranlar'la, Yıldıranlar'ı düşmanlık duygularıyla, kinle, nefretle koşullandıran, ilkelliğe zebun kılanları aklamış olmaz mısınız?

Yıldıranlar da düşmana aman vermemekle övünüyorlardı... ■

Arslan Başer Kafaoğlu

Amerikan seçimleri:

BÜYÜK BİR TİYATRO

Amerikalılar başkan kim olursa olsun, bir şeyin değişmeyeceğine inanmışlardır. Gerçekten Amerikan başkanları kendi seçimlerinde yayınladıkları vaadlere pek kulak asmazlar.

I.

Milyonlarca Amerikalı Şikago'da yapılan başkanlık aday seçimi kurultayını televizyonda izliyordu. Sokaklarda bir polisin giysileri soyuluyor. Genç göstericilere acımasız saldırılar. Ürkünç sertlik gösterileri. Patlatılan kafalar. Öldürme isteği ve nefretle dolu polis bakışları. Saçlarından sürüklenerek coplanan genç kızlar. Bir yandan coplanırken bir yandan da "Bütün dünya size bakıyor" diye bağıran delikanlılar. Kurultay salonunda parti dalaveralarını gülümseyerek izleyen Şikago Valisi. Boş laflar. Uzlaşma. Gürültülü bir karnaval havası! Zavallı Amerika! Ya cumhuriyetçilerin kurultayı. Durum daha beter. İyi yağlanmış bir politika çarkı. Halkın sesi kısılmış..."[1]

Yukarıdaki satırların yazarı Melina Mercouri. Şimdi Yunanistan Kültür Bakanı. O zamanlar Amerikalılar'ın desteklediği cuntaya karşı savaşan yiğit Yunan tiyatro, revü ve sinema yıldızı. Amerikan demokrasisi hep böyle aldatıcı değildir ya da öyle görünmez. Daha doğrusu böyle görebilmek için, ondan birşey beklememek, onun çevirdiği dalaveraların kazığını yemek gerekir. Amerika tam bir burjuva demokrasisidir. Yani halkın sesinin kısık olduğu, halk namına karar verilmeyen, halkın işe karıştırılmadığı bir demokrasidir.

Öyle uzun boylu kanıta gerek yok bunu anlamak için. Son başkanlık seçimlerine bakalım. Oy verme oranı yüzde 50'yi bile bulmuyor. Bir yüzde 48'de kalıyor. Ve yüzde 48 oyun yüzde 53'ünü, yani listelere kayıtlı seçmenin yüzde 25'ini alan seçimi hem de **"ezici!"** bir çoklukla kazanıyor.

Her seçim böyle olur. Melina Mercouri'nin anlattığı 1968 seçimleridir. O zaman Vietnam'daki Amerikan zulmü ve bu zulüm yanında haksız bir dava için **ölüme yollanmış** yüzbinlerce Amerikan evladının yaşamlarıyla kanı kaynayan Amerikan gençleri burjuva demokrasisi sınırlarını bir ölçüde zorlayabildiler. Kanlı 1 Mayıs'la başlayan 1930 yılı 28 Şubatı'yla Beyaz Saray'a saldıran işsizlerin sis bombalarıyla dağıtıldığı olaydan sonra, gerçekten Amerikalı'nın **"uyumcu"** ve **"uyuşmacı"** kafasının son kez saklandığı yıl 1968'dir. O nedenle Bayan Mercouri o gösterileri görebildi. Şimdi ortalık yine süt limandır. O büyük tiyatroya yuh ve protesto seslerini diğer seçimlerde göremeyiz, göremedik.

II

1988 seçimlerine daha gelirken, Amerikan seçmeni hiçbir adayı beğenmedi. Time, Economist gibi burjuva demokrasisinin kaleleri olan dergiler bile, artık Birleşik Amerika'da Lincoln, Roosevelt'ler[2], hatta Kennedy gibi karakter ve kişiliğiyle yön verecek adayların gelmediğini, sistemin bunlara yer vermediğini yazıyorlardı. Le Monde Diplomatique ise, aslında Amerikan başkanının Amerika'yı ilgilendiren en büyük altı konuda (Filistin ve Ortadoğu, silahsızlanma, Avrupa'nın tek pazar oluşuyla takınılacak tavır, dış ödemeler dengesi açığı, az gelişmiş ülkelerin borç ödeme bunalımı ve uzay savaşları -SDİ- stratejik savunma projesi) büyük değişiklik olmayacağı, olamayacağını anlatıyor.

Economist dergisinin son sayılarından birinde ise zaten seçime katılımın düşük olacağı belirtiliyordu. Ünlü dergiye bakılırsa bunun asıl nedeni, Amerikan halkının başkan kim olursa olsun, 1991'e doğru ya da 1990'da, Amerika Birleşik Devletleri ve bütün dünyada 1929 bunalımına benzer bir bunalımın bastırıp egemen olacağı yolunda kafalarda beliren bir inançtır. Bu inancı söküp atmak, dergiye göre, çok zordur. 1990 ya da 1991'e ait bir ön seziş doğru ya da yanlış olabilir, ama şurası kesin ki Amerikalılar başkan kim olursa olsun, bir şeyin değişmeyeceğine inanmışlardır. Gerçekten Amerikan başkanları, kendi seçimlerinde yayınladıkları vaadlere pek kulak asmadan ülkeyi yönetirler. Ve bu yönetişte büyük sürprizlere tanık olmuştur Amerikan halkı. Örneğin dünya barışı açısından ciddi umutlarla seçilen Kennedy, Amerikan Silahlı Kuvvetleri'ni Vietnam'a saldırtmış, Küba bunalımını yaratmaktan çekinmemiştir. Bunun tersi olarak, savaşçı tutumuyla korkulara yol açan bir Reagan, Sovyetler Birliği'yle silahsızlanma ve barış diyaloğunu başlatmıştır.

Aslında, başkan kim olursa olsun, Amerika'yı yöneten oluşturulmuş kamuoyudur. **Bunu da belli ekonomik dev güçler oluşturur.** Amerikalı yurttaş bunu bilir. Kişisel uyumun ülke kaderini etkilemedeki payını bilir. Bu nedenle seçimlere, yöresel ve yerel seçimler dışında pek aldırmaz. Eğer yerel seçimler olmasa, başkanlık seçimlerinde katılım oranı belki bu çok küçümsediğimiz -haklı olarak- oranın çok gerisinde kalırdı.

Çünkü, Amerika'da siyasete halkın katkısı yoktur. Amerikan işçisi hiçbir şeyin sosyal savaşımla değişmeyeceğine o kadar inanmıştır ki, sendikalaşma oranı yüzde 20'yi geçmez. Oysa işyerleri çok işçi çalıştıran ölçektedir ve sendikalaşmayı önleyecek bir yasal engel de varsayılamaz. Amerikan memurları sendikasızdır. Bizdeki gibi komünist ve sol örgütlenme yasak değilse bile bıktırıcı derecede güç formalite ve baskılar altındadır. Yaşam sağlamak için bireylerin çoğu öylesine bir mekanik çalışma içindedirler ki, siyaset yapmaya onunla uğraşmaya vakit bulamazlar. Bu nedenle biraz "sosyal adalet", "eşitlik", hatta "yeni bir toplum düzeyi" diyene kolaylıkla "aşırı solcu", "komünist" suçlaması yapılabilir.

Amerikalılar bunu bilirler. Bildikleri için de, yarısından fazlası başkanı seçmek için oy vermeye zahmet etmezler. ■

▼ Bu yüze yavaş yavaş alışın. Bush artık 1 numara. Ve hergün gazetelerde, TV'de yüzünü bize gösterecek.

1) Melina Mercoury-Cuntayla Savaşım-Anılar, Alan Yayıncılık, sahife 263.

2) Theodore ve Franklin Delano Roosevelt- Birincisi 1904-1908 arası, ikincisi 1932-1945 arası ABD başkanı seçildiler. ABD yapısında önemli dönüşümleri başardılar.

Ö.Bedri Canatan

Masabaşı felsefesi

Bu son dramda, kim olursan ol, sana da bir rol düşüyor; sen bu rolü oynamaya hazır mısın, onu söyle!

8. "Genel insanlık çıkarı" diye, sınıflarüstü bir çıkar tarifi daha var ki, "Yeni Düşünce" adeta bu kavram üzerine inşa ediliyor. Günümüzün global sorunları bağlamında bu kavramı tartışmamız belki mümkündür ama, aynı kavramı Marksizm içinde bir yere oturtmaya çalışanları anlamak güçleşiyor.

7. Tarihi incelemeye vakti olanların bildikleri gibi, böyle bir kavram ancak ileri düzeyde bir soyutlamadır. Bu haliyle "genel insanlık çıkarı" kavramına Marksizm'de bir çıkış noktası ve bir amaç olarak rastlamak mümkündür. Ne ki Marx, hayli soyut bir insani amaç içeren teorisini insan beyninin kıvrımlarından tarihe taşımaktan yanadır. Marx'ın amacı felsefesinin "maddi taşıyıcısını" arayıp bulmaktır. Marx bunu işçi sınıfında bulur.

6. Marx'a göre işçi sınıfının kurtuluşu insanlığın, insanlığın kurtuluşu işçi sınıfının kurtuluşunda mündemiçtir. Demek ki Marx çıkar fikriyle değil, kurtuluş düşüncesiyle ilgilenmektedir. İşçi sınıfının sınıf çıkarları için mücadelesi Marx'da olsa olsa insanlığın kurtuluşuna götürecek bir araç olarak vardır. Bu nedenle Marx, işçi sınıfını çıkar olarak değil, misyon olarak tarif etmiştir.

5. Gerçi işçi sınıfının kurtulmasıyla insanlığın da kurtulmuş olacağı öngörüsü basit, sonucunu otomatik olarak ortaya koyan bir gelişmeyi anlatmıyor. Buna göre işçi sınıfının herhangi bir mahalli kurtuluşu gerçekleşmişken bile insanlığın kurtuluşu soyut amaç olarak olduğu yerde kalır. Bu amaca tarihle varılacağı için, bilinç bu süreç üzerine yoğunlaşmalıdır.

4. Dram denilen şeyin insan çıkarıyla ilişkisi nedir? Halbuki tarih daima dram olarak gerçekleşiyor. Marx gerçekten uzak durmayı sevmediği için tarihin bundan sonrasının, bundan öncekine kıyasla çok daha büyük bir dram olacağını belirtmekten çekinmez. "Genel insanlık çıkarı" soyutlaması ise ancak bu son ve en büyük "dramın" arkasından gerçeklik kazanacaktır.

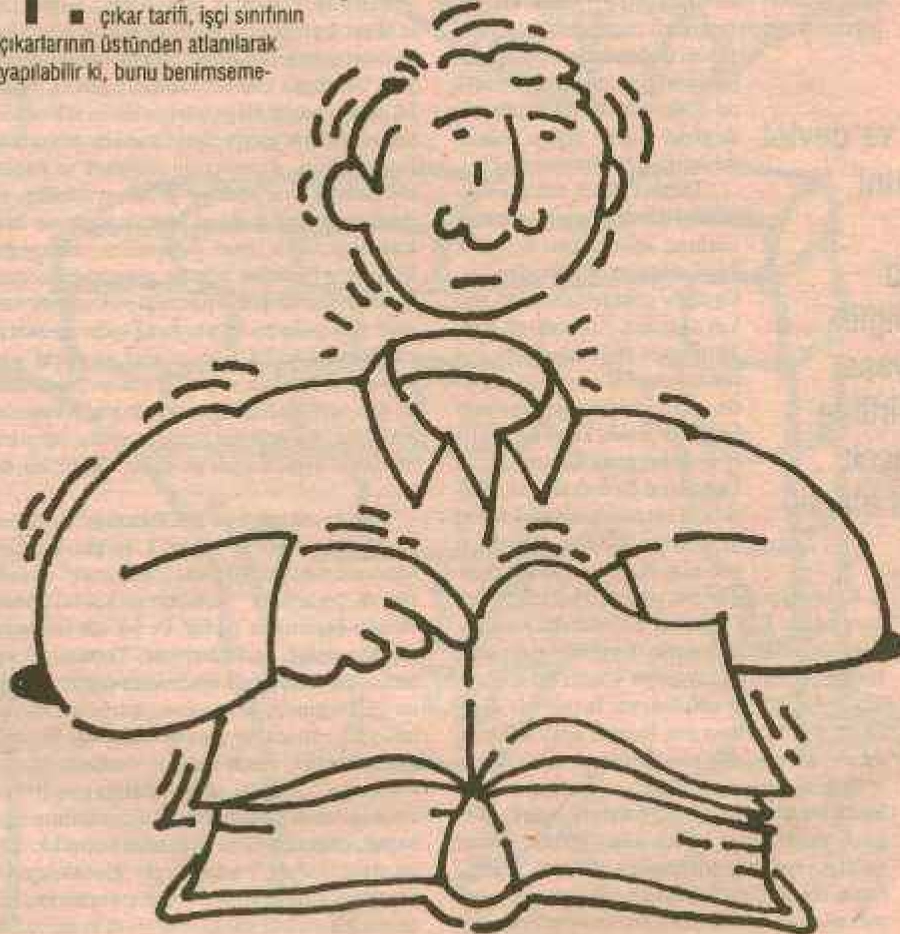
3. Diyelim ki nesnel şartlar böyledir ve sınıf mücadelesini gerekli kılmaktadır, dram da burdan çıkmaktadır. Peki, bu nesnel durumu aşmak için belli bir bilinç, örneğin şiddeti reddeden bir bilinç kavramından hareket edemez miyiz? Elbette. "...bilinç, halihazır pratiğin bilincinden başka bir şey olmakla, gerçek bir şeyi temsil etmeksizin gerçekten birşeyi temsil etmekle böbürlenebilir artık; kendini dünyadan kurtaracak 'saf' teori, ilahiyat, felsefe, ahlak vb. yaratmaya başlayacak duruma gelmiştir. Zaten bilincin kendi başına ne yapmaya kalktığının hiçbir önemi yoktur." (Marx. Alman İdeolojisi'nden)

2. Halihazır pratiğin bilinci olmayan bir bilinçten yola çıkmayı Marx alaya alıyor diye pes etmemek gerekiyor. Çünkü Marx, insani olan şeye yabancı olmadığını söylemektedir. O halde insan kavramından çıkarak bir genel insanlık çıkarı kuramaz mıyız? "...tarihin her daim fikirlerin hükümranlığı altında olduğu sonucuna vardık mı...bundan sonra artık çok doğal ki, insanların bütün ilişkileri de insan kavramından, tasarlanan insandan, insanın özünden, insandan çıkarılabilir. Spekülatif feylesoflar bunu yapmışlardır..." (Marx. Alman İdeolojisi'nden)

1. İşçi sınıfının çıkarlarını içine taşıyabileceğimiz, onları da içeren bir "genel insanlık çıkarı" olamaz. Böyle bir çıkar tarifi, işçi sınıfının çıkarlarının üstünden atlanılarak yapılabilir ki, bunu benimsemeye hazırız. Zaten konuluş biçimiyle "genel insanlık çıkarı" kavramı, işçi sınıfının çıkarını da özel olarak açıklasın isteniyorsa, kavramın sakatlığı burdan bellidir. Marx'ın çıkış noktası ve arasındaki dramatik süreç, işçi sınıfının misyoner olarak varolduğu süreçtir ki, sınıflarüstü bir çıkar soyutlamasına pratik olarak imkan tanımayan işte bu süreçtir.

0 Bu son dramdakim olursan ol sana da bir rol düşüyor; sen bu kendi rolünü oynamaya hazır mısın, onu söyle!

Sonuç: Marx'da bulunmayan ve ancak soyutlama olarak bir şey ifade eden "genel insanlık çıkarı", özel tarihsel koşullar nedeniyle somutluk kazanabilir. Nitekim günümüz dünyası, şu veya bu sınıfın çıkarına uygun olmasa da, böyle bir kavramı oluşturmamızı zorunlu kılan bir içerik taşıyor. Bunun için Marx'ın yardımına illa ki ihtiyaç yoktur. Başını kendi omuzları üzerinde taşıyor olmak bunun için kafidir. ■

PAS TUTMUŞ SİLAH DEĞİL YENİDEN YAPILANMA

141-142'nin değişmesiyle sağlanabilecek yasallığı sadece TBKP'nin yasallığıyla ve birikimiyle sınırlı saymazsak, komünizmin yasallığı için mücadele süreci yasal birlik partisinin kuruluş süreciyle özdeşleşebilir.

Bir dönemler, "Eleştiri silahı silahın eleştirisine dönüşmemeli" sözünden pek hoşlanırdım. Aradan yıllar geçtikten sonra bir gün, kimbilir kaç kez tekrarladığım bu sözün ne anlama geldiğini enine boyuna düşündüm. Belli bir tarihsel an ve durumda doğru olabilecek bir söze genel geçer bir kural değeri kazandırmanın yanıltıcılığını kavradım. Doğruluğuna peşinen (a priori) inandığımız nice düşünce, değer, kalıp, slogan var ki, farklı bir konum ve eleştirel boyuttan bakıldığında, hiç de genel geçer "doğru" olmadıklarını görmek zor değil.

141, 142 ve 163. maddelerin rejim ve devlet yapısının temellerini oluşturdukları görüşündeyim. Bu maddelerin, tüm ilgili maddeler ve anayasa değişiklikleriyle birlikte kaldırılmalarını ancak 1990'ların gerçeği olarak görüyorum.

"Eleştiri silahı silahın eleştirisine dönüşmemeli" derken, silahtan anladığımız örgüttü. "İşçi sınıfının örgütünden başka silahı yoktur" sözüydü esin kaynağımız. Örneğin ben, 1970'lerde yönetici olarak bulunduğum bir sosyalist partide, parti içinde yönetime muhalif bir gruba karşı bu sözleri kullandığımı hatırlıyorum. Gerçekten de o sıralarda, eleştirilen örgütü yönetenlerden, yani silahı elinde tutanlardan biri olarak, biraz da kendimle özdeşleştirdiğim bu silahın eleştirilmesine karşıydım. Kişi olguları bulunduğu konumdan değerlendirmekten kendini alamıyor. Hangi yönden bakarsak, o yönün açısına uygun "doğru"lar ediniyoruz. İnsani bir özelliğimiz ve zaafımız bu. İnsani, ama bilim ve deneyim birikimiyle aşılabilecek bir zaaf...

Bugün, kişisel, örgütsel, toplumsal boyutlarda bir sürü değişimi, gelişimi, olayı, duyguyu yaşadıktan; bunca altüstlükten, bunca yanılgı veya doğrudan sonra, pek çok şeyi bilimin ebesi olan kuşkunun ve eleştirinin yapıcı ellerine korkmadan teslim ederken, silahın eleştirisi ve silahın kendisi üzerinde de düşünmek ihtiyacını duyuyorum. Örgütünden başka silahı olmayan işçi sınıfını, emekçi halkı, savaşın kaybedilmesi bahasına eski model, çakar almaz silahlara mahkûm etmeye hakkımız olup olmadığını soruyorum kendi kendime.

Atılımdan marjinalliğe...

Geçenlerde Frankfurt kentinin duvarlarına yabancı düşmanlığına ve hoşgörüsüzlüğe karşı bir afiş yapıştırılmıştı. "Frankfurt kentinde herkes özgürce yaşama hakkına sahiptir. Yabancılar, Türkler, İranlılar, Yugoslavlar, Süryaniler, ilticacılar, eşcinseller, komünistler, punklar, beyazlar, siyahlar kentimizde özgürdürler..." deniyordu afişte...

Marx'ın, Engels'in, şanlı Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin; Avrupa'nın en güçlü işçi hareketlerinden birinin; dünyayı fethetmeye, yeni bir dünya kurmaya, tarihin gerçek insanlık çağını başlatmaya yürüyenlerin ülkesinde, komünistlerin eşcinsellerle punklar arasına sıkışıp kalmış, kendilerine hoşgörü ve özgürlük istenen marjinal bir grup sayılmaları olgusu ve gerçeği üzerine, içimde bir garip burkuntuyla uzun uzun düşündüm. İnsanlığın kurtuluşu hedefine bilimin gösterdiği yoldan, baskıyı, sömürüyü, eşitsizliği yok ederek varmak için yola çıkanlar, nasıl oldu da marjinalliğe itildiler? Cevabını yine ve ancak sosyalizmin biliminin ve pratiğinin çerçevesi içinde arayıp bulabileceğimiz, ama ararken alabildiğine sorgulayıcı, cesur, geniş, eleştirel bakmayı başarmamız gereken, büyük bir soru...

Tüm iç yakıcılığı ve can sıkıcılığına rağmen şu tesbiti cesaretle yapmak gerek: Türkiye Marksist solu da, 70 yıldır "marjinal" olmaktan ve "marjinal" kalmaktan kurtulamadı. Bunun hepimizin bildiği ve sık sık tekrarladığımız çeşitli nedenleri var. Toplumsal yapımız, tarihimiz, işçi sınıfımızın durumu, devlet geleneğimiz, Kemalizm, darbeler, baskılar, vs... Ancak bir neden daha var ki, onu irdelemekten, onun üzerine düşünüp sorgulamaktan "Eleştiri silahı silahın eleştirisine dönüşmemeli" türünden sözlerin ardına sığınarak, çoğunlukla ve çoğumuz kaçındık. Elimizdeki "silah", yani örgüt modellerimiz, Marksist solu marjinallikten çıkarmaya, komünizme sadece yasallık değil aynı zamanda toplumsal meşruiyet sağlamaya ve kitleleri yanına alıp yürümeye yeterli miydi? Başka türlü soracak olursak, savaşın çağına, yerine, türüne uygun silahlar mıydı? Ben yeterli olmadıkları kanısındayım.

70 yıl boyunca Türkiye'de kurulan Marksist sol, komünist, sosyalist örgütlenmelerin; hele, daha iyi bildiğim son 25 yıl içinde kurulan, dağılan, birleşen, ayrılan bunca sol grup ve partinin; birbirlerine, bu bozuk düzenin egemenlerine olduklarından daha düşman, yeminli rakip bunca devrimci sol örgütün, aralarındaki ideolojik, stratejik, programatik büyük farklara rağmen, örgüt yapısı ve işleyişi bakımından şaşılacak kadar benzer olduklarını düşünüyorum. İlk bakışta, hele de örgüt deneyimleri ve Türkiye sosyalizmi içinde geçirdikleri yıllar henüz az olan genç kadrolar açısından yadırgatıcı bir yargı bu, biliyorum. Geleneksel TKP ile Maocu veya Aybarcı bir örgütlenmenin, Troçkist gruplarla Stalinci çizgilerin, bir dönem yasal olan TİP, TSİP gibi partilerle silahlı savaşımı, gerillacılığı benimsemiş sol politik örgütlerin ne gibi ortak yanları olabilir diye düşünmek mümkün. Ancak bu örgütlerin tümünün üyeleriyle şöyle içtenlikli, açık bir konuşma yapacak olursanız, hele de örgütüne eleştirel yaklaşabilen, sorgulama zorunluluğu duyanlarla konuşursanız, öne çıkan şikayet, eleştiri ve kaygıların nasıl olup da bu kadar benzeştiğine şaşmamak mümkün değildir. Yine, bu tür örgütlerin yönetici kadrolarının sıkıntıları da, zaman zaman ortaya çıkan örgüt içi bunalımlar da üç aşağı beş yukarı aynıdır. Buna şaşmıyorum. Başka türlü olması pek mümkün değildi diye düşünüyorum. Hepimiz aynı modeli kabul etmiş, Lenin'in 1917'lerdeki partisini kendimize örnek almış, örgütlerimizi ona benzetmeye çalışmıştık.

17 partisi, bence o dönem, o durum, o an, o yer ve olay için en uygun yapı olduğunu devrimi gerçekleştirerek kanıtladı. Ama devrimci durum içinde, devrimin eşiğinde, 1917 Rusyası'nın ve dünyasının koşullarında biçimlenen bu model, hele de "Sovyet" örgütlenmeleri gibi çok temel bir bileşkeninden soyutlanıp da, 1960, 1970, 1980'ler Türkiyesi'nin koşullarına uygulandığında etkili bir silah olabilir miydi?

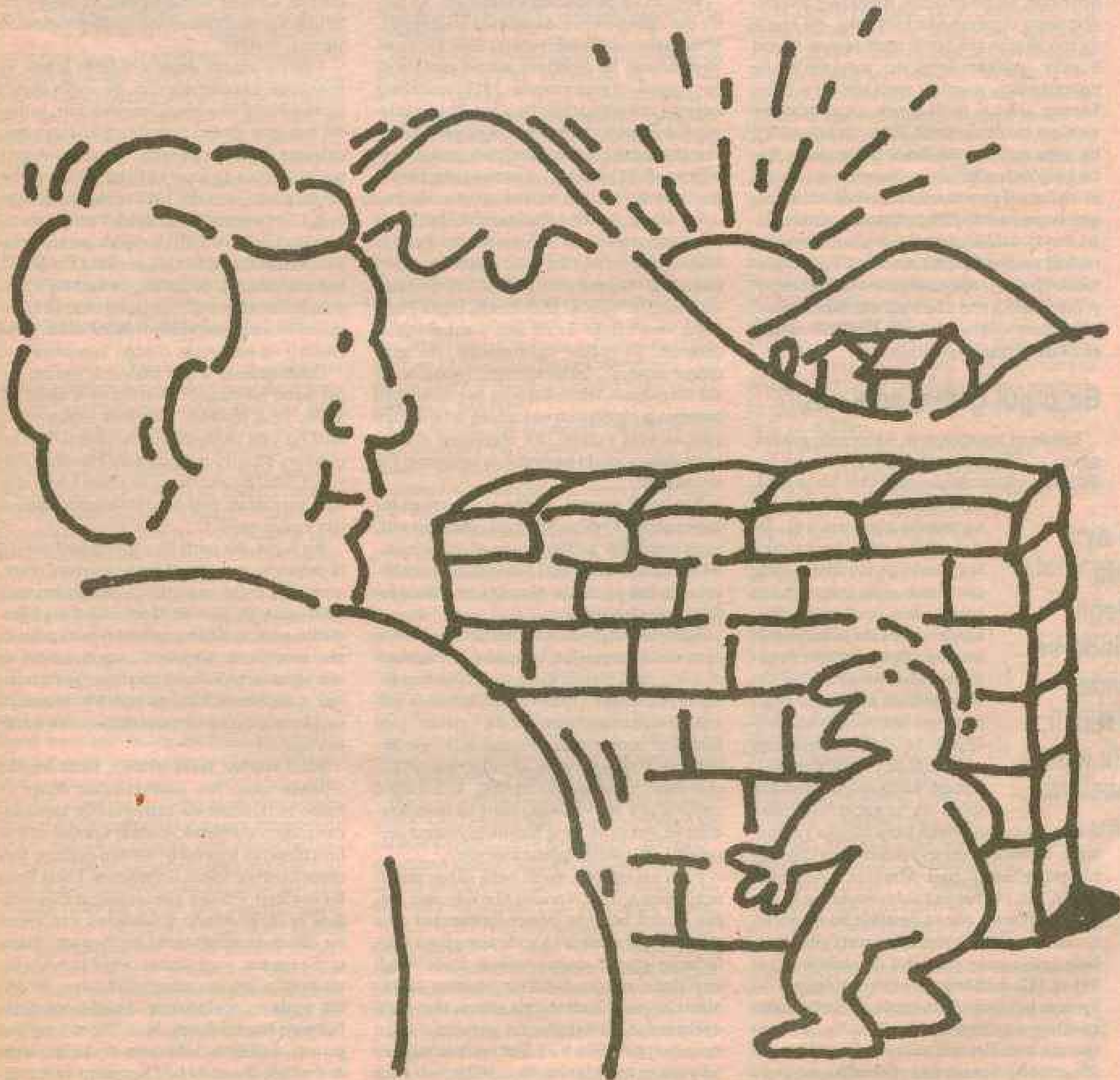
Şu günlere gelene kadar, bu soru ve cevabı üzerinde, hele biz "Ortodoks" çizgilerde yer alanlar pek düşünmedik, hayatın zorlamaları kafamızda sorular uyandırıp da düşün-

mek zorunda kaldığımızda, "kâfir" oluruz korkusu içinde bu türden muzır düşünceleri kafamızdan uzaklaştırıp kendi kendimizden bile saklamaya çalıştık. Bir avuç "profesyonel devrimci"den oluşan "çelik çekirdek", etrafında derece derece halkalanan üyeler ve geniş sempatizan bağlarının biçimsel kopyalarını, zaman zaman da karikatürlerini yarattık. En "benzediği" zaman bile, 1917 dünyası ve Rusyası'ndan çok farklı bir dünya ortamında, çok farklı teknik, tarihsel, toplumsal koşullarda, model havada kaldı; kendi içine kapandı ve 1917 modelinin kaçınılmaz doğal sonucu olmasa da tarihsel fiili sonucu olan Stalinist yapıya dönüştü.

"Stalinizm"i, Stalin'in kişiliğinden de soyutlayıp bir yönetim ve ilişkiler sistemi, bir parti işleyişi üslubu olarak kavrarsak, Türkiye Marksist solu, sadece Sovyetçi, Ortodoks çizgisiyle değil, Troçkisti'yle, Maocusu'yla, Arnavutçusu'yla "Güler yüzlü sosyalizm" çizgisiyle, gerillacısı ve diğerleriyle, temel olarak "Stalinist" oldu. Bunu devrimciliğin, ödünsüzlüğün, Marksist sol kimlik ve kişiliğin gereği saydı. Şimdi sosyalizmin kendini sorgulama, eleştirme ve aşma adımları attığı bir dönemde, tüm dünyadaki Marksist sol partiler, çizgiler, hareketler gibi biz de cesur ve derin bir düşünce ve yeniden yapılanma sürecine girmek zorundayız.

Hedefe ulaşmak için

Şu günlerde Türkiye'de komünist örgütlenmenin üzerindeki yasak ve buna bağlı olarak 141 ve 142. maddelerin kaldırılması konuları, çok çeşitli nedenler ve amaçlarla yine gündemde. 163. maddeyle birlikte, bu yasa maddelerinin mevcut rejim ve devlet yapısının temellerini oluşturdukları görüşündeyim. Bu maddelerin Ceza Yasası'ndaki tüm ilgili maddeler ve anayasa değişiklikleriyle birlikte kaldırılmalarını -belki kötümserlik sayılır ama- ancak 1990'ların gerçeği olarak görüyorum. Şu sıralarda, özellikle dış dünyada "demokrasimsi" sayılabilmek için makyaja ihtiyaç duyan rejimin, gündeminde olduğunu ilan ettiği kimi ceza indirimleri ve söz konusu maddelerin daha yumuşak bir üslupla yeniden yazımı ile yetineceği, kendi temellerini kendi elleriyle oymaya kalkışmayacağı kanısındayım. Yanılabilirim kuşkusuz ve bu konuda yanılmış olmayı da çok isterim. Ancak, ister 141-142'ye makyaj yapılsın, ister kaldırılsın, çok **önemli** sayılması gereken bu gelişmeler, tek başına, Marksist solun marjinallik ağını aşmasını, gerçek sahibine ulaşıp **toplumsal meşruiyet** kazanmasını getirmeyecektir. TKP ve TİP genel sekreterlerinin yurda dönüşleri ve benzeri demokratik zorlamaların ne kadar payı olursa olsun, şu anda pek çok konuda olduğu gibi 141-142. maddelerin kaldırılması konusunda da gündemi tesbit eden, içte ve dışta kendi kâr-zarar hesabını yapıp davranan, -ne kadar can sıkıcı olursa olsun- inisiyatifi elinde tutan Türkiye egemen güçleri ve ▶▶

bu rejimin başlarıdır. Olay, bir kuru yasa maddesi değişikliği veya hatta maddenin iptali olarak anlaşıldıkça ve böyle kaldıkça, **verilen** özgürlüğün, bir gün tıpkı verildiği gibi **alınması** işten bile değildir. Bunun tek ilacının, toplumsal meşruiyetin sağlanması olduğunu düşünüyorum.

Türkiye'de Marksist solun 141 ve 142. maddelere rağmen toplumsal meşruiyet kazanmaya doğru adım attığı kısa dönemler oldu. Bunlar arasında en önemli ve en uzunu sayabileceğimiz 1964-68 döneminde 141-142 aynen bugünkü biçimiyle duruyordu, ama toplumun önemli bir bölümünde "kadük" olmuştu. Bunun tam aksi de düşünülebilir. Örneğin Evren'in konuyu alevlendiren konuşmasına egemen olan anlayış bu düşündüğümü tam olarak yansıtıyor. Başka konularda ayaklarına takılan 141-142. maddelerden kurtulmayı isteyen rejim başları, Marksist solu, komünistleri, şimdi de bir başka "tecrit"e mahkûm etmenin düşünü kuruyorlar. Kitle desteğine, kitle kabulüne, toplumsal meşruiyete sahip olmayan Marksist solu, -bu konuda son 10 yılın çok yönlü tecrit planını ve son 8 yıllık uygulamaların acı meyvelerini de unutmayalım- üzerinde parti levhası asılı bir kapının ardında tecrit etmek, en azından bir süre için hiç de zor değil. Hatta "marjinallik" bu yolla tam bir tecride de dönüşebilir. Tabii karşı önlemleri almayı beceremezsek; yani toplumsal meşruiyeti kazanabilecek bir örgütlenmeyi ve uygun politikaları üretemezsek... 141-142. maddelerin ve komünizm üzerindeki yasağın kaldırılmasını çok önemli görmekle birlikte, toplumsal meşruiyet kazanmayı marjinalliği aşıp alternatif olabilmek ve asıl hedefimize doğru yürüyebilmek için olmazsa olmaz koşul sayıyorum.

Bir örgüt gerek, ama nasıl?

Kitlelerin hoşgörüsünü, kabulünü, giderek güven ve desteğini sağlayabilmek için ve hedefimize yürümek için öncelikle bir örgüte, bir aygıta ihtiyacımız olduğunu tekrara bile gerek yok. İşçi sınıfının, tüm emekçi halkın, baskı ve sömürüye karşı savaşmak için örgütünden başka silahı ne olabilir? Türkiye'de Marksist solun örgütlenmesi, daha doğrusu örgütüyle toplum ve siyaset sahnesine çıkması için erken değil hatta geç bile olduğu kanısındayım. 141-142'nin kalkması ve Komünist Partisi'nin legalleşmesi savaşımıyla Marksist solun tek ve güçlü birlik partisinin oluşturulmasının karşı karşıya konmaması, bu sürecin tekleştirilmesi gerektiği görüşünü benimsiyorum. Marksist solun birlik partisi 141-142 henüz kaldırılmadan inşa edilip, sağlayacağı güç ve destekle bu maddelerin kaldırılmasını hızlandırabileceği gibi, olayların gelişmesine göre aksi de olabilir. Yani 141 ve 142. maddelerde yapılacak değişiklikler veya bu maddelerin iptali, sözünü ettiğim kuruluşu önceleyebilir de. Bize, hangi yakın ve uzak hedefler için savaşacak **nasıl** bir örgüt gerektiği konusunda yeterince açıklığa ve fikir birliğine varabilirsek, yukarda değindiğim "önce mi, sonra mı" türünden tartışmaların hiçbir önemli yanı kalmaz. 141-142'nin iptali veya değişmesiyle sağlanabilecek yasallığı sadece TBKP'nin yani geleneksel TKP çizgisinin yasallığıyla sınırlı kavramayıp hareketin yasallığı olarak anlarsak ve Türkiye'nin Marksist sol birikimini TKP ile sınırlı saymazsak, komünizmin yasallığı için mücadele süreci yasal birlik partisinin kuruluş süreciyle özdeşleşebilir.

Aynı düşünen ve aynı düşünmek zorunda olanların birliği değil, Marksizmin biliminde ve sosyalizm hedefinde buluşanların çok renkli, çok sesli, çeşitlilik içinde birliği.

Çok çeşitli evrelerden geçmiş ve hâlâ da geçen, 1960'ların sonları hele de 1970'lerden sonra bölük bölük ayrılan, her bölüğün kendi karşıtlarını doğurduğu, neredeyse 70 yılı bulan bir örgütlenme tarihimiz var. Doğruları yanlışlarıyla, başarıları başarısızlıklarıyla, yükselişleri düşüşleriyle önemli bir deney birikimi, bir kadro hazinesi bu. Şimdi artık, bu kadroların tümüyle bu birikimi değerlendirmenin, nasıl bir örgüt, nasıl bir model, nasıl bir işleyiş konusunda derinlemesine ve yaratıcı bir tartışma başlatmanın tam zamanı.

Toplumsal meşruiyeti kazanmayı, kitlelerin desteğini ve kendi davalarına sahiplenmelerini sağlamayı hedefliyorsak, 1988 Türkiyesi koşullarında bu amaçlara hizmet edebilecek bir siyasal örgütlenmenin 1917 modelinin kopyası olamayacağını da görmek zorundayız. Eski silahlarda, baba yadigârıdır diye savaşı kaybetme bahasına direnmek yerine, yepyeni ve etkili bir silah, amaca uygun bir örgüt modeli bulmalı, oluşturmalıyız.

Bu model üzerine düşünmenin, tartışmanın, önermenin ve oluşturmanın Türkiye Marksist solunun tümünün hakkı ve görevi olduğunu düşünüyorum. Katılan herkesin kendisini "ev sahibi" hissedeceği, hiçbir grup, örgüt veya kişinin kendinden menkul "çelik çekirdek"lik iddiası taşımayacağı, tek ayrıcalığın deneyim, birikim, bilim, tutarlı ve cesur sorgulama, derin düşünce ve yaratıcılığa tanınacağı bir oluşum ve kuruluş ortamından çıkacak yeni yapının, bu oluşumun özelliklerini daha sonraki işleyişine de taşıyacağı kanısındayım.

Ben kendi payıma, bugün bize gereken örgütlenmenin **Türkiye Marksist solunun yasal, geniş açık birlik partisi** olduğu görüşündeyim. Böyle bir modelin, 1917 modeliyle benzerliklerinden çok ayrılıkları olacağını ve olması gerektiğini düşünüyorum.

Birbirine bağlı olmakla birlikte birbirinin aynı olmayan **yasallık** ve **açıklık** kavramlarını, oluşacak partinin yasal ve açık olması gereğini, günümüz Türkiyesi'nde kitlelerin psikolojik durumlarını da hesaba katarak, toplumsal meşruiyeti kazanmanın, kitlelerle birlikte etkin savaşımın ön koşulları olarak görüyorum. Yasallığın kitleselliği, kitleselliğin ise, pek çok şey yanında, parti içi demokrasinin en gerçek ve geniş biçimiyle yaşama geçmesini sağlayacağı görüşündeyim.

Parti yaşamında, gerek parti içinde gerekse kitlelere açıklık, Türkiye Marksist solu olarak öteden beri son derece ihtiyacımız olan güveni sağlayacaktır. Kendimize güven, birbirimize güven, demokratik biçimde kendi seçtiğimiz, oluşturduğumuz yönetim mekanizmalarına ve kadrolarına güven, tüm parti üyelerine ve destekçilerine güven... Ve en önemlisi, kitlelerin bu adeta saydam yapıya, bu yapının insanlarına duyacakları güven... Açıklık, sosyalist insan kişiliğinin gelişmesine, sosyalist insan ve ahlâkla bağdaşmayan tutarsızlıkların, darlıkların, kişiliksizliklerin, uyduluklarm aşılmasına yardımcı olacak, parti yapısı ve işleyişi içinde koklanan temiz, dürüst, açık hava, halka halka dışa yayılarak güveni pekiştirecektir.

Ve nihayet -belki de en başta-, oluşturmamız gereken yeni örgütlenmenin Marksist solun "birlik partisi" olması gerektiğini düşünüyorum. Her konuda aynı düşünen ve aynı düşünmek zorunda olanların birliği değil, Marksizmin biliminde ve sosyalizm hedefinde buluşanların çok renkli, çok sesli, çeşitlilik içindeki birliği... Böyle bir birlik anlayışı, eski örgüt modellerimize hiç benzemese de, bana bizi eski bölünme hastalığından kurtarabilecek tek çözüm olarak görünüyor. Farklı görüşlerin aynı çatı altında sadece hoşgörüyle karşılanmak değil eşit haklarla tartışılıp hep birlikte geliştirileceği hiçbir konu ve sorunun tabu sayılmayacağı açık ve demokratik bir parti yaşamı, gizlilik, konspirasyon, Stalinist disiplin anlayışı üzerine kurulu biçimsel bir birlikle karşılaştırılamayacak kadar sağlam ve yaratıcı olabilir.

Türkiye soluna geniş kitlelerin güven ve sempatiyle bakmamalarının, bir başka deyişle marjinalliğin ana nedenlerinden biri, yıllardır kitlelerin gözleri önünde sürüp giden parçalanma, bölünme, kopma sürecidir. Ancak mümkün olan en geniş birliğini sağlamış olan bir sol güven verebilir, ciddiye alınabilir. Böyle bir "optimum" bile değil "maksimum" birliğin TBKP ve TSIP birliğiyle sınırlı olmayan, Marksizm temelinde devrimci birliğin ilk bakışta sanıldığı kadar güç ve hayalci olmadığı, en azından sağlanmasının önündeki engellerin bugün her zamankinden daha öznel nitelikli ve yenilebilir olduğu kanısındayım.

Öznel nedenlerle eski silahlarda sonuna kadar ısrarı bir yana bırakabilir ve el birliğiyle güçlü, yeni, modern, koşullara uygun ve bilimli bir yapı oluşturabilirsek, alternatifsiz bırakılmış Türkiye halkına önce bir umut ışığı sonra ciddi bir alternatif ve sonra kendi elleriyle yaratacağı yeni bir dünya sunmamamız için neden yoktur.

Bir örgüt, bir parti bir yeni oluşum gereğini duyan ve savunan tüm Marksist sol çevre, grup, kişi, örgüt ve partilerin, her şeyden önce 1990'larda Türkiye'de Marksist sol örgütlenmenin nasıl **yeniden yapılanacağını**, çehresinin, modelinin, işleyişinin, ana çizgisinin ne olacağını tartışabilmek için biraraya gelmeleri, mümkün olduğunca açık bir tartışmayı başlatmaları yeniden yapılanmanın ilk adımları olabilir.

Belki kimileri fazla iyimser, hatta hayalci bulabilir ama, ben hareketimizin deney ve kadro birikiminin bir katresini bile harcamadan oluşturulabilecek, eskinin uzantısı ve tortusu olmayan ama eskiyi olumlu olumsuz tüm deneyimleriyle içinde özümsemiş, kucaklamış bir örgütsel yeniden yapılanmanın olabilirliğine ve ilk adımların atılabilmesi için uygun bir dönemde olduğumuza inanıyorum. Yüzümüzü amaca, yani demokrasiye ve sosyalizme çevirip, araçları amaçlaştırmadan, gerçekten geniş ve sosyalizmin derinliğince derin bakmayı becerebilirsek, hem "hayal" sayılanı gerçeğe dönüştürebilir hem de şu günlerde önümüzde duran 141-142 engelini ve tuzağını aşabiliriz. ■

Arif Gülöksüz

141-142 KALKMAZ MI?

141-142'nin kaldırılamayacağını söylemek, en azından doğrudan Marksistlerin güç birikimine bağlamak, demokrasiyi kazanma hedefini gerçekçi hedef olarak görmemektir.

Ceza Kanunu'nun 141. ve 142. maddelerinin kaldırılmasını öne süren bütün açıklamaları temel insan hakkı olan düşünce ve örgütleme özgürlüğü savunusu olarak özetleyebiliriz. Sorun bugün, soyut bir insan hakkının savunusunu da aşan bir somutluk kazanmıştır. Talep, yasal bir komünist partisinin kurulması biçiminde ete kemiğe bürünmüştür. Bu yönüyle de doğrudan rejim sorunu konumuna gelmiştir. Söz konusu maddelerin kaldırılması Türkiye'nin demokratik bir rejime kavuşması, demokrasinin kazanılmasının anahtar sorunu durumundadır. Bu maddelerin kaldırılmasına ilişkin tutum, demokrasiden, toplumsal ilerlemeden, yığılmış sorunların çözümünden, demokratik istikrardan, özgürlüklerden yana olup olmamanın mihenk taşı gibidir.

141 ve 142'nin kaldırılması ve yasal bir komünist partisinin kurulması, ülkemizde demokrasinin kazanılmasına, rejimin niteliğine öylesine bağlanmıştır ki, benzer ağırlıkta bir başka konu daha yoktur. Yasal bir komünist partisinin kurulabildiği koşullarda örneğin sendikal hak ve özgürlükleri bugünkü düzeyde tutmak olanaklı olabilir, basın üzerindeki baskılar bu tempoda sürdürülebilir mi ya da binlerce insanımız cezaevlerinde tutulup, işkenceye uğratılabilir, Kürtler üzerindeki süren baskılar, bu demokratikleşme dalgasına direnebilir mi?

141-142'nin kaldırılması ve yasal komünist partisinin kurulabilmesi, ülkemizde demokratik bir dirilişin, çağdaş bir demokrasiyi oluşturmanın dinamiği olacaktır. Kitlelerin talepleri derinleşecek, renklenecektir. Yığınların zengin katılım araçları yaratmasının yolları açılacaktır. Zaten mücadele de bu noktada sürmektedir. Korku tam da bu noktadadır. Salt çağdaş bir düşüncenin yasaklanması ayıbıyla karşı karşıya değiliz; aynı zamanda bu çağdaş düşüncenin, komünist düşüncenin yasallaşması durumunda ortaya çıkacak ekonomik, demokratik taleplerin maddi güç haline gelmesinden duyulan korku ile de karşı karşıyayız. Bu yüzdendir ki, "hele şu kadar dolar kişi başına gelir düzeyine ulaşalım" vs. türü zamanlama sorununa indirgeyen söylem tutturulmuştur. Bunun anlamı, rejimin antidemokratikliğinin savunucusu, istikrarsızlığın, bunalımın kaynağı olan egemen oligarşinin hegemonyasını ve sömürüsünü böylesi bir demokratik dirilişin kapılarının açılması karşısında ne kadar koruyabileceği endişesidir.

Söz konusu yasa ve anayasa maddelerinin kaldırılması mademki rejimin niteliğine bu kadar bağlanmıştır, demokrasinin kazanılmasının kilit sorunudur, o zaman demokrasiyi önlerine stratejik bir hedef olarak koyan komünistlerin demokrasiyi kazanma mücadelesine özgün katkıları ne olacaktır?

Katkının özünü, açıkça ortaya çıkıp, komünist partisine sıkı sıkıya kapatılmış yasallık kapısını zorlamak, aralığa ayağını koyup kapının kapatılmasını önlemek oluşturuyor. TBKP liderlerinin yurda gelişleri böylesi bir olaydır. Böylece, komünist partisinin yasallaşması gündeme inmemek üzere girmiştir. Gelişmeler de bunu kanıtlamıştır.

Ama sorun, siyasal rejimin demokrasi olup olmaması ile bu denli bağlandığı bir durumda salt komünistlerin örgütsel ve özgün katkılarının sınırlarını doğası gereği aşmıştır. Demokrasiden, barıştan, demokratik istikrardan yana olan herkesin ve kesimin sorunu haline gelmiştir. Bu durumda 141 ve 142'nin kaldırılması, komünistlerin özgün katkılarını koyduğu ve sadece bir bileşeni olduğu demokrasi güçlerinin sorunu ve mücadelesidir. İşte söz konusu yasakları kaldıracak temel siyasal dinamik de bu güçlerin diyaloğu ve işbirliğidir. Bu dinamiğin içinde bulunduğumuz iç ve dış güç oranlarında 141 ve 142'yi kaldıramayacağını söylemek, en azından zamana yayılı biçimde doğrudan Marksistlerin güç birikimine bağlamak, demokrasiyi kazanma hedefini şimdinin gerçekçi hedef olarak görmemek demektir.

Öte yandan, bu çerçevede 141 ve 142'nin Marksistlerin yasal olanakları zorlayarak oluşturacağı bir partinin uzun erimli mücadelesi sonucunda kalkabileceğini öne sürmek, Marksistlerin özgün katkısını tek belirleyici güç olarak sunmak, sorunun demokrasinin kazanılması gibi geniş güçlerin hedefi olduğunu anlamamak demektir. Demokrasi sadece komünistlere lazım bir şey değildir. Sorunu gizli bir biçimde böyle sunmak, demokrasinin stratejik düzeyde önemini kavramamak demektir. Komünistlere düşen, söz konusu maddelerin kaldırılması için ulusal düzeyde mutabakatın sağlanması yanı sıra sol, demokrat güçlerin örgütlülüğünün yaratılmasına etkide bulunmasıdır. Demokrasinin kazanılması ve güçlendirilmesi için gerekli olan diyalog ve işbirliği politikasının yaşama geçirilmesidir. Bunun zorunluluğu kadar olanakları da vardır.

Böyle bir mücadeleyi ve hedefini gerçekçi bulmayıp, yasal olanakların zorlanması sonucu bir partinin kurulmasını ve bu partinin "alternatif" durumuna geleceği günlerin beklenmesini önermenin, moral bakımından olduğu kadar politik olarak da sonuçsuz bir yol olduğu açıktır. "Temiz ve köktenci mücadele oluşturulup, sürsün de zamanın ne önemi var" gibisinden çoktan yanlışlığı ortaya çıkmış sınıfa karşı sınıf politikasının darlıklarını sürdürmek gibi görünüyor.

Mücadelenin sonuçlarının şimdiden olumsuz olacağını, 141-142'nin yerine 325-326 ile boğuşmaya devam edileceğini, kapı açılsa da duvarla karşılaşacağımızı öne sürmek gerçekçilik gibi gösterilse de umutsuzluk yaymak değil midir? Ne oluyoruz, bu umutsuzluk neden? Asıl bu tutum egemen oligarşiyi kâdir-i mutlak görmek, demokrasi güçlerinin kaderinin hep altta kalmak olacağını kestirmek olmaz mı? Gerçekçilikle teslimiyete düşmek arasındaki mesafenin çok kısa olduğu unutulmamalıdır.

Demokrasi iddiası ile düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün olup olmamasının referanduma sunulması elbette bağdaşmaz ve ilkesel olarak reddedilmelidir. Çağdaş bir düşüncenin baskı ve yasak altında tutulması kadar bunun kaldırılıp kaldırılmamasının da halkoyuna sunulması abestir. Sorun rejimin niteliği ile ilgili olunca istikrarın, demokrasiyi boğazlayarak ölüm ve korku sessizliğinde sağlanamayacağına, tersine demokratik istikrarın gerekli olduğuna inanan her kişi ve güç çözümün açık, ulusal bir mutabakatı gerektirdiğini görmelidir. Bunun zemini de oluşmuştur. Böyle bir mutabakat sorunun çözümünün Meclis'te olmasını getirir.

Gündeme, demokrasi güçlerinin ve komünistlerin önüne referandum getirildiğinde tutum ne olmalıdır? Bu durumda komünistler referandumdan kaçar bir tutum içinde olamazlar. Görüşlerini özgürce ve eşit olarak açıklayabilme olanağı güvenceye kavuşturulduğunda açık taraf olarak yerlerini almalıdırlar. Bunun için ise 141 ve 142'nin kaldırılması, TBKP liderlerinin serbest bırakılması ön koşuldur. Bu komployu, oyuna gelmek ya da referandumu meşrulaştırmak da değildir.

Her şeyden önce referandum oligarşi için bir açmazdır. Referandumu yapmak, sonucu ne olursa olsun öyle hemen 'evet' diyebileceği bir şey olmasa gerek. Referandum oligarşi için bir açmaz, bir şaşkınlık bir panik ve çekişmenin göstergesidir. Oligarşi, referandumda komünist partisinin yasallaşmasından yana yüzde 10'un üzerindeki her sonucu, hayırla sonuçlansa bile istemeyeceği gibi yüzde 51 ile yasallaşmış bir komünist partisini isteyebilir mi? Kamuoyu yoklamalarının gösterdiği gibi, seçmenlerin yüzde 28'inin desteğini kazanmış bir tutum karşısında komünist partisi daha ne kadar illegalitede tutulabilir? Bu yasaklar daha ne kadar "başımıza tebelleş" edilebilir? Bu durum nasıl anlatılabilir? O zaman "seçmen duyarlı, şu kadar seçmen bu yasaklardan yana" demek, durumu kurtarır mı? Kim inanır?

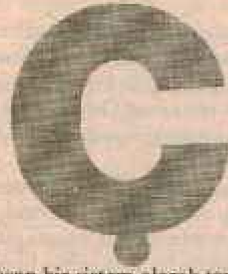
Komünistler, kendilerince, savundukları çağdaş düşüncenin gücüne, ülkenin yığılmış sorunlarına getirdikleri çözümlerin gücüne, demokrasinin kazanılması için getirdikleri özgün katkılarına güvenmelidirler. Umutsuzluğa değil gerçekçiliğin sağlamlığına dayanmalıdırlar. ■

Komünistler referandumdan kaçar gibi bir tutum içinde olamazlar. Görüşlerini özgürce ve eşit olarak açıklayabilme olanağı güvenceye kavuşturulduğunda açık taraf olarak yerlerini almalıdırlar.

Prof.Dr.Yüksel İnel

ÇEVREMİZ VE ZARARLI ATIKLAR

Zararlı atıklar öncelikle bu atıkları üretenler tarafından yok edilmelidir.

evre, dünya yüzeyinde yaşayan canlılar ile yaşam için gerekli hava, toprak ve sudan oluşan bir sistem olarak tanımlanabilir. Çevre sistem olarak nitelendirebileceğimiz bu sistem aslında doğal bir gelişimin ürünlerini oluşturan varlıklar ile dünya yüzeyinin kimyasal ve fiziksel birleşiklerinden oluşur. İçinde yaşadığımız bu sistemde gelişim aslında çok ağır yürüyen ancak dönüşü olmayan bir olgudur. Çevre sistemin kendini yenileyemediğinden oluşumun duraklaması ve geri dönmesi olanaksızdır. Bu nedenle, içinde yaşamak mutluluğuna eriştiğimiz çevre sistem yok edilecek ya da yok edilmenin eşiğine getirilecek olursa hiçbir şekilde yeni baştan doğal ya da yapay olarak oluşamaz. Çevre sistemdeki doğal dönüşümlerin elemanları tıpkı bir zincirin halkaları gibi birbirlerine bağlıdırlar. Her bir elemanın doğal yasalarla belirlenmiş işlevleri vardır. Bu işlevler herhangi bir nedenle engellenecek olursa, tüm dönüşüm tek yönlü olarak durur.

Küresel çevre sistem bölgesel çevre sistemlerden oluşur. Bu nedenle bölgesel çevre sistemlerin sınırlarını da tedirgin etmemek gerekir. İnsanlar çevre sisteme sadece yaşamları için gerekli olan oksijen, su ve yiyeceklerini sağlamanın dışında gittikçe gelişen uygarlıklarını sürdürebilmek için zorunlu diğer kaynaklar içinde gereksinirler.

> **Atıkların azaltılması ve yararlanılması yollarına gidilmesi, yok edilmesinden daha önce gelmelidir.**

Ekonomik gelişmenin çevre kirlenmesi biriminden faturasını çıkarabilmek için, ilkin ekonomik gelişmeyi tanımlamak gerekir. Ekonomik gelişme endüstri yoluyla oluşan her türlü ürünün artması olayıdır. Endüstriyel artıklar ise genelde endüstriyel gelişmenin istenmeyen yan ürünleridir. Belli bir endüstriye ait artıklar başka bir endüstrinin hammaddesi şekline dönüştürülemediği taktirde sonuçta endüstriyel atığa dönüşürler. Endüstriye sahip olduğumuz müddetçe endüstriyel atıklarla birlikte yaşamak zorunda kalacağımızın bilincine varıp atık yönetimini geliştirmek ve atık sorununu çözmekten başka çaremiz yoktur.

Diğer tüm çevre sorunları gibi endüstriyel atık sorunu da giderek artan bir şekilde toplumun dikkatini çekmekte ve hükümet yetkilileri, politikacılar, ticari kuruluşlar ve benzeri diğer gruplar için güncel işlevini kaybetmeyerek günümüzün ana konusunu oluşturmaktadır. Nitekim, daha 1973'te NATO bünyesinde "Modern Toplumun Mücadelesi Komitesi" (CCMS) tarafından "tehlikeli atıklar" hakkında bir pilot çalışma başlatılmıştır. Bu çalışmanın amaç ve görevleri tartışılırken zararlı atıkların elden çıkarılması organizasyonunun birinci derecede önemli sorun olduğu vurgulanmıştır. Daha o zamanlar atıkların elden çıkartılmasında yönetim sorunlarının bir kısmının yasal denetlemelerle, bir kısmının ise işletme ve ticari denetlemelerle çözümlenebileceği anlaşılmıştır. Günümüze dek, tehlikeli atık ticareti problemine değişik çözümler önerilmiş ancak, gerek atık yönetim politikalarının belirsizliği gerekse politik çevrelerin tereddütleri sorunun çözümünü engellemiştir. Genelde, birçok ülkede zararlı atıklara bazı yasal zorunluluklar uygulanmasına rağmen, genel anlamda zararlı atık ticaretini içine alan geniş kapsamlı bir yasa bulunmamaktadır. Uluslararası niteliği bulunan bu konuda öncelikle zararlı kimyasal atıkların yokedilmesi ile ilgili modellerin tanımı, analizi ve belirlenmesi gerekir. Zararlı atıkların planlanması ve denetimi için, öncelikle zararlı atık ticareti kontrol edilmeli, gerekli uluslararası yasal izinler, finansman ve sigorta işleri düzenlenmelidir. Atık değiştirme gibi hükümetlerarası antlaşmalar dışında özel teşebbüs için zararlı atıklar ile ilgili tanımlar ve analiz sonuçları belirlenmelidir. Bu nedenle değişik uygulayım şemalarının avantaj ve dezavantajlarını etüt etmek gerekir.

Zararlı atık yönetimi ve zararlı atıkların sınıflandırılması için ilkin zararlı atık deyimi tanımlanmalıdır. Özellikle özel sektör bakımından bu tanımlama çok önemlidir. Çünkü; tanımlama atık yöneticiliğinin uygulamalarını sınırlayacaktır. Aslında, zararlı atık terimi ne yazık ki yasal açıdan bile doğru dürüst tanımlanamamaktadır. Deyim olarak, bazen, zararlı atık (U.S.A), kimyasal atık (Hollanda, Danimarka), zehirli atıklar (İngiltere, toksik atık (Belçika), özel atık (Almanya, İngiltere, Fransa) gibi çeşitli ülkelerde ve değişik yorumlarla kullanılmaktadır.

Yok edilebilir nitelikteki zararlı atık yönetiminin yasal sorumluluğu kimlere verilmelidir? Topluma mı, yoksa özel yatırım şirketlerine mi? Acaba hangisi, toplama, nakletme ve yok etmeyi içine alan kontrol mekanizmasını akıllıca oluşturabiliyor? Toplama, nakletme ve yok etme için bir lisans kullanılacaksa hangi şartların sağlanması gerekir? Sorumluluk, sigorta ve finans sorunları nasıl çözümlenmelidir? Toplumun ve özel şirketlerin sorumlulukları birbiriyle nasıl bağdaşacaktır? Bu ve benzeri sorular halen cevap bekleyen sorulardır.

Atık yönetiminin en önemli amacı, uygun üretim yöntemleri veya hammaddeler kullanılmasıyla atık üretiminin azaltılması, hatta yok edilmesi olmalıdır. Diğer önemli bir hedef ise atığın, tekrar kullanılması ve geri döndürülmesidir. Bu nedenle, değişik tiplerdeki atıkların miktarlarının ve yok etme metodlarının tesbiti gerekir. Özellikle, nakliye esnasında emniyet açısından atıklar kesinlikle sınıflandırılmalıdır.

Zararlı atıkların yok edilmesi genelde hükümetin sorumluluğunda değildir. Atık üretme endüstrisi, özellikle özel yatırımlar bu alanda kullanılmalıdır. Zararlı atıklar, öncelikle, bu atıkları üretenler veya özel yok etme şirketleri tarafından yok edilmelidir. Ancak özel şirketler bu işe talip olduklarında hükümetin planlama, kontrol ve destekleme tedbirlerini alması uygun olacaktır. Eğer zararlı atıkların yok edilmesi tatmin edici bir şekilde özel şirketler tarafından sağlanamazsa hükümet tarafından ek önlemlerin alınması gerekir. Bu konuda kurulacak şirketlere yararlı olabilmek için gerekli uygulama yasalarının hükümetçe hazırlanması gereklidir. Ayrıca, uygun atık yok etme standartlarının geliştirilmesi ve ulusal kontrol tedbirlerinin alınması uygun olacaktır. Atıkların azaltılması ve yararlanılması yollarına gidilmesi yok edilmesinden daha önce gelmelidir. Atıkların yok edilmesi yalnızca bu iki çözümün mümkün olmadığı durumlarda veya ekonomik bir neden yoksa seçilmelidir. Bu tür seçimlerde bütün hükümet önlemleri gözönünde bulundurulmalıdır.

Yok etme tesislerinin planlanmasında hükümet uygulama planlamasına katılmalı ve yatırımcılar ile endüstriden konuyla ilgilenen gruplar arasında yakın bir ilişki sağlamalıdır.

Zararlı atıkların yok edilmesi için yerel alanların planlaması en azından yöresel temellere oturtulmalıdır. Geniş alanlarda zararlı atıkların yok edilme imkânlarının yaratılması için toplama merkezlerinin kurulması dikkate alınmalıdır. Gerektiğinde bazı toplama merkezleri ön işlem yapabilecek nitelikteki makinelerle donatılabilir. Bu da toplama merkezlerinde atıkların hacmini veya ağırlığını azaltarak nakliyenin maliyetini düşürür. Atıkların yok edilme işlemleri hükümet yetkililerince kontrol edilmelidir. Kontroller lisans kademesi, şirket imkânlarının incelenmesi ve atıkların yok edilmesine kadar genişletilmelidir. Atıkların yok edilmeleri ile ilgili kontroller için uygun tedbirler arasında kaynaktaki kontroller öncelik kazanmalıdır. Atık değişimi endüstriyel artıkların kullanımını arttıran etkili bir önlemdir. Bu nedenle, uygun tedbirler sayesinde atık değişimlerinin kurumlaştırılması, muhafazası ve etkinliği teşvik edilmelidir. ■

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 40. yılında Kürtlerle dayanışma

BİR İNSANLIK ÖDEVİ

Birleşmiş Milletler'in tüm ısrarlarına rağmen bu insanlara neden politik mülteci statüsü tanınmıyor?

Birleşmiş Milletler, bundan tam 40 yıl önce, 10 Aralık 1948'de, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ni onaylayarak ilan etti. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin ilan edilişinin 40. yıldönümünde bu bildirinin önemli iki maddesine dikkat çekmek istiyorum.

"Herkes, her devletin topraklarında özgürce dolaşmak ve konut seçmek hakkına sahiptir. Herkesin, kendi ülkesi de dahil olmak üzere, her ülkeyi terketme ve ülkesine dönme hakkı vardır." (Madde-13)

"Herkes, zulüm karşısında başka ülkelere sığınma ve diğer ülkelerde mülteci haklarından yararlanma hakkına sahiptir." (Madde-14)

Hemen hatırlatalım ki, bu bildirinin altında Türkiye'nin de imzası var. Ama ülkemizdeki siyasi iktidarlar, altına imza attıkları uluslararası antlaşmalara uygun davranmamak için bin dereden su getirmeyi alışkanlık haline getirmişlerdir. Bunun en somut örneklerinden birisi de, eylül ayının hemen başlarında, Saddam Hüseyin rejiminin baskılarından ve katliamlarından kaçarak topraklarımıza sığınan Kürtler'e karşı, siyasi iktidarın takındığı tavırdır.

Aradan aylar geçmesine rağmen, sorunun çözümü konusunda ciddi hiçbir önlem alınmamıştır. Olumlu bir adım atılmamıştır. B.M'nin tüm ısrarlarına rağmen bu insanlara neden politik mülteci statüsü tanınmıyor? Türkiye, altına imza koyduğu İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ne uygun davranmaktan neden kaçınıyor? Kuşkusuz bu tutumun altında iki temel neden yatıyor. Birincisi; bu insanlar politik mülteci statüsüne kavuştukları andan başlayarak iktidarın sorunu çözmesi yönünde çaba harcaması gündeme gelecektir. B.M Yüksek Komisyonu, bu kampları gezebilecek ve iktidarın bu yöndeki çalışmalarını denetleyebilecektir. İkincisi; olayın başından beri gerek başbakan, gerekse öteki yetkililer, sığınanların ulusal kimliklerini belirtmekten özellikle kaçınmışlardır. Bu insanlara sadece "Iraklılar" demekle yetinmektedirler. Açıktır ki, mülteci statüsünün tanınmasından sonra bu sözcüğü tekrarlamak o kadar kolay olmayacaktır.

4 Ekim günlü Cumhuriyet gazetesinde "Iraklı Kürtler'e ad konamıyor" başlıklı bir haber yer aldı. Haberde Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Ümit Pamir, "Irak'tan gelen Irak vatandaşları kendileri bir karar vermiş değillerdir. Bir kısmı Irak'ın genel af çıkarmasından sonra döndü. Bir kısmı İran'a gitmek istedi... Daha kendileri karar vermemiş insanların mülteci kabul edilmesine olanak yoktur" diyor.

Önce, Ümit Pamir'in doğru söyleyip söylemediğine bakalım. Bu insanlar Irak'a gerçekten gönüllü mü dönüyorlar? İran'a kendi iradeleriyle mi gittiler?

Çevresi telörgülerle kaplı, adeta birer esir kampı görünümündeki bu kamplardan gelen haberler ürkütücüdür. Bölgeden gelen haberlere göre, açlık ve soğuk, çoğunluğunu kadın ve çocukların oluşturduğu onbinlerce insanı tehdit etmektedir. Salgın hastalıklar, özellikle kolera, bu insanlar için ciddi bir tehlikedir. Kamplarda hergün 10 kişinin çeşitli hastalıklardan yaşamını yitirdiği BBC'nin haber bültenlerinde yer almakta. Olağanüstü Hal Bölge Valiliği bile bu durumu doğrulamak zorunda kalmıştır. Her ne kadar ölenlerin sayısı az gösterilmek istense de, 20 Ekim günü TV haber bültenlerinde valiliğin "76 kişinin hastalık ve savaşın getirdiği bitkinlik sonucu öldüğü" açıklaması kamplardaki kötü koşulların bir göstergesi değil midir?

Dünya Gıda Günü'nün kutlandığı ve yetkililerin demeç üstüne demeç patlattığı bugünlerde, mültecilere üç öğün çorba ve peksimetten öte bir şey verilmemektedir. Uluslararası Kızılhaç Örgütü yetkilisi Diyarbakır'daki kampa ulaşmadan önce, görevliler, kamplardaki hastaları gizleyerek bu uluslararası kuruluşu da yanıltmayı başarmışlardır. Peki, bütün bunlar, bu olumsuzluklar, bu insanları aç bırakmak, açıkta bırakmak, sorunlarına köklü çözümler aramamak başlıbaşına **zor** değil de nedir? Bu **zor** oldukça bu insanlar kendileri nasıl karar verebilirler?

Bu **zor**'un bir örneği de Hakkari Valisi Şahabettin Fırat'ın, Uzunsırt kampındaki Kürtler'i tehdit eder konuşmasıdır. Vali, bu konuşmasında "sığınmacıların" İran ya da Irak'a gitme konusunda acele etmelerini, kendilerine bakma imkanlarının olmadığını söyleyerek iktidarın tutumunu özlü bir biçimde dile getirmiştir.

Bir yandan bu insanlara halkımızın yardımsever elinin uzanmasını engelleyeceksin, uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmaktan kaçınacaksın, öte yandan "ne yapalım size bakmamız imkansız, başınızın çaresine bakın. Ya İran'a ya Irak'a geri dönün" diye baskı yapacaksın.

Resmi ağızlara göre, bugüne dek Irak'a dönenlerin sayısı 1741'dir. Yaygın olan kanı ise, Irak'a gönderilenlerin sayısının bu rakamın birkaç katı olduğu yönündedir. Ayrıca zorla İran'a gönderilenleri de burada belirtmek gerekir. Kürt halkının mücadelesinde önemli bir yeri olan Kürdistan Demokrat Partisi Lideri Mesut Barzani, Türkiye'ye sığınan Kürtler'den 30 bin kadarının gizlice ve zorla İran'a gönderildiğini ifade etmiştir. İran Başbakan Yardımcısı Muayyeri de, Mesut Barzani'yi "mültecilerin hesapsız bir biçimde İran'a gönderilmeleri insani trajedilere yol açar" açıklaması ile teyit etmiştir.

Ülkemize sığınan onbinler, politik bir afet sonucu topraklarını terketmek zorunda kalmışlardır. Bu insanlar, ne Çin'de ipek taşıyan bir kervan ne de turistik geziye çıkmış bir grup. Elbette kendileri için uygun koşullar oluştuğunda ülkelerine döneceklerdir. Ancak şimdi buradalar ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin, insan haklarına saygıyı temel alan öteki uluslararası sözleşmelerin kendilerine de uygulanmasını bekliyorlar.

İnsan haklarından yana olanlar, insan haklarının eksiksiz uygulanmasını ve çifte standarttan vazgeçilmesini savunan tüm demokrasi güçleri, B.M'nin tarihsel önemdeki bu bildirgesinin tüm dünyaya ilan edilişinin 40. yıldönümünde Kürtlerle dayanışmalarını güçlendirmeli ve bu insanların mülteci statüsüne kavuşmaları için seslerini yükseltmelidirler. Bu bir insanlık ödevidir. ■

▼Mülteci bile olamıyorlar. *Oysa bu onların en azından insan olarak hakları.*

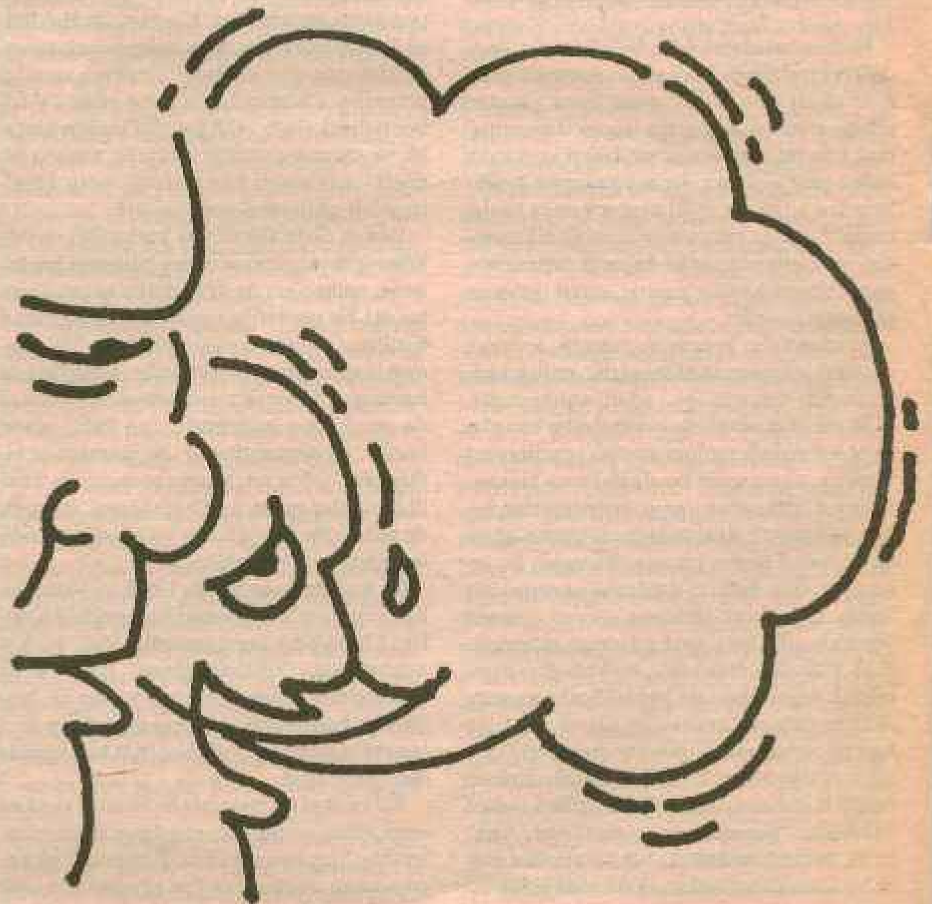
"Düşünce başka, eylem başka" mı?

Düşünce "namlusunda yatan fişek" gibi potansiyel bir güçtür. Nasıl ki fişek tetiğe basılmadıkça bir demir parçasından ibaret kalırsa, düşünce de eyleme dönüşmeden, sınanmadan zihinsel bir ürün olmaktan öte bir değer taşımaz.

Türkiye'nin siyasal gündemine düşünce özgürlüğü tartışması bir kez daha yoğun olarak girdi. Aslında konu hiçbir zaman gündemden düşmemişti, çünkü cumhuriyet rejimi kurulduğundan beri ülkemizde gerçek bir düşünce özgürlüğü hep ulaşılmak istenen ama bir türlü elde edilemeyen bir hak, daha doğrusu bir özlem olarak kaldı. Gerçi Atatürk'ün başlattığı çağdaşlaşma hareketinin doğal sonucunun özgürlükçü, çoğulcu bir demokratik düzen olması beklenirdi; ancak Atatürk devrimlerinin üstyapı değişikliğiyle sınırlı kalıp üretim ilişkilerine yansımaması temel hak ve özgürlükler kavramının toplumsal bilinçle kök salmasına elverişli bir ortam yaratamadı. Bu durumdan egemen sınıflar yararlanarak hegemonyalarını pekiştirdiler ve yasama, yürütme erklerinin odak noktası olan parlamentoya sürgit egemen oldular. Bunun sonucu olarak da "tek parti" döneminde, başta düşünce ve ifade özgürlüğü olmak üzere, tüm demokratik hak ve özgürlükler devletin denetiminde ve onun izin verdiği ölçüde kullanılabilen bir "âtıfet" sayıldı. Siyasal iktidarı elinde tutan CHP'nin programındaki "altı ok" 1937'de anayasaya geçtikten sonra ulusça "cumhuriyetçi, milliyetçi, devletçi, halkçı ve laik" olduk. Bir de "devrimcilik" ilkesi vardı ama ne demek olduğu halka anlatılmayan soyut bir kavramdan ibaret kaldı. Nitekim o yüzden devrimcilik gitgide tehlikeli görülmeye başlandı, 12 Eylül'den sonra "inkılapçılık" adını aldı ve anlamı da "Atatürk'ün ilke ve inkılaplarını koruma" gibi yuvarlak laflara dönüştü.

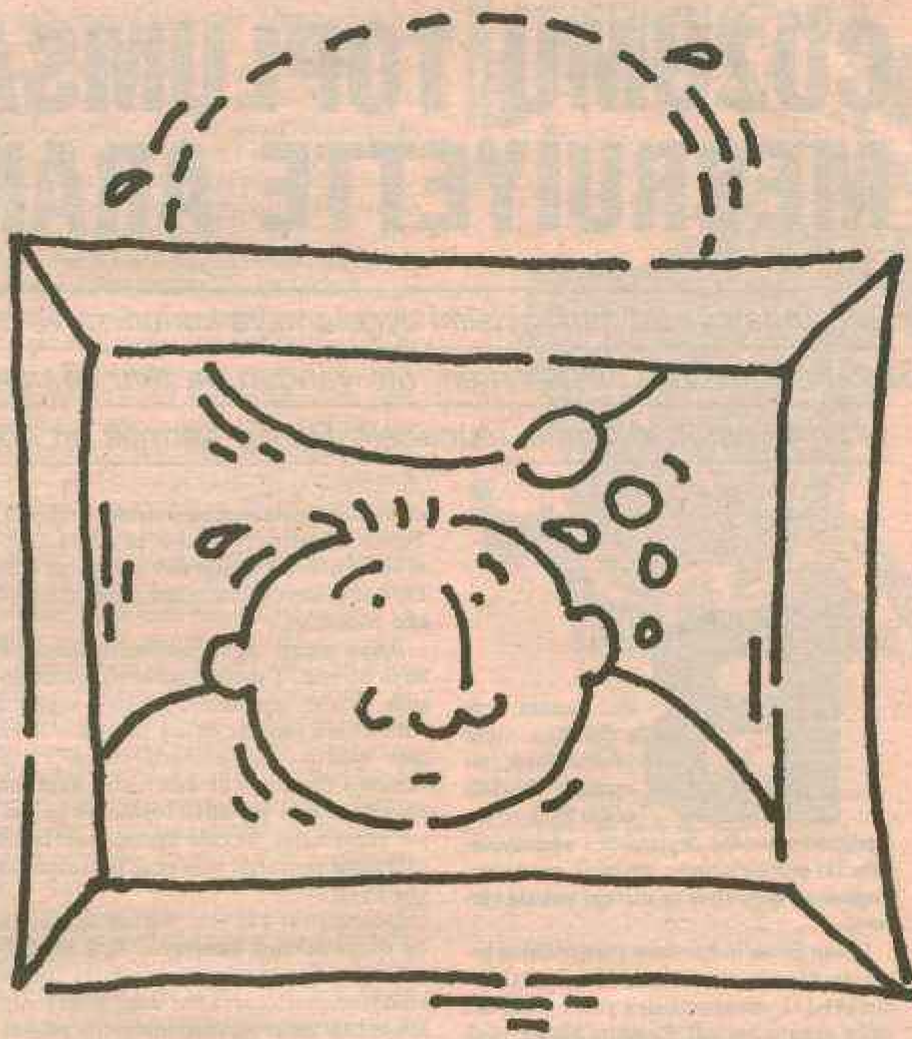
1945'te çok partili fakat yine tek egemen sınıflı rejime geçerken, çeşitli eğilimdeki aydınlar ilk önce düşünce özgürlüğüne sahip çıkmak istediler. 1946-1950 yılları arasında güçlenen muhalefet ve yurt çapında yaygınlaşan Demokrat Parti hareketi ile birlikte CHP'nin 30 yıllık ceberrut iktidarına tepki olarak kimi yazar, bilim adamı ve gazeteciler düşünce ve ifade özgürlüğünün yaşama geçirilmesi için girişimlerde bulundular. Örneğin, Prof. Ali Fuat Başgil ile Ahmet Emin Yalman'ın başını çektiği bir dernek kuruldu. Adı "Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti" idi. Ancak bu dernek her çeşit siyasi düşünceyi özgürce yaymayı değil, "hür fikir" diye kabul ettikleri demokratik düşünceleri özgürce ifade edebilmeyi amaçlıyordu. A.E. Yalman'a göre sol akımlar, özellikle Marksist düşünce, hür fikir kavramının dışında kalıyordu. Bir benzetme yaparsak, bugün de kendilerine "Hür Dünya" etiketini koyan Batılı devletler topluluğu demokratik özgürlüklerin gerçek savunucusu olmak iddiasındadır. Ama her nasılsa Türkiye de "Hür Dünya"'nın üyesi sayılmaktadır!

Asıl konumuz bu değil. Düşünce özgürlüğünün son zamanlarda yoğun olarak tartışmaya açılması, bu özgürlüğün Türkiye için ilerlemenin, çağa uyum göstermenin birincil koşulu olduğunun anlaşılmaya başlandığına işaret sayılabilir. Ne var ki, Namık Kemal'in "Ne efsunkâr imişsin ah! ey didar-ı hürriyet" diyerek özlemini dile getirdiği günden beri uğrunda bunca mücadele ve kurban verilen düşünce özgürlüğünün içeriği ve sınırları konusunda aydınlar, özellikle de politikacılar arasında bir görüş birliğinin, bir "consensus"ün varlığı kuşkuludur. Nitekim bir süre önce Cumhurbaşkanı Evren'in Türkiye'de komünist partisi kurulmasından yana olduğunu açıklamasının yarattığı tepkiler zihinlerdeki karmaşanın ilginç bir göstergesi oldu. Cumhurbaşkanının komünist partisine niçin birdenbire sıcak baktığı üzerinde durmaya gerek yok, çünkü bu konu sonraki konuşmalarında yeterince aydınlandı: "Bana kalsa razı olmam ama dışardan zorlanıyoruz" dedi. Bu tutum solun

kökünü kazımak amacıyla yönetime el koyanların yenilgiye uğradıklarının açık bir itirafıdır. Ancak bugün önemli olan, siyasal sorumluluğu kalmamış bir makam sahibinin tutumundaki değişimler değil, iktidarı halen elde tutanlarla kendilerini iktidara aday gören muhalefet partilerinin temel hak ve özgürlükler sorununa yaklaşım biçimleridir. Bu açıdan bakılınca iktidar partisinin 1982 Anayasası'na ve 12 Eylül rejiminin tüm hukuksal ve düşünsel mirasına sahip çıktığı gözlenmektedir. Şu halde ANAP'tan temel hak ve özgürlükler konusuna olumlu yaklaşım beklenmemelidir. Olsa olsa, dış baskıların zoruyla birtakım göstermelik yasa değişiklikleri yapılır fakat uygulanmaz. Tıpkı işkenceyi yasaklayan uluslararası anlaşmaların gösterişli biçimde onaylanıp kâğıt üzerinde bırakıldığı gibi. Bu tür kurnazlıkların toplumsal bunalımı ağırlaştırmaktan başka şeye yaramadığı ise ortadadır.

Muhalefete gelince, iktidara ya da iktidar ortaklığına aday olabilecek iki partinin, SHP ile DYP'nin siyasal hak ve özgürlüklere ilişkin görüşlerini genel başkanlarının demeç konuşmalarına bakarak değerlendirebiliriz. DYP Genel Başkanı "Sol'un demokratik haklarını savunmak bizim işimiz değildir" diyor. Bu, kendilerinin bileceği bir iştir ama o takdirde demokrasi şampiyonluğuna soyunmaktan, "konuşan Türkiye" istemlerinden vazgeçmeleri gerekir. Çünkü, öne sürdükleri gibi, ülkemizde demokratik rejimin bütün ilke ve kurallarıyla işlerlik kazanmasını içtenlikle istiyorlar ise, karşısında oldukları siyasal akımlara da meşruluk tanınmasını savunmak, bu yolda verilen mücadeleyi desteklemek durumundadırlar. Oysa Doğru Yol Partisi Meclis'te TRT için genel görüşme açılmasını isterken ileri sürdüğü gerekçe ile demokrasi mücadelesinin ne denli uzağında kaldığını açığa vurmuştur.

SHP Genel Başkanı ise partisinin Meclis grubunda yaptığı bir konuşmada şöyle diyordu: "Biz bütün düşüncelerin serbestçe ifade edilmesinden yanayız. Düşünce ve örgütlenme özgürlüğü kısıtlanmamalıdır. Ancak düşünce başka, eylem başkadır. Hiçbir devlet kendisine karşı yapılan şiddet eylemlerine demokrasi adına hoşgörülü davranamaz". Her şeyden önce bu sözlerde bir kavram karışıklığı göze çarpmaktadır. SHP Genel Başkanı'nın "eylem" ile "şiddet"i eş anlamlı gördüğü anlaşılıyor. Ülkemizde yükselmekte olan demokrasi savaşımında hiç kimse siyasal iktidarın şiddete başvurarak ele geçirilmesinden yana değildir. Tersine, bugünkü mücadele askeri güç kullanarak yönetime el koymuş ve demokrasiyi askıya almış olanlarla onların kurduğu baskı düzeninin uzantılarına karşı yürütülmektedir. Ancak hiçbir gerçek demokratın da "düşünce başka, eylem başkadır" tanımlamasına katılacağını sanmıyoruz. Zira eyleme dönüşmeyen, yani sınırsız yayılma özgürlüğü olmayan, çevresinde örgütlenilemeyen düşünce bir zihin cimnastiği olmaktan öteye geçemez. SHP Genel Başkanı örgütlenme özgürlüğünü savunduğuna göre düşüncenin eyleme dönüşmesini de kabul etmek zorundadır. Eylemin şiddete dönüşmesi ise düşünce özgürlüğünün bir sonucu değil, tersine, bu özgürlüğün kısıtlanmasının kaçınılmaz sonucu olabilir. Bir anayasa profesörü bu konuda şöyle diyor: "Şiddet kendi kendine doğmaz. Şiddeti doğuran en büyük etkenlerden biri de sözün sınırlanmasıdır. Konuşmayan insan patlar. Söz ise yalnız konuşma özgürlüğü demek değildir. Konuşma ve düşünce açıklama özgürlüğü kadar önemli olan, örgütlenme yani dernek kurma özgürlüğüdür."*

Kanımca düşünce özgürlüğünün salt bu çerçevede savunulması da yeterli değildir. Çünkü bu özgürlüğün bir tür "boşalma" gereksiniminden kaynaklandığı izlenimini vermektedir. Oysa düşünce özgürlüğü insanın gelişmesinin, dünyanın değişmesinin temel öğesidir. Tarih boyunca insanlık "Güce dönüşen düşünce = İdée-force"ların dürtüsüyle ilerlemiş, gelişmiştir. Büyük Fransız Devrimi'nin "İnsanlar özgür ve eşit doğarlar" belgisi modern çağın kapılarını açmış, Marksizmin "İnsanlık tarihi bir sınıf mücadelesi tarihidir" saptaması yığınları yepyeni ufuklara yöneltmiştir. Başka deyişle düşünce "namlusunda yatan fişek" gibi potansiyel bir güçtür. Nasıl ki fişek tetiğe basılmadıkça bir demir parçasından ibaret kalırsa, düşünce de eyleme dönüşmeden, sınanmadan zihinsel bir ürün olmaktan öte bir değer taşımaz. Zaten bu nedenledir ki yönetime egemen olanlar düşünce özgürlüğünü örgütlenme ve eylem özgürlüğünden soyutlamaya büyük önem verirler. Türkiye'de de egemen sınıflar ötedenberi "eylem" ve "örgüt" sözcüklerinden şeytan görmüş gibi korkmuşlar, bu korku Türk toplumunu çoğulcu bir demokratik rejimin yeşerip gelişemeyeceği bir sosyal düzen içine hapsetmiş, temel hak ve özgürlükler ancak belli bir dünya görüşü sınırları içinde kullanılabilmiş ve o görüşe karşı çıkmak "devlete karşı olmak" sayılmıştır. Bu tutum Türk Ceza Hukuku sistemine de yansıtılarak, bir düşünce akımı siyasal iktidarca toplum için zararlı görüldüğü taktirde "tehlike suçu" oluşturduğu kabul edilerek illegale itilmesine olanak tanınmıştır.

Ülkemizdeki siyasal bunalımların kökeninde demokrasi kültürünün, temel insan hak ve özgürlükleri kavramının henüz çağdaş düzeye ulaşamamış, berraklığa kavuşamamış olmasının belirleyici rol oynadığı bir gerçektir. ■

* Mümtaz Soysal, Milliyet gazetesi, 26 Ekim 1988.

ÇÖZÜMÜ TOPLUMSAL MEŞRUİYETTE ARAMAK

Bir yandan yasal parti girişimi uygulamaya konurken ve böylece 141-142'yi fiilen safdışı bırakacak süreç başlatılırken, öte yandan da tüm demokrasi güçlerinin katılımıyla 141-142'nin kaldırılması mücadelesine hız vermek en doğrusudur.

Biraz fazlaca vurguladığım için "kabak tadı mı vermeye başladı acaba?" diye endişelensem de yine deyinmeden edemeyeceğim. İki şeyi birbirinden ayırmak gerekiyor: **Toplumsal meşruiyet** ve **mevcut hukuki çerçeve.**

Kenan Evren'in komünist partiye ilişkin beyanları üzerine, siyasi kamuoyunda T.C.K.'nın 141-142. maddelerinden yine fazlaca söz edilir olmaya başladı. Kendimi bildim bileli 141-142 ülkemizin siyasi gündeminden çıkmadı. Üstelik öylesine ünlendiler ki, "Batı'nın Türkiye'de neler olup bittiğini biraz izleyen sıradan demokratlarına, konu açıldığında, ceza kanununun bu maddelerinin içeriğini açıklamaya hiç gerek kalmıyor, sadece numaralarını söylemek yetiyor. Kısacası, Türkiyeli solcular ve demokratlar başta olmak üzere yeryüzünün bütün demokratları bu 141-142'den gına getirdiler. Onun için de 141 ve 142'den bir an önce kurtulmamız gerekiyor.

Evet "bir an önce kurtulmak"... Ama nasıl?

Bu soruyu sorduğumda çoğu zaman İtalya örneği aklıma geliyor. 141 ve 142'ye ilham kaynağı olan Mussolini patentli maddelerin İtalyan ceza kanununda varlıklarını koruduklarını, yıllar öncesinde ilk duyduğumda inanmamıştım. Bu maddelerin kaldırılmasına ilişkin düzenlemeler yapıldığını yakınlarda gazetelerde okuyunca hukukun bazen hayatı ne kadar geriden izlediğinin bu örneğine bir kere daha şaştım. Demek ki İtalyanlar da kendi 141 ve 142'lerinden daha yeni yeni kurtuluyorlardı!..

Tabii bu bir **yanılsama.** Çünkü İtalyanlar kendi 141 ve 142'lerinden yaklaşık yarım asır önce, 2. Dünya Savaşı'nın bitiminden itibaren kurtulmuşlardı. Üstelik de **formel** anlamda, yani söz konusu maddelerin hukuken ilgası yolundan değil, bu maddeleri **fiilen işlemez** hale getirerek, yani **battallaştırarak** kurtulmuşlardı. Ve İtalyan halkı bunu komünistlerin toplumdaki varlıklarına, onların elde etmiş olduğu **toplumsal meşruiyete** borçluydu. Toplumsal meşruiyet, İtalya'da yazılı hukukta varlığını daha uzunca süre koruyacak olan 141-142'yi onyıllar öncesinde siyasi gündemden çıkarmıştı.

İtalya örneği -belki nadirattan ama- bir hayli öğretici. Üstelik demokrasi mücadelesinin özüne, demokratik hakların topluma maledilmesi sürecine de ışık tutuyor. Alalım grev hakkını: İşçi sınıfının dünya pratiği -ülkemiz özgüllüğü de dahil- grev hakkının önce **fiilen grev yapılarak** toplumsal meşruiyet kazandığını, hukuki düzenlemelerin bu toplumsal meşruiyet temelinde belirlendiğini gösteriyor.

Dönelim 141-142'ye... Burada da benzeri bir durumla karşı karşıyayız. Açık ki, 141-142'den halkımızı temelli kurtaracak olan, bu maddeleri, varlıkları sürse dahi, gerçekte işlemez hale getirecek olan toplumsal **meşruiyettir.** Bir hakkın toplumsal meşruiyet kazanmasının en kestirme ve sağlam yolu, o hakkın o toplum içinde **fiilen** kullanılmasıdır. Ve 141-142, işçi sınıfının siyasi örgütlenmesinin önündeki hukuki engeller ise, bunu aşmanın en rasyonel yolu örgütlenme hakkını **hayata geçirmektir.**

Kaldı ki siyasi örgütlenme konusunda, toplumsal meşruiyet açısından sıfır noktasında da değiliz. Solcular, Türkiye'de kimsenin inkâr edemeyeceği bir toplumsal varlık ve güç oluşturuyorlar; üstelik uzunca bir süreden beri bu böyle. Dünya görüşü olarak Marksizm'i benimsemiş işçi önderleri, sendikacılar, ileri işçiler var; Marksist bilim adamları, sanatçılar, yazarlar, gazeteciler, mimarlar, doktorlar, öğretmenler ve diğerleri var; yasal-yasal olmayan çeşitli Marksist parti tecrübeleri var; Marksist ideolojiyi savunmuş ve savunan "namütenahi" yayın var ve ilh... Kısası, şu anda Marksistler yasal bir parti oluşturmak için gerekli toplumsal meşruiyetin herhalde asgarisine sahipler.

"Asgari" meşruiyet 141-142'nin, daha ilk adımda battal kılınmasına yeter mi?

Şu anda yetmeyeceği **besbelli.** Çünkü 141-142 harıl harıl işletiliyor. 141-142'den hükümlü ya da kovuşturmada onbinlerce kişi var. Onun için de örgütlenme girişiminin bu konuda esnek bir tutum içinde olması, sahip olunan toplumsal meşruiyetin mertebesinin asla abartılmaması gerekiyor. Unutmamak gerekir ki, mevcut rejime damgasını vuran sınıflararası güç ilişkileri yürürlükteyken ve varolan sol potansiyelin çapı da belli iken, örgütlenme girişiminde 141-142 yokmuş gibi davranılarak hiçbir yere varılamaz.

"Asgari meşruiyet"in sağladığı örgütlenme hakkının kullanılması, 141 ve 142'nin varlığını gözönünde tutmak zorundadır ama böylesi, bu maddelere boyun eğildiği, onlara sonuna kadar bağlı kalınacağı anlamına hiç gelmez. Aksine, 141-142'nin yokluğunu -ya da işlemez hale gelmesini- gerçekleştirmenin en rasyonel ve sonuç alıcı yolu budur. Yani **asgari** toplumsal meşruiyeti, **azami** olmasa bile **yeterli** toplumsal meşruiyete ilerletebilmek için -ki bu noktada 141-142, varlıkları sürse dahi işlemez hale gelirler- **yasal örgütlenme hakkının fiilen hayata geçirilmesi zorunludur.**

Tabii burada asla gözden kaçırılmaması gereken nokta, "asgari toplumsal meşruiyet"in daha ilk adımda **azami** toplumsal boyutu ile yasal parti girişiminin hizmetine verilmesidir. Bunun da somutu, yasal siyaset sahnesinin değerlendirilmesini savunan bütün Marksistlerin, yasal parti girişiminde elbirliği etmeleridir. Asgari toplumsal meşruiyeti ete kemiğe büründürmenin ve onu zaman içinde büyütmenin, bir süreç boyunca 141-142'yi geçersiz kılmanın veya hukuken iptalini gerçekleştirmenin yolu da buradan geçer. Marksist partiler, gruplar ve çevrelerce desteklenen, bunların temsilcilerinin ve solun bütünü içinde saygınlık kazanmış Marksist aydınların hep beraber başlatacakları bir yığınsal parti girişimi, bu girişimin yurt çapında sağlayacağı platform, 141-142'den ebediyen kurtulmamızın da ilk adımı olacaktır.

Yazıma başlarken, **toplumsal meşruiyet** ile **hukuki çerçeveyi** birbirinden "ayırmak" gerektiğini söylemiştim. Tabii burada "ayırmak"tan muradım, bu ikisini yekdiğerinden **koparmak** değil, **ayırt etmek.** Bunları birbirinden koparmak zaten imkânsız. Üstelik içinde bulunduğumuz şartlar "toplumsal meşruiyet" ile "hukuki çerçeve"nin birlikte değerlendirilmesini gerektiriyor. Bundan kastım şu: Yasal örgütlenme hakkının toplumsal meşruiyeti fiilen devreye sokulduğu ölçüde hukuki çerçeve de genişleyecektir. Buna karşılık hukuki çerçevede sağlanan bu genişleme, toplumsal meşruiyetin çapını daha bir yığınsallaştıracak ve daha pekiştirecektir. O halde bir yandan yasal parti girişimi uygulamaya konurken ve böylece 141-142'yi fiilen safdışı bırakacak süreç başlatılırken, öte yandan **tüm demokrasi güçlerinin katılımıyla 141-**

142'nin kaldırılması mücadelesine hız vermek en doğrusudur. 141-142 öncelikle solcuları hedef almış ve alıyor olsa bile, hem somut uygulamada solcuların dışına da taşmasıyla, hem de fikir ve örgütlenme özgürlüğü karşısındaki yasakçı konumuyla, bir **demokrasi konusudur**, tüm demokratları ilgilendirmektedir. Öyle olduğu içindir ki, Evren'in son beyanları üzerine, demokrasiden yana olanlar, 141-142'nin kaldırılmasının gereğini dile getirmişlerdir. Bu durumda bu tepkilerin, birer görüş açıklaması halinden çıkartılıp, toplumsal aksiyona dönüştürülmeleri, demokratlığın bir vecibesidir. Gerçi şimdiye kadarki gözlemlerimiz demokrasi safları içinde yer alanların önemli bir bölümünün demokratik hak ve özgürlükler mücadelesine yeterince asılmadıklarına işaret ediyor. Özellikle sosyal demokratlar demokrasi sınavındaki son derece başarısız notlarıyla hiç de umut vermiyorlar. Ancak yine de demokratik hak ve özgürlükler uğruna mücadelede hakkını teslim etmemiz gerekenler de var. Bence yapılması gereken, düşünce ve örgütlenme özgürlüğünü doğrudan ele alacak bir komisyonun yeniden oluşturulmasıdır. Bu komisyonun ve 141-142'nin kaldırılmasından yana olan tüm demokrasi güçlerinin meseleyi beraberce ele almaları, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü önündeki bütün hukuki engellerin tasfiyesi için planlı ve programlı bir çalışma yürütülmesi sağlanabilirse, böylesi, toplumda da istenilen yankıyı uyandırır, ilgiyi çeker.

Tabii böyle bir çalışma, konunun somut **objesi** bulunduğu ölçüde etkinlik ve yaygınlık kazanır. "Somut obje" ise yasal **Marksist parti** girişimidir. Dolayısıyla **yasal parti girişimi** ile **düşünce ve örgütlenme özgürlüğü** mücadelesini uyumlu bir paralellik içinde, birbirlerini takviye edecek ve geliştirecek doğrultuda yürütmek gerekir.

Buraya kadar yazdıklarımdan, "yasal Marksist partiyi", adeta, 141-142'nin kaldırılmasının bir vasıtası olarak ele aldığım izlenimi çıkabilir. Evet 141-142 kalkacaksa, bu hedefi gerçekleştirmenin en sonuç alıcı yolu yasal partinin, Marksistler'in elbirliğiyle yurt çapında fiilen örülmeye başlanmasıdır. Ama bu, partinin en mütevazi hizmetlerinden birisidir. Bu partinin **hedefi, sömürüden ve baskıdan arındırılmış bir Türkiye** yaratmaktır. Onun için de partinin, tüm sosyalistlerin elbirliğiyle oluşturulması, sömürü ve baskı altındaki geniş emekçi yığınlara hitap edebilecek, onlar için cazibe merkezi olabilecek bir süreci öngörmesi ve daha ilk adımda böylesi bir gidişi başlatması, esas hedefe ulaşılması açısından tayin edici önem taşıyor. Burada da örgütlü, örgütsüz her Marksistin daha ilk adımda, yani yasal partiyi elbirliğiyle yaratma girişiminde, kendisini bu partinin eşit haklı ve görevli bir unsuru olarak görmesi, oluşacak partiyi "her şey"in ve mevcut ilişkilerin üstünde tutması, parti oluştuğu anda **sadece bu örgütün olacağını**, başkasının kalmayacağını ve işçi sınıfı siyasetinin yalnızca bir partide somutlanacağını bilmesi, yasal Marksist partinin böylesi bir bilinç ve irade ile örülmeye başlanması, hedeflenenin başarılması açısından **zorunlu bir ön şart** oluyor.

Ülkemizin tüm Marksistlerini kucaklayan yasal bir partiyi fiiliyatta oluşturmanın kolay olmayabileceğini takdir ediyorum. Hatırlanacaktır, 1980 öncesi, 141-142 altında işçi sınıfı partisinin yasalda olup olamayacağı bir hayli tartışılmıştı. Şimdi de benzeri endişelerle yasal partinin ideolojisinin "sulandırılmak" zorunda kalınıp kalmayacağı akıllara takılacaktır, partinin devrimci olup olamayacağı, her şart altında çalışmayı ne ölçüde becereceği ve sürekliliğini nasıl muhafaza edebileceği, darbeler dahil muhtemel saldırılardan kendini nasıl koruyacağı vb. sorgulanacaktır, hatta önerdiğim tür geniş birliğin **likidasyon** olduğunu iddia edenler çıkacaktır. Böylesi soru işaretlerinin çıkmasını ve çeşitli endişeler duyulmasını doğrusu yersiz ve tümüyle de haksız bulmuyorum. Ancak ben, Marksistler olarak en büyük eksiğimizin, bütün iddialılığımıza rağmen işçiler için, emekçiler için bir alternatif oluşturamıyor olduğu kanısındayım. Bunun da çözümünü, Marksistlerin elbirliğiyle yaratacakları, sosyal demokrasiden daha solda siyasi görüş ve eğilimleri olan yığınlar içinde yankı uyandıracak, onların doğrudan katılımını, sempatisini, oyunu, akla gelebilecek her türlü desteğini kazanacak **yasal** bir partide görüyorum.

Kuşkusuz yasallık bir işçi sınıfı partisi için belirleyici faktör değil. (Kimi şartlarda, örneğin açık faşizm altında demokrasi mücadelesi veren burjuva partileri için de yasallığın belirleyici faktör olmadığını unutmayalım.) Ancak öngördüğüm proje, mevcut şartlarda, yasal platformu zorunlu kılıyor. Bugün varolan partilerin, çevrelerin tüm mensuplarını, herhangi bir örgüte -ya da çevreye- bağımlı olmayan bağımsız Marksistlerle birlikte bir pota içinde kaynaştırmanın, yasal partiden başka bir alternatifi **kesinlikle** yok. Üstelik partinin uyumluluk içinde, çok sesli, Marksizm dahilinde en geniş tartışmalara açık olması, böylece yaratıcı politikalar üretmesi ve dinamik bir faaliyet yürütmesi isteniyorsa, bu işleyişin güvencesi olan parti içi demokrasinin **açıklık** altında gerçekleşebileceği, bunun da günümüzde ancak yasal platformda sağlanabileceği besbelli.

İşte bu şartlarda ben, bütün endişelere rağmen, tüm Marksistlerin omuzları üzerinde yükselecek, daha ilk adımda yaygın bir toplumsal meşruiyet ve tabana oturacak yasal bir partiden başka çözüm yolu görmüyorum. Üstelik emekçi kitleler içinde kök salmamış, yığınların sahiplenmediği örgütlerle belki "ideolojik saflık" korunabilir ama, ne devrim yapılır ne de saldırılardan yeterince korunup her şart altında etkili bir mücadele yürütülür. Yakın geçmişin çok acı deneylerinin hafızalardan silinmemiş olması gerekir.

Yasal parti meselesi uzunca bir süredir Marksistlerin gündemindedir. Üstelik taraftarı da pek çok. Böyleyken somut girişimlerde bulunulmaması, yasal parti projesinin çok sesli ve çok katılımlı tartışmalarla geliştirilmesinin gereklerinin yerine getirilmemesi, geçici olarak sosyal demokrasiye katlanan ve boyuna **kendi alternatifini** bekleyen geniş bir sol potansiyelde bıkkınlık ve umutsuzluk duygularının gelişmesine yol açıyor. Böyle giderse korkarım ki, yasal siyaset sahnesinde Marksist bir partiye illâ gerek olmadığına emekçi halkımızı da "ikna" ederek "zaten Marksizmin modasının geçtiği" yolundaki "tezler"e, biz, Türkiye'nin Marksistleri de hatırı sayılır bir katkıda bulunacağız. ■

ÖZAL'A "MALTERNATİF"

Özal'ın alternatifi olmayabilir. Ama "malternatifi" sayılabilecek bir çözüm var. O da Özal'ın en çok yaptığı işi hiç yapmamak, yani hiç borç almamak.

Banka faizi oranlarının 1988 yılı sonbaharında alınan ekonomik önlemler sonunda, % 85'lere dek çıkması, 24 Ocak 1980'den bu yana izlenen ekonomi politikalarının kesin iflası olarak değerlendirilebilir. Bugünlerde, yine "alternatif politika" önerileri tartışılıyor. Oysa, iflas eden ekonomi politikaları değil, ekonominin kendisi.

Alternatif politika üretmesi gerekenlerin başında SHP geliyor. Bu partinin iktidar programının ne olduğu belirsiz. Basında yayımlanan bölük pörçük haberlerden, SHP'nin iktidar programı konusunda bazı ipuçları çıkartılabilir.

24/9/1988 tarihli **Milliyet** gazetesinde yayımlanan "Baykal, SHP'nin alternatif iktidar programını açıkladı" başlıklı haberde, SHP Genel Sekreteri Baykal, "Enflasyonu denetim altına almak için faizleri yüksek tutmak, hatta yükseltmek de gerekebilir. Ama yüksek faizi sürekli bir yaşam tarzı haline dönüştürmek, işte bu yanlıştır. Enflasyonu denetim altına almak için ekonomik şok tedbirlerini yaşama geçirmek ve başlangıçta faizin yükseltilmesini anlayışla karşılamak mümkün olabilir. Ama faizi sürekli yüksek tutarak enflasyonu zaman içinde denetim altına almayı beklemek, mümkün değildir" diyor. Yine Baykal'ın "Alternatifin ne" olduğunu açıkladığı, **Panorama** dergisinin 23/11/1988 tarihli sayısında yayımlanan söyleşide şöyle deniliyor: "Enflasyonla mücadele programında bir sabit kur politikasının yararlı olabileceğini söylemek mümkün değildir. Enflasyon denetim altına alındıktan sonra da enflasyonist gelişmeye, kronik bir enflasyona katkı yapmayacak, gerçekçi, ekonominin durumunu yansıtan ve istikrar hedefini de gözden uzak tutmayan bir kur politikası gerekir."

Borç almayan bir ekonomide, gerçek anlamıyla istikrar vardır. Çünkü ekonomide üretim kadar tüketim yapılır.

Bu açıklamalardan Baykal'ın başlangıçta yüksek faiz ve yüksek oranlı kur ayarlamasından (devalüasyondan) yana olduğu, daha sonra faiz oranlarını düşürmeyi ve gerçekçi kur politikasını sürdürmeyi amaçladığı, anlaşılıyor. Baykal, bu tür önlemleri, "şok tedbirleri" diye adlandırıyor. Baykal'ın "şok tedbirleri", Özal'ın ekonomiyi düzlüğe çıkartmak amacıyla uyguladığı "istikrar tedbirlerinden" ne ölçüde farklı?

Özal, 1980'den bu yana, her iki yılda bir, "ekonominin bir kaç yıl sonra feraha çıkacağı", sözünü verdi. Geçenlerde, SHP Grup Başkanvekili Prof.Onur Kumbaracıbaşı, olası bir SHP iktidarının enflasyonu kontrol altına alabilmesi için iki yıl gerekebileceğini söyledi. (**Nokta**, 16/10/1988) **Milliyet** gazetesinde yayımlanan görüşmede Deniz Baykal, "Sosyal Demokrat iktidarın ekonomik uygulamadaki iki dönemi birbirinden ayırma gereği var. Birincisi enflasyonun denetim altına alınacağı, güncel bunalımın aşılmasına dönük önlemlerin uygulanacağı dönüm. Bu, sahanın bir çeşit hazırlanmasıdır. Bu ilk dönemde antienflasyonist politikalar ön planda olacaktır. İkinci dönem, Türk ekonomisinin orta dönemli hedeflere dönük olarak gelişmesinin sağlanacağı dönemdir" diyor. (24/9/1988)

Yüksek faiz ve yüksek oranlı devalüasyon önlemleri, Özal döneminde olduğu gibi, SHP iktidarı döneminde de sonuç vermeyebilir. Bu yüzden SHP yönetiminde ülke ekonomisi, "saha hazırlamaya" yönelik "anti-enflasyonist" politikalara saplanıp kalabilir.

SHP'nin Türkiye'nin ekonomik sorunlarını çözümlemek amacıyla uygulamayı düşündüğü bir başka önlem, "işletmeleri daha verimli çalıştırmak, kaynakları daha verimli kullanmak." (**Tempo**, 9-15 Ekim 1988, s.13, Erol Çevikçe'yle yapılan görüşme.) Özal da aynı amacı güdüyordu. Bu yüzden pek çok işletmenin ve kamu kuruluşunun başına "prens" diye adlandırılan yöneticileri getirdi. SHP'nin atayacağı yöneticilerin bu "prenslerden" daha başarılı olmaları için bir neden yok.

"Dikiş tutturamamak"

Türkiye'nin başlıca ekonomik sorunları, kronik enflasyon ve kronik ödemeler dengesi açıkları. Bu sorunları gidermeye yönelik önlemler neden dikiş tutturamıyorlar?

Çünkü, yazının girişinde belirtildiği gibi sorun, ekonomi politikalarında değil, ekonominin kendisinde. Türkiye'de üretim, yüksek maliyetle yapılıyor. Uluslararası piyasalarda 1 dolara alınabilecek mal, Türkiye'de 2 dolar tutarında kaynak harcanarak üretiliyor. Enflasyonun başlıca nedeni bu. Çünkü, 1 dolarlık üretim karşılığında 2 dolar tutarında tüketim yapılıyor. Tüketimin üretimden fazla olması, fiyat artışlarına neden olur. Tüketimin üretimden fazla olmasının bir başka sonucu, ödemeler dengesi açığı. (Her 1 dolarlık üretim, dış gelirleri 1 dolar artırabilir. Oysa, bu üretimi gerçekleştirmek için yapılan 2 dolar tutarında harcama, dışalımları 2 dolar artırır.)

Ödemeler dengesi açığının nedeni böyle belirlenirse, devalüasyonun ya da kur ayarlamalarının, ödemeler dengesi açıklarını gidermekte katkısının olmayacağı ortaya çıkar. Çünkü, dolar kuru 1000 lirayken 2000 liraya mal edilen 1000 liralık malın maliyeti, dolar kuru 2000 liraya çıkınca karşılanmış olur. Bir sonraki dönemde, aynı işletme, 2000 lira değerindeki malı 4000 liraya mal eder ve dolar kuru 2000 liradan 4000 liraya çıkınca, işletmenin zararı karşılanır.

Bu biçimde çalışan bir işletmenin sürekli büyüyen işletme sermayesine gereksinim duyacağı açıktır. Dolayısıyla, işletmenin finansman gereksinimi sürekli artar. Piyasada bu durumda bir çok işletme varsa, finansman gereksinimindeki artış yaygındır. Bu koşullarda, kredi talebi artar ve dolayısıyla faiz oranları yükselir. Olay böyle sergilenirse, faiz oranlarının yükselmesinin, bir önlem değil, yüksek maliyetli üretimin sonuçlarından biri olduğu ortaya çıkar. Bu yüzden, faiz oranlarının yükseltilmesi, bir "şok önlem" değildir. Çünkü, hastalık belirtisi, hastalığın tedavisi olamaz. Faiz oranlarının yükseltilmesiyle, var olan hastalığın belirtilerinden biri ortaya çıkar. Faiz oranları düşürülünce hastalık belirtisi bir süre için (yeniden) gizlenir. Her iki koşulda, hastalığın asıl nedeni olan yüksek maliyetli üretim, tedavi edilmez sürer.

Yüksek maliyetli üretimin nedeni, koruma önlemleri. Türk ekonomisinde koruma, gümrük vergileri ve fonlar aracılığıyla sürdürülüyor. Dışsatım teşvikleri de, dış ticaret mallarının iç piyasa fiyatlarının yükselmesine neden olarak koruma işlevini yerine getiriyorlar.

Özal'ın politikalarına alternatif üreten SHP'nin, korumacılık konusunda yeni önerileri yok. Genel Sekreter Baykal, bu konuda "Sanayii koruyacağız. Ondan sonra rekabet koşullarına açmaya çalışacağız" diyor (**Milliyet**, 24/9/1988).

Baykal'ın danışmanlarından Erol Çevikçe de, "Elbette ihracatın artması için gerekli her şey yapılacaktır. (...) İhraç edilecek malı üretecek sanayi teşvik edilmelidir" diyor. Baykal'ın ve Çevikçe'nin görüşlerinin, Özal'ın konuyla ilgili uygulama ve görüşlerine yenilik getirmediği ortada. Bu durumda, partisinin grup toplantısında, "karşımızdakilerin alternatifi, malternatifi yok" diyen Özal'a hak vermemek, elde değil. (**Cumhuriyet**, 19/10/1988).

"Malternatif"

Özal'ın, alternatifi olmayabilir. Ama "malternatifi" sayılabilecek bir çözüm var. "Malternatif", Özal'ın en çok yaptığı işi hiç yapmamak. Yani, hiç borç almamak.

Korumacılığın tüm hızıyla sürdüğü bir dünyada, Türkiye'de korumacılığın tümüyle kaldırılmasını istemek, haksızlık. Tersine, korumacılığın yanlış olarak kaldırıldığı bazı alanlarda, güçlendirilerek sürdürülmesi gerekebilir. Örneğin tütün üretimi gibi.

Öyleyse, yüksek maliyetli üretim nasıl sona erdirilebilir? Kanımızca bu sorunun yanıtı, yeni borç almamak. Borç almayan bir ekonomi, gerçek anlamda liberaldir. Çünkü, böyle bir ekonomide, hiçbir işletme ürettiğinden fazlasını israf edip karşılığını dış borç olarak ekonominin sırtına yükleyemez. Borç almayan bir ekonomide, gerçek anlamıyla istikrar vardır. Çünkü ekonomide, üretim kadar tüketim yapılır. Üretilenden fazlası tüketildiği için enflasyon hızlanmaz. Ödemeler dengesi açık vermez.

Özal ve Özal'ın uyguladığı ekonomi politikalarının mimarı IMF, liberalizmi ve ekonomik istikrarı savunurlar. Bunda içten değiller. Çünkü, aynı zamanda yeni dış borçlar alınmasını savunuyorlar. Çünkü, izledikleri politikanın ana amacı liberalizm ya da istikrar değil, Türkiye'nin Batılı ülkelerin mallarının tüketildiği bir pazara dönüştürülmesi.

Bugünkü ekonomi politikalarının seçeneğini "malternatif" olarak adlandırdık. Çünkü bu seçeneğin uygulanması gerçekten güç. Yeni borç almayan bir Türkiye'de belki bir süre kaloriferler yanmayabilir, taşıtlar yürümeyebilir, uluslararası düzeyde verimli olmayan pek çok işletme kapanabilir. Bu sorunlar güç. Ama, aşılamayacak denli güç değil.

Borçlanarak yaşamak, uyuşturucu kullanarak yaşamaya benzetilebilir. Tıpkı uyuşturucu kullanan kişi gibi borçlu kişi de, geçici varsıllık ve doyum duyguları içindedir. Varsıllık ve doyum düşleri karşılığında, ödediği bedel yüksektir. Bu yolda geleceğini yitirir. Düşten her uyanışında, biraz daha fazla borçlanmak (biraz daha fazla uyuşturucu kullanmak) zorundadır.

Uyuşturucu kullanmamanın seçeneği, uyuşturucu kullanmamak. Bu kararın alınması ve uygulanması güçtür; ama, alınmalı ve uygulanmalıdır. Yeni borç almamaya karar vermek ve bu kararı uygulamak da güçtür; ama, bu karar da alınmalı ve uygulanmalıdır.

Borçlanmak uyuşturucu kullanmaya benzetilirse, IMF'de uyuşturucu satıcısına ya da uyuşturucu satışıyla uğraşan bankaların oluşturduğu uluslararası çetenin elebaşına benzetilebilir. Bu çete, işleri o denli ileri götürmüştür ve "uyuşturucu" pazarlaması konusunda o denli başarılıdır ki, akşamcıların rakıyı, tiryakilerin sigarayı ve Wall Street çalışanlarının kokaini, yaşamın doğal birer parçası olarak kabul etmeleri gibi, politikacılar, bürokratlar, bilimadamları ve giderek yaygın halk kitleleri "borçlanmayı" yaşamın doğal bir parçası olarak kabul ederler. Tersi görüş, tutum ve davranışlar neredeyse bilime ve mantığa aykırı ve hatta, "asosyal" olarak da karşılanır.

Biz, ne denli "asosyal" görünürsek görünelim, dış borçlanmanın tümüyle yasaklanmasından yanayız ve aksi yöndeki bir görüşü içeren hiçbir politikanın Türkiye'de izlenmekte olan politikaların "malternatifini" bile oluşturamayacağı kanısındayız. ■

AREN'İN GÖRÜŞÜ

Yasallık ve tuzaklar...

Komünist partisinin yasal olarak kurulmasının bir tuzak olması ya da hiç değilse kurulduktan sonra çeşitli baskılarla halktan soyutlanıp cüce bırakılması tehlikesi yok mudur? Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

I. Sayın Cumhurbaşkanı Kenan Evren Federal Almanya gezisine çıkarken Türkiye'de bir komünist partisi kurulabileceğinden sözetmişti. Sayın Cumhurbaşkanı'nın ağzından böyle bir söz işitmek hiç kuşkusuz Marksist çevreler için ferahlatıcı olmuştur. Çünkü bilindiği gibi, komünizm halkımıza öteden beri, vatan hainliği, dinsizlik, ahlâksızlık gibi özü itibariyle de suç sayılan kökü dışarda bir akım olarak tanıtılmıştır. Sayın Evren'in sözleri bunun böyle olmadığının açık bir itirafı olmuştur. Çünkü komünizm bizatihi suç olsaydı komünist partinin geçmişte olduğu gibi gelecekte asla kurulmaması gerekirdi.

Eğer Sayın Evren komünist partisi kurulması hakkındaki görüşünü yurda döndükten sonra da tekrar etmiş olmasaydı, konu bu kadarla ve burada kapanmış olurdu. Oysa böyle olmamış, Sayın Evren Almanya'dan döndükten sonraki ilk yurt gezisinde niçin komünist partisi kurulmasından yana olduğunu gerekçeleriyle açık ve seçik olarak bir defa daha anlatmıştır. Bu durumda açıktır ki, yasal komünist partisi kurulması konusuna ciddiyetle eğilmek gerekmektedir. Nitekim büyük basın da konuyu güncel bir sorun olarak ele almış bulunmaktadır. Örneğin, Hürriyet gazetesi konu ile ilgili bir kamuoyu yoklaması yaptırmış ve yayınlamıştır.

II. Ben bu gelişmeyi Marksistlere yönelik bir tuzak olarak göremiyorum. Tuzak olsaydı bunun daha önceleri de denenmiş olması gerekirdi. Çünkü böyle bir şey doğrusu öyle pek akıl edilmeyecek kadar cince düşünülmüş bir tuzağa benzememektedir. Kaldı ki, Marksistlerimiz de bu kadar açık bir tuzağa düşecek derecede saf insanlar değillerdir. Geçmişteki komünist tutuklama ve yargılamalarının tuzak kurmak ya da tuzağa düşmekle ilgileri yoktur.

III. Diğer taraftan şunu iyice kafamıza sokmalıyız ki, kurulacak komünist partisi gerçekten, sözcüğün tüm anlamıyla, yasal bir parti olacaktır. Bu, yasal partinin kuruluşuyla birlikte illegalitenin, illegal komünist parti ve faaliyetlerin de sona ermesi demektir. Demek oluyor ki, komünist partinin yasal olarak kurulması konusunda karşılıklı bir ödünleşme söz konusudur. Bir taraftan komünist partisi çalışmalarını ülkenin yasalarına uyarak yürüteceğini yükümlenecek, diğer taraftan da burjuvazinin siyasal iktidarı, ülke yasalarını komünist partinin serbestçe çalışma yapabilmesine elverecek biçimde değiştirecektir. Komünist partisinin yasal olarak kurulması olayının bu olduğu herkes tarafından bilinmeli ve herkes bunu içine sindirmelidir.

IV. Çağımızda Batı Avrupa ülkelerinde artık komünist partileri düzenin vazgeçilmez kurumları haline gelmişlerdir. Zaten bu ülkelerin bugünkü yüksek uygarlık düzeyine ulaşmalarında komünist partilerinin büyük katkıları olmuştur. Öyle ki, bu ülkeleri komünist partilerden, onların topluma kazandırdıkları duyarlılıktan ve düzen konusunda halka sundukları seçenekten soyutlayarak düşünmek olanaksızdır. Bizde de komünist partisi böyle, yani toplumsal yapımızın bir kurumu olacaktır.

V. Komünist partisini bu çok yönlü işleviyle, yani toplumun temel bir kurumu olarak kavrayınca, açıktır ki artık onu yalnız komünistlerin partisi olarak düşünmememiz gerekir. Çünkü gerçi komünist partisine en çok işçiler ve diğer emekçiler gereksinme duyarlar ama, o aynı zamanda toplumun tümü (onun bütünlüğü) bakımından da gereklidir. Tıpkı, ANAP, DYP ve SHP gibi partilerin kendi yandaşlarından başka tüm topluma da gerekli olmaları gibi.

Demek oluyor ki, komünist partisinin kurulması ve yaşatılması yalnız komünistlerin değil fakat tüm toplumun da sorumluluğundadır. Zaten bu nedenledir ki, konu, yalnız komünistler değil fakat komünizme karşı olan kesimler tarafından da gündeme getirilmiştir. Sayın Cumhurbaşkanı'nın "Komünizme karşıyım ama komünist partisi kurulmasından yanayım" demesi bunun en açık doğrulanmasıdır.

Komünist partinin serbestçe kurulup çalışmasına elverişli koşullar sağlanmadıkça komünist ya da ona benzer herhangi bir parti kuruluşuna girişmek doğru değildir.

VI. Soruna bu biçimde yaklaşılınca, komünist partisinin yasal olarak kurulmasına müsaade edilmesini, komünistlere yapılmış bir lütuf olarak görmemek ve dolayısıyla verilenle yetinmemek gerekir. Tersine, eğer siyasal iktidar komünist partisine müsaade etmek gereğini duyuyorsa, ondan bunu yarım yamalak değil, bütün gereklerini yerine getirerek yapması talep edilmelidir. Bunun anlamı, komünist partinin serbestçe kurulup çalışmasına elverişli koşullar sağlanmadıkça komünist ya da ona benzer herhangi bir parti kuruluşuna girişmenin doğru olmayacağıdır.

VII. Yukarıda anlatmaya çalıştığım biçimde kurulacak bir komünist partisine karşı devletin kolluk kuvvetlerinin az çok tarafsız bir tavır alması gerekir ve beklenir. Böyle olunca parti sadece gerici-faşist çevrelerin baskı ve saldırılarını kendi özgücüyle göğüsleyebileceği için, halktan soyutlanması ve cüce kalması da söz konusu olmaz. ■

VERGİ YASALARI YENİDEN DEĞİŞİYOR!

Gerçek usülde vergilendirmeyi sağlayacak önlemleri alamayan yetkililer, Türkiye'de fikir oluşumuna katkıda bulunacak alanları, vergilendirme yolu ile cezalandırma eğilimindeler.

Kasım ayı ortalarında bir kısım basında yer alan haberlere göre "Türk ekonomisindeki gidişten kaygı duyan Uluslararası Para Fonu (IMF) yetkilileri, alınacak tedbirler ve 1989 yılında uygulanacak politikalar konusunda" Türkiye'den bilgi almıştır.

IMF'nin istekleri arasında ne pahasına olursa olsun vergilerin toplanması, vergi kaçakçılığının izlenmesi, kaçakçılık olaylarına adı karışanların caydırıcı biçimde cezalandırılması vardır.

IMF'nin Türk ekonomisini yakından izlemesinin devlet bütçesinin oluşumuna karışmasının nedenleri kendi alacağını tahsil edebilmek içindir. Bu arada devlet bütçesinin sürekli açık vermesi, vergi gelirleri yerine açığın iç borçlanma ile karşılanması IMF'in arzu etmediği bir olaydır. Çünkü iç borçlanma tasarrufların faiz oranlarını yükseltmek suretiyle devlet bütçesine katılması, böylece bütçenin ve tasarrufların yatırım harcamalarından çok, rantiye harcamalara kaydırılmasıdır.

Eğitim ve sağlığın bir sorun haline dönüştüğü ülkemizde bu alanda uygulanan KDV oranlarının yükseltilmesi düşük gelirli kişileri etkileyecektir.

IMF Türkiye'ye bazı uyarılarda bulunurken Türkiye'de vergi yasaları ile ilgili bir paket TBMM'den onaylanmak suretiyle geçmiş, bir tasarıda onaylanmak üzere TBMM'ne sunulmuştur.

5 Kasım 1988 tarihinden itibaren yürürlüğe giren vergi yasalarında değişiklik yapılmasını öngören 3482 sayılı yasa ile Kurumlar Vergisi Yasası'nın 8. maddesindeyer alan döviz kazandırıcı bazı işlemlere uygulanan bağışıklık 1.1.1988 tarihinden itibaren değiştirilmiştir. Yapılan yeni değişiklikle bağışıklık için öngörülen en az satım miktarları artırılmış, daha önce bağışıklık için en az satış miktarı bulunmayan bazı konulara da asgari satış miktarı konmuştur.

Yapılan bu değişikliklerle ihracat işinde kurumlar vergisi bağışıklığından yararlanabilecek firma sayısı azaltılmıştır. Başka bir anlatımla ihracat işinin belli kuruluşlar aracılığı ile yapılması sağlanmıştır.

Daha önce "Dış Ticaret Sermaye Şirketleri"nin oluşturulması suretiyle ihracatın belli kuruluşlar aracılığı ile yapılması, ihracatın özendirilmesi için bu kuruluşlara devlet hazinesinden pay verilmesi olayı, yapılan yeni düzenleme ile daha belirgin hale getirilmiştir.

Küçük üretici veya imalatçı durumunda olanlar ihracatçıya ihraç koşulu ile teslim ettikleri mallar için vergi bağışıklığından **yararlanamayacaklardır.** Bu kuruluşlara, sadece ihraç kaydıyla yaptıkları teslimlerle ilgili olarak daha önce ödemiş bulundukları katma değer vergisinin ödenmesi yani iadesi söz konusu olabilmektedir.

Türkiye gibi istihdam sorununun gündemde bulunduğu bir ekonomide küçük üretici ve imalatçı birimlerin ihracatçıya bağımlı hale getirilmesi ne derece doğrudur? Gerçekte küçük üretici birimlerin örgütlenmesini sağlamak, onlara üretim kalitesini düzeltme ve ihracat olanaklarını artırma yolunda katkıda bulunma yerine, onların sömürülmesi için vergi yasalarında değişiklik yapmak, ihracat işlemlerini bir kaç kuruluşa terketmek doğru değildir.

Çok acele olarak yapılan yasal değişiklik gereği ülkemizde 1 Kasım 1988 tarihinden itibaren kültür ve sağlık hizmetlerinden alınan katma değer vergisi oranı da yüzde 10'a çıkarılmıştır. Bir başka anlatımla daha önce kültür ve sağlık hizmetlerine uygulanan yüzde 8'lik katma değer vergisi oranı normal katma değer vergisi oranı olarak kabul edilen yüzde 10'a yükseltilmiştir.

Kültür ve sağlık hizmetlerinin ülkemizde hangi düzeyde olduğu bilinmektedir. Bugün kitap ve gazete alamayanların sayısı düne göre çok fazladır. Sağlık hizmetlerinin ne derece yetersiz kaldığı herkesçe bilinmektedir. İlaç fiyatlarının giderek yükseldiği bir ekonomide, insan sağlığı ile doğrudan ilişkili bulunan ilaç teslimlerinde ve satışlarında katma değer vergisi oranlarının artırılması doğru değildir.

Katma değer vergisini uygulayan ülkelerin çoğunluğunda kültür ve sağlık hizmetleri ya düşük oranlı vergiye tabi tutulmakta veya vergiden bağışık kılınmaktadır. Oysa eğitim ve sağlığın bir sorun haline dönüştüğü ülkemizde bu alanda uygulanan katma değer vergisi oranlarının yükseltilmesi daha çok düşük gelirli kişileri etkileyecek, onların eğitimini engelleyecek, hastalık halinde tedavilerini zorlaştıracaktır.

Kasım ayı başından itibaren bazı lüks tüketim malları üzerindeki katma değer vergisi oranları düşürülmüştür. Örneğin pastada daha önce yüzde 12 oranında uygulanan katma değer vergisi, 1 Kasım 1988 tarihinden itibaren genel oran olan 10'a düşürülmüştür. Elektrikli ev eşyaları üzerindeki katma değer vergisi oranları da aynı şekilde 1 Kasım 1988 tarihinden itibaren yüzde 10 oranında katma değer vergisine tabi tutulmaktadır.

Diğer yönden TBMM'ye sunulan yeni vergi yasa tasarısı ile doktor, avukat gibi serbest meslek erbabının vergilendirilmesini karine usulüne bağlayan bir vergilendirme biçiminin uygulanması öngörülmektedir. Eğer tasarı yasa haline dönüşürse doktor, avukat, mimar gibi serbest meslek erbabı zarar etmiş olsa bile "Hayat Standardı" esasına göre belirlenecek rakamlar üzerinden vergilendirilecektir.

Gerçek usulde vergilendirmeyi sağlayacak önlemleri almakta sıkıntı duyan yetkililer, Türkiye'de fikir oluşumuna katkıda bulunacak alanları vergilendirme yolu ile cezalandırma ve susturma eğilimindedirler. Bu alanlardan biri de hukukun üstünlüğü ilkesi doğrultusunda savaş veren, buna karşılık kazanç olanakları sınırlı hukukçular grubu ile halk sağlığı ile ilgili faaliyet gösteren doktorlarımızdır. Bir yandan kâğıt, kitap ve eğitim maliyetleri ile ilaç ve sağlık hizmetleri üzerinde katma değer vergisi oranı artırılırken, diğer yandan kazansın, kazanmasın serbest meslek erbabı olarak kabul edilen doktor ve avukatların hayat standardı gösterge rakamlarına göre bulunacak gelirler üzerinden vergi ödemeye zorlanması, vergi hukuku açısından eşine az rastlanan ve hatta rastlanmayan bir uygulama olacaktır.

Gerçek gelirlerin kavranabilmesi için daha önce uygulamada olan "Servet Bildirimi" müessesesinin yürürlükten kaldırılması ile yüksek kazanç elde edenlerin vergi kaçırmalarına ortam hazırlanmıştır. Gelirlerin belli bir zaman aralığında harcama ve servet birikimi şekline dönüştüğü bilinen bir gerçektir. Harcamaların katma değer vergisi yoluyla vergilendirilmesi, kişilerin yapmış bulunduğu harcamaların yaşam düzeylerine göre yaklaşık olarak belirlenmesi, buna belli aralıklarla servetlerindeki artışların eklenmesi ile toplam gelirlerinin saptanması mümkündür. Harcama ve servet birikimi toplamı suretiyle hesaplanacak olan gelir düzeyi ile beyan edilen gelir arasındaki fark vergilendirilmeyen kazançtır. Daha önce Türk Vergi Sistemi içerisinde var

olan böyle bir otokontrol aracı terkedilmiş, bunun yerine "Hayat Standardı" denilen, gösterge rakamları Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nın önerisi üzerine yasa maddesi haline dönüşen bir uygulamaya yönelinmiştir. Buna göre yükümlülerin belli miktarlarda matrah beyan etmeleri zorunlu hale getirilmiştir. Bunun altında, yani "Hayat Standardı" gösterge rakamları altında beyan edenlerin beyanları "Hayat Standardı" rakamlarına yükseltilmektedir. Şimdi TBMM'ye sunulan yasa tasarısında serbest meslek erbabı sayılan avukat, doktor ve mimarlara katlanabilir gösterge rakamlarının uygulanması öngörülmektedir.

Halen TBMM'de bulunan, vergi yasalarında değişiklik yapılmasını öngören tasarıda daha önce "Dahili Tevkifat" olarak adlandırılan peşin vergi ödeme uygulaması "Geçici Vergi" haline dönüştürülmektedir. Geçici vergi bir önceki yılın beyanı üzerinden hesaplanan verginin yüzde ellisi oranında olacak ve on iki taksitte ödenecektir. Örneğin 1987 yılı için bir gelir vergisi yükümlüsünün beyanı üzerinden 2 milyon 400 bin lira gelir vergisi hesaplanmış bulunsun. Söz konusu yükümlü 1988 yılı Mart ayında hem bu verginin üçte biri tutarında ilk taksidini hem de on ikide biri olan 200 bin liranın yüzde 50'sini geçici vergi ilk taksidi olarak ödeyecektir.

Peşin verginin "geçici vergi" adı altında bir önceki yıl beyanı üzerinden hesaplanan vergiye bağlanması, ülkemizde var olan vergi kaçakçılığını azaltmayacak aksine artıracaktır. Çünkü 1988 yılı Mart ve Nisan aylarında Gelir ve Kurumlar Vergisi'ne tabi yükümlü beyanları ne kadar düşük olursa, bu beyanlar üzerinden hesaplanacak Gelir ve Kurumlar Vergisi ile geçici vergi miktarları da o kadar düşük olacaktır. Bu kadar basit görüntünün tasarıyı hazırlayanların gözünden kaçmış olması düşündürücüdür.

Vergi yasalarında yapılan değişikliklerle vergi gelirlerinin artırılacağı ümid edilmektedir. Bu beklenti yıllardır değişmeyen bir görüntüye sahiptir.

Vergi yükünün rakamsal olarak düşüşü bize ekonomik alanda borç vermek suretiyle katkıda bulunduğunu varsayan yabancı kurumları önlem almaya sevk etmiştir. Bu davranış tarihimizde yaşanmış olan bir benzer olayın tekrarı niteliğindedir. Şimdi IMF Türkiye'de vergi gelirlerinin her ne pahasına olursa olsun artırılmasını istemektedir.

Vergi gelirlerinin artırılması politik bir olaydır. Bazı kesimler üzerinde vergi yükü artırılabilir, buna karşılık para aldatmacası yoluyla o kesimler üzerinde vergi yükü artırımının gerçek etkisi daha geç hissedilir hale getirilebilir. İşte ülkemizde vergi yasaları ile yapılmak istenen budur.

Vergi yasalarında seri halinde yapılan değişikliklerin, 1982 Anayasası'nın 73. maddesinde yer alan "Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür" kuralı ile uyumlu olduğunu söyleyebilme olanağı yoktur. Çünkü ülkemizde yeni vergi yasa değişikliği ile pasta yiyenle, hasta çocuğuna ilaç alan bir kişinin aynı oranda vergi ödemesi öngörülmüştür. ■

Bir "demokratik ilke" ve referandum

Sonuçları 9 Kasım 1988 tarihinde yayımlanan Hürriyet-KAMAR araştırması, bugüne kadar sezilen ve hissedilen bazı siyasal gerçekleri somut olarak gözler önüne seriyordu:

Araştırmanın rakamsal olarak somutlaştırdığı "genel gerçekleri" şöyle ifade etmek olanaklıdır:

1. "Doğrudan demokrasi", genellikle "temsili demokrasiden" daha tutucu sonuçlar verir. Yani, doğrudan halk çoğunluğu, siyasal özgürlüklerin yaygınlaştırılması konusunda, seçtiği temsilcilerin daha gerisindedir.

Bu aslında son derece doğaldır. Çünkü parlamentoda "her görüşün" temsil edilmesi, "temsili demokrasinin" yani "özgürlükçü demokrasinin" zorunlu sonucudur. Oysa "halk" tek bir varlık halinde düşünüldüğünde, orada, tek bir görüş, "çoğunluğun görüşü" vardır. Çoğunluğun "tekil" görüşü, tüm öteki "çoğulcu" ve azınlıkta kalan görüşleri bastırırsa, o zaman rejimin adı "demokrasi" değil, "diktatörlük" olur.

Bilindiği gibi en kanlı, en acımasız diktatörlükler "bireylerin" değil "çoğunlukların" diktatörlükleridir. Çünkü çoğunluk hem (haklı olduğuna inandığı için) tek tek bireylerden daha acımasızdır, hem de azınlıkta kalanlar, ondan kaçıp bir yere sığınamazlar.

İşte "halkı" tek bir "çoğunluk" fikri olarak ele aldığımız zaman, salt bu mekanizmadan dolayı, kendisini temsil eden ve azınlıkta kalan fikirlerin de temsil edildiği "parlamento"dan daha tutucu bir yapı içinde görülür.

Hürriyet-KAMAR araştırması, çoğunluğun, genel olarak "özgürlükçü" ve "yasakçılığa karşı" bir tutum içinde olmasına karşın, komünist ve şeriatçı partileri onaylamadığını göstermiştir. Yani çoğunluk, azınlıktaki fikirlerin temsil edilmesine karşıdır. Bu ise demokrasinin ruhuna aykırıdır.

2. Türkiye'de halk "komünizme" ve "şeriatçılığa" karşı şartlanmıştır. Bu kavramlar ve bunların "partileşmelerinden" korkmaktadır.

Bu husus, Hürriyet-KAMAR araştırmasının farklı sorularında, farklı terimlerle aynı ilkelerin test edilmesinden çıkan farklı sonuçlardan açıkça anlaşılmaktadır.

3. Türkiye hızla değişmekte ve demokratikleşmektedir.

Bütün baskılara ve şartlanmalara rağmen seçmenin üçte biri komünist, dörtte biri de şeriatçı partilere izin verilmesinden yanadır.

4. Bugün Türkiye'de komünistlerden daha çok şeriatçılardan korkulmaktadır. Çünkü cumhuriyet tarihinde testere ile kelle kesen şeriatçıların varlığı hâlâ belleklerde canlıdır.

5. Her şeye rağmen, artık azınlıktaki fikirlere örgütlenme ve partileşme olanağı tanımanın zamanı gelmiştir.

Hürriyet-KAMAR araştırmasının belirlediği bu gerçekleri bir kez daha hatırladıktan sonra, şimdi komünist parti konusundaki resmi tutuma gelelim:

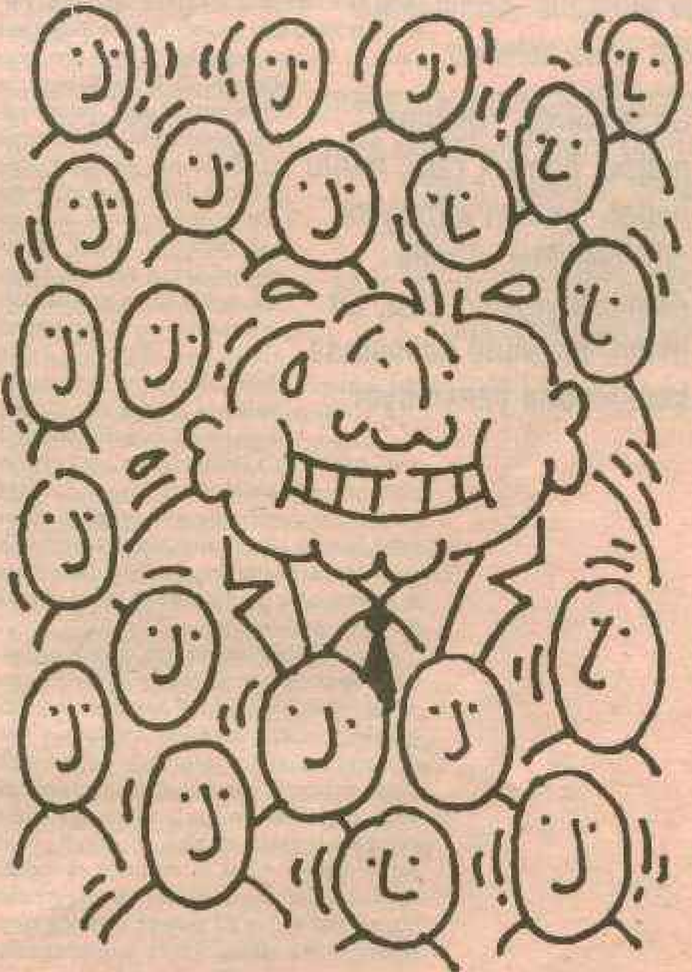
Türkiye'ye demokrasi referandum ile, çoğunluk kararı ile değil, tepeden inme, İsmet Paşa'nın kararı ile gelmiştir. Çok da iyi olmuştur. 42 yıldır ancak öğrenmekte olduğumuz demokrasi bugün gelseydi 42 yıl geride olacaktık.

Türkiye'de komünist partisinin kurulması da, demokrasinin gereğidir. Çoğunluk daha çok uzun zaman katılmadığı fikirlerin örgütlenmesine izin vermeyebilir. Eski siyasetçilerin haklarının iadesi konusundaki sonuç ve kıl payı çıkan "demokratik" karar hâlâ akıllardadır.

Komünist partisinin kurulma kararı da referanduma sunulamayacak bir "demokratik ilke"dir. Bunu parlamentoda, milletin temsilcilerinin kararı ile halletmek gerekir.

"Komünizme karşıyım ama, komünistlerin yasal bir parti olarak örgütlenmelerine karşı değilim" tavrı, Türk demokrasisinin bir eksiğini tamamlayacak gelişmelere yol açabilir. Politikacıların görevi, toplumu tarihe, bilime ve insan mutluluğuna uygun biçimde aydınlığa doğru yönlendirmektir. Aydınlık ise özgürlüklerin genişlemesindedir, daraltılmasında değil.

Önümüzdeki günler kimlerin "demokrasiden", kimlerin ise kendi çıkarları uğruna "çoğunluğun diktatörlüğünden" yana olduğunun ortaya çıkacağı günlerdir. ■

MEMURUN KAVGASI...

Türkiye'deki 1,5 milyon memur kendisinin ve ülkenin yazgısının çizilmesinde söz ve karar sahibi değildir. Siyasal iktidarın verdiğiyle yetinmek konumundadır.

Ülkemizde, tek parti dönemi hariç, her ekonomik ve siyasal bunalım döneminin ardından, kamu yönetiminin yetersizliği tartışma konusu yapıldı. Bu nedenle 1960, 1971 ve 1980'deki bunalımlarda çeşitli düzenlemeler denendi fakat personel reformu gerçekleştirilemedi. Çünkü soruna dünya memur hareketinin bilgi ve deney birikimi dikkate alınarak çağdaş biçimde yaklaşılmadı, sorunun çözümü personel yasalarında arandı. Sonuçta devlet memurlarının aylıklarını, sosyal yardımları, ödenek ve tazminatları düzenleyen yasa, tüzük, yönetmelik ve kararnamelerin sayısını dahi saptamak olanaksız hale geldi. Personel rejimindeki keşmekeş öyle boyutlara vardı ki Maliye Bakanlığı, Devlet Personel Dairesi, DİE ve Sayıştay'ın memur sayılarına ilişkin verileri arasındaki çok önemli farklar dahi kanıksanır oldu. Kısacası devlet çalıştırdığı memurun sayısını dahi tam olarak bilemiyor. Ancak Maliye Bakanlığı'nın 1985 yılı başında yaptığı bir çalışmada, toplam memur sayısı (yerel yönetimler ve KİT'ler dahil) 1.689.796 olarak saptandı ki, kanımca gerçeğe en yakın rakam olarak bunun kabul edilmesi gerekiyor. Ülkemizde toplam işçi sayısının 3.354.000, sendikalı işçi sayısının 2.120.000 olduğu anımsanırsa memur sayısının önemi daha da artar. Bu yazının amacı kendilerine, mesleklerine, hatta temel hak ve özgürlüklere yabancılaştırılan bu kitlenin temel sorununu ve çözümünü irdelemektir.

Gazetelerde "memura müjde, cömert zam, mutlu haber, katsayı armağanı" gibi başlıklar altında memura yapılan zam, bir ihsan, bir ulufe havasında kamuoyuna yansıtılıyor.

Aileleriyle birlikte yaklaşık 6 milyona yaklaşan bu kesim her yıl bütçe yasasını umut ve merakla bekliyor. Çünkü açıklanacak katsayı aylıkların, tazminatların, bazı sosyal yardımların ne kadar artacağını belirleyecek. Umut ve merak açıklamayla birlikte sönüyor ve bir başka katsayı açıklamasına dek ertelenen yazgıcı yaklaşım bir kısır döngü olarak sürüp gidiyor. Oysa memurların ekonomik durumu ciddi tavır konulmasını gerektirecek boyutlarda ve her yıl giderek daha da kötüleşiyor. 1988 yılının içinde bulunduğumuz ayında, 10 yıl civarında hizmeti olan, 5. dereceden aylık almaya hak kazanan, yüksek okul mezunu, evli 2 çocuklu bazı memurların net aylıkları şöyledir: Doktor 365.112, mühendis 361.942, yargıç 351.851, polis-komiser 263.168, öğretmen 210.134, memur (şef) 146.049 lira. Memurların çok büyük çoğunluğunun ayda net 200.000 liradan az gelir elde ettikleri gerçeğini de anımsatırsak ekonomik açmazın sınırı sanırım daha iyi anlaşılacak.

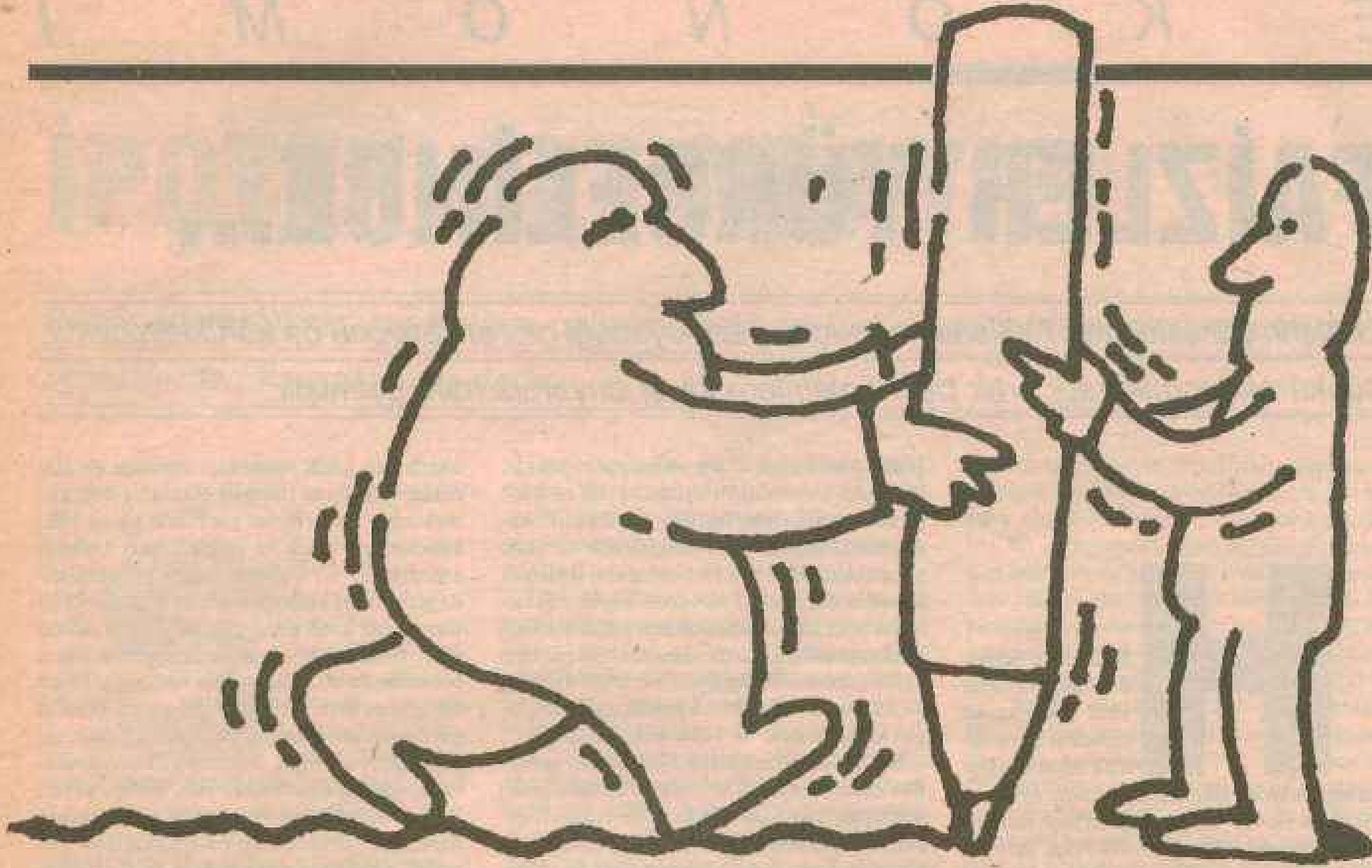
Kuşkusuz memur aylıkları kendi başına anlamlı değil. Önemli olan bu aylıkların harcandığı beslenme, sağlık, eğitim, konut, kültür, dinlence gibi ekonomik ve sosyal haklardan yararlanma düzeyidir. Bunu ise siyasal iktidarlar kalkınma planı, yıllık program ve bütçe ile belirlerler ve yaşama geçirirler. Bir başka anlatımla, insanca yaşama düzeyini yükseltme veya düşürme mekanizmaları siyasal iktidarın elinde olup memurların buna müdahalesi bugün için olanaksızdır. Konuya aylıklar ile ekonomik ve sosyal hakların bütünlüğü olarak ele aldığımızda karşımıza şu gerçek çıkar: 1,5 milyon memur kendisinin ve ülkenin yazgısının çizilmesinde söz ve karar sahibi değildir. Üretim, büyüme ve bölüşüm kararlarına katılmıyorlar. Siyasal iktidarların verdiğiyle yetinmek konumundalar. Burada karşımıza can alıcı bir soru çıkıyor. Emeğin hakkı çalıştıranca mı ayarlanır yoksa çalışanca mı koparılır? Şüphesiz hak verilmez, alınır. Ancak ülkemizde, özellikle memurlar açısından, durumun böyle olmadığı da bir gerçek. Bunun en somut kanıtı bütçe yasalarının TBMM'ye sunulduğu günlerde gazetelerde yer alan haber başlıkları. "Memura müjde, cömert zam, mutlu haber, katsayı armağanı" gibi başlıklar altında memura yapılan zam bir ihsan, bir ulufe havasında kamuoyuna yansıtılıyor. Oysa gerçek çok farklı.

Ülkemizde "fiyatlar asansörle, ücretler merdivenle çıkar" sözünü doğrulayan bir ekonomik model uygulanıyor. Böyle bir modelde enflasyon oranında ücret artışı beklemek bir düş. 19.10.1988 günlü Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan aşağıdaki veriler bu savın somut kanıtları. Petrol-İş Sendikası tarafından yapılan bir araştırmaya göre bir memurun gerçek günlük ücreti 1963 yılında 100 iken 1977 yılında 66.6'ya, 1980 yılında 41.0'a ve 1987 yılında 29.2'ye kadar geriledi. Reel ücretlerdeki bu düşüşün yanı sıra milli gelirden alınan paylar da hayli çarpıcı bir grafik çiziyor. Gerek Dr. Süleyman Özmucur gerek İstanbul Sanayi Odası Araştırma Bölümü Başkanı Erdoğan Özütün'ün yaptığı hesaplara göre maaş ve ücretlilerin milli gelirden aldığı pay giderek azalıyor. 1977 yılında faiz, kira ve kâr, toplam gelirden % 34.07 pay alırken, tarım % 29.12, maaş % 36.61 pay alıyor. 1980 yılında faiz, kira ve kârın toplam gelirden aldığı pay % 49.47'ye yükselirken tarımın payı % 23.87'ye, maaşın payı % 26.66'ya iniyor. Bu düşüş giderek sürüyor ve 1987 yılında faiz, kira ve kâr, toplam gelirden % 69.10 pay alırken tarımın payı % 17.00'ye, maaşın payı % 17.60'a düşüyor. Altını çizerek belirtmeliyim ki gelişmiş ülkelerde ücret gelirlerinin milli gelirdeki payı % 70 civarında. İlginç olduğunu sandığım bu rakamları da anımsatmak isterim. 1985 yılında fert başına milli gelirin Türkiye'de 974 dolar, Yunanistan'da 3.505 dolar, Almanya'da 10.633 dolar olduğu OECD raporlarında açıklanıyor. Tüm bu rakamlar ülkemizde geçim sıkıntısının yaygınlığını ve sosyal adaletsizliğin ağırlığını kanıtlıyor.

Memurların ekonomik durumu tartışılırken üzerinde durulması gereken bir diğer konu kamusal harcamalar. Son yıllarda kamusal harcamaların kısıtlanması doğrultusunda yoğun ve ciddi çabalar dikkat çekici. Oysa sosyal devletin temel unsurlarından biri olan sosyal adaletin sağlanmasında devlet harcamaları önemli bir yer tutar. Ayrıca kamusal harcamalarla gelirin yeniden dağılımı yönünde önemli gelişmeler sağlanabilir. Bazı OECD ülkelerinde kamusal harcamaların gayri safi hasılaya oranı şöyle: Almanya % 48.6, Hollanda % 58.9, Fransa % 51.6, özel sektörün kalesi ABD ise % 37. Ülkemizde ise % 20 civarında.

Kamu yatırımlarının önde gelen amacının kamu yararı, özel girişim yatırımlarının amacının ise kâr olduğu anımsanırsa bu oranlar daha da anlamlı olur. Sağlık, eğitim, sosyal güvenlik için yapılan harcamaların devlet bütçesindeki payı da tüm emekçileri yakından ilgilendiriyor. İnsan sağlığının önemi buna karşın ülkemizdeki sağlık olanaklarının yetersizliği, bölgesel eşitsizliği, nicel ve nitel eksikliği herkesçe yaşanıyor. Emeklilerin, dul ve yetimlerin durumu yürekler acısı. Kreşten yüksek öğrenime dek eğitim hem çok niteliksiz hem de pahalı. Tüm bunlara karşın sağlık, sosyal güvenlik ve eğitim için devlet bütçesinden ayrılan paylar 1980'den bu yana giderek azalıyor. Örneğin 1980 öncesi devlet bütçesinden milli eğitime % 10-11 civarında pay ayrılırken bu oran 1986 yılında % 8.7'ye düştü. Sağlığın payı % 4'den % 2.7'ye geriledi.

Ekonominin ve bütçenin memurları sıcak olarak ilgilendiren bir diğer yönü vergiler, zamlar ve borçlanma. 1980 sonrasında gelir vergisi tarife ve oranlarında yapılan değişikliklerle ücretlilerin vergisi azaltılmış görünüyor. Ancak bu yanıltıcıdır. Çünkü vergi ora-

nı düşürülürken bu ücret artışlarına mahsup edildi. Yani ücret artışları bu nedenle sınırlı tutuldu. Maaşların ve ücretlerin gecikilerek ayarlanması dolayısıyle vaktinde ödenmeyen paralar bir anlamda emekten kesilip şirket kurtarma ve ihracatta vergi iadesinde kullanıldı. Katma Değer Vergisi ve fonlar aracılığıyla ücretliler üzerine yeni yükler bindirildi. Yeni ve yeterli vergi kaynakları bulunmadığı için devlet yüksek faizle borçlanmaya yöneldi. Kamu yatırımları düştü, büyüme hızı azaldı. Enflasyon, bütçe açıkları ve devlet borçlarının ücretliler açısından bir nevi vergi olduğuna da kuşku yok.

Buraya dek aktardıklarımız memurların ekonomik durumuna ilişkin ve şöyle özetlenebilir: Kapitalist sistemde devlet, üstlendiği kamu görevlerini yerine getirirken, maliyetleri asgariye indirmeyi ve bu maliyetlerin bir unsuru olan ücretleri düşük tutmayı amaçlar. Tıpkı bir özel girişimci gibi davranır ve kendi koşullarını dayatır. Buna karşılık kamu çalışanlarının amacı ücret düşüşlerini önlemek, milli gelirden daha çok pay almaktır. Konut, sağlık, eğitim, beslenme, spor, kültür gibi temel gereksinmelerini çağdaş düzeyde karşılamak, insanca yaşamaktır. Ancak karşılıklı, çelişen bu amaçlara ulaşmak her iki taraf için de kolay değildir. Gerek burjuva devleti gerekse çalışanlar karşılıklı direnirler. 90 yıllık geçmişi olan uluslararası memur hareketi bu mücadelenin ilginç örnekleriyle doludur.

Bu kavga salt ekmek kavgası değil. Yalnız ekmekle yaşanmaz, özgürlükler de ekmek kadar önemlidir düşüncesi çağımız insanlarının bilincinde derin bir yere sahip. İnsan hakları, temel hak ve özgürlükler memur olduğu için değil, insan olduğu için kişinin sahiplenmesi gereken değerler. Bu değerler kişiyi kapıkulu olmaktan kurtarır, gerçek bir yurttaş yapar. Ülkemizde memurlar bu açıdan da içaçıcı bir konumda değil. İşe alma, disiplin, işten uzaklaştırma, iş güvencesi, iş güvenliği, çalışma koşulları, hak arama yolları, kendini yenileme ve aşma olanağı, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü gibi haklar devletin tek yanlı yaptırımlarıyla düzenleniyor. Memurlar bu konularda bir dayatmayla karşı karşıya. İşsizlik korkusu ve baskısı altında, antidemokratik düzenlemelere boyun eğerek çalışıyorlar. Anayasa, Devlet Memurları Yasası, Dernekler Yasası başta olmak üzere birçok yasa, tüzük ve yönetmelik memurların temel hak ve özgürlüklerini sınırlıyor, ikinci sınıf demokrasiyle yetinmek durumunda bırakıyor. Anılan mevzuat ve demokrasi anlayışı değişmedikçe memurların özgür insan olmasına olanak yok.

Görüldüğü gibi memurların ekonomik ve demokratik sorunlarını toplumun sorunlarından soyutlamak olanaksız. Çözümü toplumsal yapının ve ekonominin emekçilerin çıkarları doğrultusunda yeniden örgütlenmesine bağlı. Bu ise tüm çalışanların ülkenin ve kendilerinin yazgısında söz ve karar sahibi olmasıyla yani örgütlenme özgürlüğünü kazanması ve kullanmasıyla olanaklı. O halde memurların gündem maddesi demokrasidir. Demokrasi toplumsal ve siyasal katılımla geçerlik ve gerçeklik kazanır. Katılımın en önemli araçlarından biri sendikalardır. Demokrasi geliştikçe sendikaların güçlendiği, sendikalar güçlendikçe demokrasinin geliştiği tarihsel bir gerçek. Çalışanlara örgütlenme hak ve özgürlüğü sağlandığı takdirde, bazı grupların sayısal ağırlıklarıyla orantılı olmayan güçlerine dayanarak ülkenin yazgısını çizmeleri önlenebilir. Keza çalışanların örgütlü gücü varlıklı azınlığın siyasal hayatı yönlendirmesini, paranın egemenliğini dizginleyebilir. Kapitalist devlette sendikacılığın amacı ekonomik ve demokratik hakları korumak ve geliştirmek, sömürü düzeyini aşağıya çekmektir. Sendikalara siyasal parti işlevi yüklemenin yanlış ve yanıltıcı olduğu ise sosyal mücadeleler tarihinin kanıtladığı bir gerçektir. O nedenledir ki çağımızda kamu çalışanlarına grevli, toplu sözleşmeli sendikal hakkın yanı sıra siyasi partilere girebilme hakkı da tanındı. Bu haklar demokrasinin ve tutarlı demokratlığın ölçüsü kabul edildi. Dünyanın birçok ülkesinde, subaylar ve polisler dahil olmak üzere, tüm memurlara sendika kurma ve siyasi partilere girme hakkı tanındı. Uluslararası düzeyde, kamu kesiminde çalışanların örgütlenme hakları konusunda, birçok sözleşme ve andlaşma düzenlendi. Hiçbir ayırım yapılmadan tüm kamu çalışanlarına örgütlenme hakkı tanıyan bu metinlerin bazılarının altında Türkiye'nin de imzası bulunuyor. 1961 Anayasası'nın 65., 1982 Anayasası'nın 90. maddeleri uyarınca uluslararası andlaşmaların bazıları TBMM tarafından da onaylandı ve yasa niteliği kazandı. Anayasanın açık hükmüne rağmen bu yasalar uygulanmıyor, memurların örgütlenme hakkı engelleniyor. Bu, anayasanın hukuk devleti ilkesinin, temel hak ve özgürlüklerin çiğnenmesidir. Uluslararası yükümlülüklerin yerine getirilmemesidir. 1,5 milyon memurun örgütlenme haklarını tanımamak bu yetkin kitlenin demokrasiye katkısını engellemektir. Demokrasiye inanan siyasi partiler, işçi sendikaları, diğer demokratik kitle örgütleri için memurların temel sorunu, bunun çözüm yolu ve tanınacak hakkın asgari sınırı bellidir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) kabul ettiği ve Türkiye'nin de imzaladığı 151 sayılı sözleşmenin hayata geçirilmesi tüm memurlara siyasal ve sendikal haklarının tanınması, çağdaş Türkiye'ye doğru atılan önemli bir adım olacaktır. ■

Dünyanın birçok ülkesinde, subaylar ve polisler dahil tüm memurlara sendika kurma ve siyasi partilere girme hakkı tanındı. Oysa Türkiye'de anayasanın açık hükmüne rağmen bu hak uygulanmıyor

 Mehmet Akdağ

FAİZLER YÜKSELİNCE...

Faizlerin yükseltilmesi beklenen sonuçları vermeyeceği gibi enflasyonu da körükleyecektir. Çünkü ekonomik yapı artık bazı önlemlere karşı duyarsız hale gelmiştir.

Hükümet (Merkez Bankası) 12 Ekim 1988 günü resmi mevduat hariç olmak üzere mevduata uygulanacak faiz oranlarını birer aylık süreler için (sonra 15 günlük) serbest bıraktı. Daha doğrusu 1 Temmuz 1980'den beri yapıldığı gibi mevduat faizlerini bir kez daha yükseltti. Amaç % 86.4'ü bulan enflasyonu durdurmak ve döviz fiyatlarındaki aşırı yükselişi önlemek olarak açıklandı. Kargaşa dolu bir iki gün geçirildikten sonra Merkez Bankası'nın "tavsiyesi" ile bir yıllık mevduat için % 85 oranında faiz ödenmesi benimsendi. Şimdi yapılan açıklamaların uygulamada doğrulanması halinde yüksek faizin enflasyonu düşürmesi ve döviz fiyatlarındaki anormal artışı önlemesi gerekiyor. Ne var ki geçmiş dönemlerde olduğu gibi "ekonominin gereği" olarak sunulan bu önlemlerle beklenen sonuçların alınması olanaksızdır. Çünkü sorun, serbest piyasa ekonomisi içinde dışa açılmayı amaçlayan, iç ve dış sermayeye bağımlı siyasal iktidardan ve programından kaynaklanmaktadır.

Bu genel saptamadan sonra konumuza gelelim: Acaba mevduat faizlerinde yapılan yükseltmenin bankalar ve kredi müşterileri bakımından etkisi ne olacaktır?

Yukarıda belirttiğimiz gibi bankaların bir yıllık mevduata verecekleri faiz şimdilik % 85 olarak saptandı. Bunun anlamı şudur: Son faiz değişikliğinden sonra bir yıl vadeli 100 liralık mevduatın bankalar için kullanılabilir maliyeti en az 125 lira olmuştur. (Bankalar yatırılan mevduatın bir bölümünü mevduat munzam karşılığı, bir kısmını da disponibilite olarak ayırmak zorundadırlar. Yani bu kısımları kullanamazlar. Karşılık ve disponibilite oranları hükümetin para politikasına göre zaman zaman değişir. Bugünkü oranları dikkate alarak hesaplarsak 100 liralık mevduatın ancak 56 lirası bankalarca kullanılabilmektedir. Öte yandan disponibilitenin bir getirisi vardır. Bugün için bunun 15 lira olduğunu kabul edersek 56 liralık mevduat için 70 lira faiz ödendiği, yani 100 liralık mevduatın 125 liraya malolduğu ortaya çıkar.) Buna en az 10 lira genel yönetim gideri ekleyecek olursak 100 liralık mevduatın maliyeti 135 liraya kadar çıkmaktadır. Kuşkusuz bankalardaki mevduatın tamamının maliyeti bu değildir. Mevduatın 1/3'ü vadesiz mevduattır. Bir kısım mevduatta 1 aylık, 3 aylık ve 6 aylık dönemlere farklı faizlerle dağılmıştır. Ancak eldeki bilgilere göre kullanılabilir mevduat paçal maliyetinin % 85-95 olduğunu söylemek mümkündür. Resmi mevduatı büyük miktarlarda olan kamu bankalarının paçal maliyeti kuşkusuz alt sınırlarda olacaktır. Bu paranın kredi müşterisine maliyeti ise kredi faizinin % 85 olarak kabulü ve kapitalizasyon farkının eklenmesiyle % 140'ı bulmaktadır.

Bu rakamların gösterdiği gerçek şudur: Bankaların en az % 85 maliyetle sağladıkları mevduatı kısa süre içinde plâse etmeleri gerekir. Hatta bazı riskleri göze alıp müşteri seçiminde fazla duyarlı olmamaları da mümkündür. Aslında bu kadar yüksek maliyetle para toplamak "basiretli bir tacir"in yapacağı iş de değildir. Ancak ellerindeki mevduatı faizi yükselten bankalara kaptırmayı göze alamayan diğer bankalar istemeyerek de olsa bu faiz yarışına katılmaktadırlar. Bir anlamda yüksek faizden kaçınarak bugün batmaktansa, yüksek faizli mevduat toplayıp yüksek maliyetli kredi kullandırarak yarın batmayı ehven-i şer olarak görmektedirler.

Maliyeti kullanıcı için % 140'a gelen kredilerin müşterileri ise "müteşebbis"ler ve devlettir. Müteşebbislerden yüksek maliyetli krediye üç tip müşteri çıkacaktır. Birincisi tekelci konumda olup kredi maliyetini tümüyle fiyatlara yansıtacak durumdaki müteşebbislerdir. İkincisi, finansman yapısını krediye dayandırmış, yeni kredi alamadığı taktirde batacak olan firmalardır. Üçüncüsü de ödememek niyetiyle kredi alan kapkaççı kişilerdir.

Tekelci firmalar için faizlerin yüksekliğinden kaynaklanan bir sorun yoktur. Bunlar her zamanki gibi bir yandan ağlaşırlar bir yandan da kârlarını katlarlar. (4 Şubat 1988 tarihinde de mevduat faiz oranları 15 puan artırılarak % 65'e çıkmış, kredi maliyeti de % 115'lere yükselmişti. Bazı işadamları tekelci konumlarına rağmen bundan çok şikayetçi olmuşlardı. Oysa şimdi görüyoruz ki 18'i İSO'nun 500 büyük firması içinde yer alan 20 şirketin 1988 yılının ilk 9 ayı içinde kârları, geçen yılın aynı dönemine göre % 98.2 oranında artmıştır.) Demek ki artan kredi faizleri tekelci firmaları etkilemeyecek, ancak artan fiyatları beraberinde getirecektir.

Villalarını satmayarak kredilerle işlerini sürdürme yolunu seçen işadamları artık bankaların esiri olmuşlardır. Yeni kredi almadan ayakta durma şansları yoktur. Kredi faizlerinin yüksekliği kredi taleplerinde belirleyici olmaktan çıkmıştır. Bankalar ise, yüksek tutarlara ulaşan kredi alacaklarını tahsil olanağını yitirdiklerinden bir anlamda onlar da bu firmaların esiri olmuşlardır. Batmalarını önlemek için kredi vermekte, verdikçe de alacakların tasfiyesi tümüyle olanaksız hale gelmektedir. Bu firmalar genellikle kamu bankalarından "etkili ve yetkili" bazı kişilerin aracılığı ile, bu kişilerin banka yönetimlerine getirdikleri kişilerin bulduğu olağanüstü (!) formüllerle kredi almış olan ve almaya devam eden firmalardır. O nedenle bu firmaların batmalarına kolay kolay izin verilemez. Hatta bu işletmelerin sahip olduğu ya da ürettiği gayrımenkul ve menkuller (hizmet binası, taşıt, elektronik eşya, bilgisayar, büro malzemesi, mobilya-mefruşat, halı, perde, yayın, konserve, meşrubat vs.) yüksek fiyatlarla alınarak kendilerine başka kolaylıklar(!) da gösterilir. Kuşkusuz gerek yüksek faizle kullandırılan kredilerin giderek artması gerekse yukarıda açıklanan usulsüz işlemler özellikle kamu bankalarının kaynak kredi dengesini bozmaktadır.

Geri ödememek üzere kredi alarak bankaları dolandıran firmalar ise kuşkusuz kredi faizlerinin yüksekliğiyle ilgili değillerdir. Ancak yüksek maliyetli mevduatı bir an önce elden çıkarma kaygısı içindeki bankaların bu tür firmalara önemli ölçüde para kaptırmaları mümkündür.

Bankaların müşterileri arasında artık devlet de önemli bir yer tutmaktadır. O nedenle mevduat ve kredi faizlerindeki yükselme borçlanmayı devlet için de pahalı hale getirmektedir. Tıpkı dış borçlarda olduğu gibi iç borçları ödemek için yeniden daha çok ve daha pahalı olarak borçlanma para arzını zorlamakta ve fiyatlar genel seviyesinin yükselmesinde etkin olmaktadır. Devletin bu borçlanması teknik gereksinmelerden kaynaklanmamaktadır. Aksine politik tercihi yansıtmaktadır. Çünkü tefeci finansmanı olarak tanımlanabilecek bu yöntemle her yıl bütçeden özel sektöre vergisiz fon transferi yapılmış olmaktadır.

Sonuç olarak, enflasyonu ve döviz fiyatlarındaki artışı durdurma gerekçesiyle mevduat faizlerinin yükseltilmesi beklenen sonuçları vermeyeceği gibi enflasyonu da körükleyecektir. Çünkü ekonomik yapı artık bazı önlemlere karşı duyarsız hale gelmiştir. Bugüne kadar sermaye sınıfının çıkarı için "ekonominin gereği" olarak öne sürülen önlemleri yinelemek mümkün değildir. Ancak demokrasi mücadelesinde önemli kazanımlar sağlanmadıkça, daha baskıcı ve antidemokratik uygulamaların bu kez "siyasetin gereği" olarak gündeme sokulması her zaman mümkündür. ■

Vadesiz
1 yıl vadeli
1 ay vadeli
3 ay vadeli
6 ay vadeli
% 80
% 68
% 65
% 45
% 25

İPOTEK ALTINDAYIZ

Politik alternatifimiz yok savları, cakaları, aslında Türk ekonomisinin içine sürüklendiği açmazlardan kaynaklanmaktadır.

Son yıllarda bilinçli veya bilinçsiz olarak izlenen ekonomik politikalar, Türk ekonomisi üzerine, kaldırılması güç belki de uzun zaman alabilecek ipotekler getirmiştir. Bunlar özetle dış borç artışı, iç borç artışı, bankalardaki mevduatın belli ellerde toplanması ve döviz tevdiat hesaplarının hızla yükselmesidir.

1980 yılı başlarında 13-14 milyar dolar olan dış borçlarımız, en iyimser hesapla 1988 yılı sonunda 45 milyar dolar olacaktır. Türkiye'nin ulusal gelirinin 60 milyar doların biraz üstünde olduğu dikkate alındığında, dış borçların ulusal gelire oranı en az % 70 dolayına ulaşmıştır. Bu oran korkutucu, kritik olarak görülen Güney Amerika ülkelerinin dışborç/ulusal gelir oranlarından daha yüksektir.

Bu düzeyde bir dış borcun, gelecek yıllar için getireceği yük, yıllık 4.0 milyar dolar dış borç ödemesi ile, 3.0 milyar doların üzerinde faiz ödemesidir. Türkiye'nin 1989 yılı için hedeflediği dışsatım tutarının 12,5 milyar dolar, dış ticaret açığının da 2,9 milyar dolar olduğu gözönünde tutulduğunda, Türkiye'nin ne ölçüde ağır bir yük altında olduğu daha net görülmektedir. Türkiye'nin, abartılmış turizm ve diğer dış gelir tahminlerine ulaşılsa dahi, gelecek yıllarda net dış borç ödeme gücü yoktur. Net dış borç ödeme bir yana, faiz ödemeleri için dahi bir miktar daha borçlanmasına gerek vardır. Faiz ödemek için dahi borçlanma, Türk ekonomisini bir çıkmaza, bir burgaca sürüklemektedir. Dış borç ile Batılılar, uluslararası finans çevreleri, Türkiye'nin üzerine Demokles'in kılıcını asmışlardır. Dış borçlarda bir duraklama, Türkiye'nin kendi kaynakları ile dış borç ve faiz ödeme zorunda bırakılması, kısa dönemde Türk ekonomisinde büyük sıkıntılara, bunalımlara yol açabilir. Bunun bilincinde olan Batılılar ve uluslararası finans kurumları, Türkiye'de siyasal iktidarı belirlemek gücünü de bir anlamda ele geçirmişlerdir.

Türkiye gelecek yıllarda refinansman yapsa; açıkcası borcu, yeni borçlarla ödese dahi, yılda şimdiden 3.0 milyar doları aşan dış borç faizi kendi yarattığı gayri safi milli hasıladan (GSMH'dan) karşılaması, Türkiye'nin kullanılabilir gelirini azaltacağından, önemli bir baskı doğuracaktır. Ulusal gelirin yaklaşık % 5'inin, dış borç faizlerine ayrılması, Türkiye'nin tüketim ve yatırım harcamaları üzerinde olumsuz etki doğuracağı gibi, enflasyon hızının hafifletilmesini ve iç dengelerin kurulmasını da zorlaştıracaktır.

Türk ekonomisi üzerine getirilen önemli ikinci ipotek iç borçlanmadır. Son yıllarda kabaran bütçe açıkları beraberinde yüksek faizli iç borçlanmayı getirmiştir. Kamunun iç borç tutarı, hazine kefaletini haiz borçlarla birlikte, 1988 yılı sonunda herhalde 20.0 trilyon TL.'ye yaklaşacaktır. Bunun getirdiği ağır faiz yükü, gelir dağılımını daha da bozduğu gibi, bütçe açıklarını büyüterek, Türk ekonomisini içinden çıkılması zor bir kısır döngüye sokmaktadır. Bu kısır döngü, son yılların bütçelerinde daha belirginleşmektedir. Her yıl artan faiz ödemeleri, bunun doğurduğu bütçe açıkları, açıkları kapatmak için yeniden borçlanma, bu kısır döngüyü içinden çıkılması daha zor hale getirmektedir. 33.0 trilyon TL olarak öngörülen 1989 bütçesinin en az % 50.0'si transfer harcamasıdır. Transfer harcamalarının çok önemli bir bölümünü, devletin iç ve dış borçları için ödeyeceği faizler oluşturmaktadır. Faiz ödemelerinin tutarı, ilk tahminlere göre 10.0 trilyon TL'ye yaklaşmış olup, ödenecek faizler başlangıç ödeneklerinin % 30'una ulaşmaktadır. Bir bütçenin % 30.0 faiz ödemelerine ayrılması, devletin temel hizmetlerini görmesini dahi zorlaştırmaktadır. Bütçe içinde yatırım harcamalarının payı giderek düşmekte, eğitim gibi, sağlık gibi ekonomik ve toplumsal kalkınmamız açısından son derece önemli hizmetlere ayrılacak kaynakların payı azalmaktadır. 1989 bütçesinde yatırım ödenekleri, faiz ödemelerinin hemen hemen yarısına kadar düşmüştür. Bütçe ödeneklerinin ancak % 16'sı yatırım harcaması niteliğindedir. Eğitime ayrılan ödenekler, genel bütçe harcamalarının % 9.0'u düzeyine kadar düşmüştür.

Sağlık hizmetlerine ayrılan kaynakların payı daha da ürkütücüdür. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bütçesinin 1989 genel bütçe ödenekleri içindeki payı % 2.7 düzeyindedir. Devlet, artan iç borçlar ve bunun getirdiği ağır faiz yükleri nedeniyle, temel hizmetlerini gerektiği gibi göremez, yatırımlara yeterli kaynak ayıramaz duruma düşmüştür. İç borçların ulaştığı boyut ve bunun getirdiği yük, ekonomimizin geleceğini, izlenebilecek politikaları da ipotek altına almıştır.

Son yıllarda izlenen ekonomik politikaların olumsuz bir sonucu da, gelir dağılımının bozulmasının doğal bir görüntüsü olarak, bankalardaki tasarruf mevduatının % 65'inin az sayıda kişide toplanmasıdır. Tasarruf mevduatının 1/3'ü, toplam tasarruf hesabı sahibinin binde 5'inin, yüzde 31.2'si de yine toplam hesap sahibinin % 1,7'sinin elinde toplanmıştır. Mevduatın böyle birkaç yüz bin kişinin elinde toplanması, bankacılık sistemi için bir istikrarsızlık ögesi olduğu gibi, ekonomimiz için de bir tehdit aracı oluşturmaktadır. Birkaç yüz bin kişinin mevduatımızı çekeriz tehdidi veya böyle bir olasılık ciddi bir para politikası izlenmesini zorlaştırmaktadır. Aynı durum Doviz Tevdiat Hesapları (DTH'ler) içinde söz konusudur. Bankalardaki DTH'ler 6.0 trilyon TL'yi aşarak, bankaları da, TL mevduatın 1/3'ne yaklaşmıştır. DTH'larda bir çekiliş, bankalarda ekonomiyi de zor durumda bırakabilir. Para, kredi, faiz hatta kur politikası üzerine, sayıları birkaç yüz bini aşmayan hesap sahibinin ipoteği vardır. Söz konusu politikaların ülke yararına değil, bankalarda büyük mevduatı olan, döviz tevdiat hesabı olan az sayıda kişi lehine izlenmesi gibi bir sonuç doğurmuştur.

Ekonominin ipotek altına alınması, doğal olarak siyasal yaşantımızı, geleceğimizi de bağlamaktadır. Dış çevrelerce telkin edilen veya dikte ettirilen politikalara zıt politikalar izlenmesi, gelir dağılımını düzeltici, ekonomiyi az sayıda kişinin ipoteğinden kurtarma girişimi, ekonomide büyük çalkantılara yol açabilecektir. İktidarlar değişse bile politikalar değişmez, politik alternatifimiz yok savları, cakaları, aslında Türk ekonomisinin içine sürüklendiği bu açmazlardan kaynaklanmaktadır. 12 Eylül yönetimi ve onun uzantısı olan ANAP, izlediği politikalarla, Türkiye'yi giderek bağımlı hale getirmiş, yabancı güçlere, Türkiye'de birkaç yüz bin kişiye, siyasal iktidarı belirleme olanağını sağlamıştır. Yabancı güçlerin ve Türk ekonomisini ipotek altına almış az sayıda kişinin tercihi de Turgut Özal tipi politikacılar, ANAP tipi partiler olduğuna göre, Türkiye'nin ekonomik ve siyasal yazgısı da böylece çizilmiş olmaktadır.

Ekonominin ipotek altına alınması, doğal olarak siyasal yaşantımızı, geleceğimizi de bağlamaktadır.

Türkiye'nin bu yazgıyı değiştirmesi, bu ipotekleri kaldırması şansı halen vardır. Bunun için geniş kitlelerin, kısa dönemde daha fazla sıkıntı da çekilse, kuyruklar da uzasa, Türkiye'yi ipoteklerden kurtaracak politikaları desteklemesi gerekir. Halktan böyle bir istek, böyle bir destek yeterli ölçüde gelmediği sürece, Türk ekonomisini ipotek altına almış iç ve dış güçler, Türkiye'yi diledikleri gibi yönlendirirler. Ekonominin ipotek altına alınmış olması, Türkiye'nin siyasal yazgısını da belirlemektedir. ■

Kenan Öztürk

PARİS'TEKİ TÜRKİYELİLER

Türkiyeliler'in sahip olduğu konfeksiyon atölyeleri, lokantalar, kahveler, bakkallar, dernekler, mescit derken Paris'in on ve onbirinci arondismanlarının çehresini değiştirmeye başladık.

Paris'in bazı mahallelerinde gezerken kendinizi Türkiye'de zannedebilirsiniz. Türkiyeliler'in sahip olduğu konfeksiyon atölyeleri çevresinde oluşan lokantalar, kahveler, bakkallar, video ve kasetçiler, dernekler, mescit derken, Paris'in on ve onbirinci arondismanlarının çehresini değiştirmeye başladık diyebiliriz. Paris'te her yabancı topluluğun yoğunlaştığı bir işkolu var, bizimkisi konfeksiyon. Paris bölgesinde yaşayan Türkiyeliler'in çok büyük bir kesimi konfeksiyon atölyelerinde terzilik, ütücülük, ilik düğme, şoförlük yaparak geçimlerini sağlamaya çalışıyorlar. Topluluğun gereksinimlerine göre atölyeler etrafında çeşitli yeni iş alanlarının yanı sıra sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak dernek, cami, kahveler oluşuyor. Diğer göçmen topluluklarının daha önce tamamladıkları yerleşim sürecine Türkiyeliler 1980'den itibaren girmeye başladılar.

Fransa'da göçmenler

Fransa en fazla göçmenin yaşadığı birkaç Avrupa ülkesi arasında bulunuyor. Son nüfus sayımında (1982) Fransa'daki yabancıların sayısı 4.223.928 olarak belirlendi. Bu sayı içinde Avrupa Topluluğu ülkelerinin vatandaşı olan 628.258 kişi de yer alıyor.

Fransız işverenleri geçtiğimiz yüzyıldan beri ekonomisinin büyüme dönemlerinde önemli sayıda göçmen işçiyi ülkelerine getirdiler. 1875 yılında 800 bin civarında olan yabancı sayısı Birinci Dünya Savaşı sonrasında hızla artarak, 1921'de 1,5 milyona, 1926'da 2,5 milyona, 1931'de 3 milyona yükseldi. O zamana kadar Fransa'da kapitalizmin gelişmesinde ihtiyaç duyulan göçmenler, ekonomik dünya krizi ile birlikte 1930'lu yıllarda burjuvazi tarafından bunalımın sebebi ve Fransız emekçilerinin işlerini ellerinden alan istenmeyen insanlar olarak gösterildiler. İkinci Dünya Savaşı bitimine kadar durdurulan göçmen gelimi, savaştan sonra yeniden başlatıldı ve 1955 ile 1970 yılları arasında yoğunlaştı. Bu dönem Fransa'da ekonominin önemli gelişme gösterdiği yıllardır. Kapitalizmin yeniden bunalıma girmesi ile, 1974'te Fransa'nın, birçok Avrupa ülkesi ile birlikte göçü durdurmasından sonra, yabancılar üzerine tartışmanın tekrar gündeme getirildiğini görüyoruz.

Özellikle, 1980 sonrası, Fransız sağ partileri göçmenlere karşı ırkçılığı ve yabancı düşmanlığını körüklemeye hız verdiler. Eskisinden farklı olarak liberal sağ partiler ırkçılık ve yabancı düşmanlığı temelinde bir politikaya programlarında yer vermeye başladılar. Bunun örneği son cumhurbaşkanlığı seçimlerinde açıkça görüldü. Göçmenler üzerine yürütülen demagojik propaganda 1980 sonrası, faşistlerin birden bire güçlenmesini de sağladı. Daha önce Fransa siyasal yaşamında varlığı olmayan Le Pen'in Milli Cephe Örgütü % 10 oy desteği olan faşist bir parti olarak ortaya çıktı.

Türkiyeli göçmenler

Fransa ile Türkiye arasında göçmen işçileri konu alan ilk ikili anlaşma 1965'te imzalandı. Bu anlaşma öncesi başlayan Türkiye'den Fransa'ya yönelik göç, Fransız hükümetinin yabancı işçi gelimini resmen durdurduğu 1974 yılından sonra da "kaçak işçi" veya "turist işçi" olarak devam etti. Oturma ve çalışma kartlarını elde edebilmek için özellikle Türkiyeli "kaçak" işçiler 1979'dan itibaren açlık grevleri, yürüyüşler düzenlediler. "Kâğıtsız" işçiler de denilen bu kişilerin durumları Sosyalist Parti'nin iktidara geldiği 1981 yılında çıkarılan bir yasa ile düzenlendi ve

▼ **_Fransızlar şaşıyor._** _Türkiyeliler'in yürüyüşlere büyük bir coşkuyla katılmasına hayret ediyorlar._

"kaçak" durumunda olan Türkiyeliler de içinde toplam 130.000 yabancı işçiye oturma ve çalışma kartları verildi. Fransız İçişleri Bakanlığı'nın resmi verilerine göre, Türkiyeli göçmenlerin sayıları 1977 yılından itibaren şöyle bir artış gösterdi:

1977	80.482
1978	86.693
1979	92.772
1980	103.946
1981	118.073
1982	123.540
1983	145.000

Başlangıçta, birkaç seneliğine Fransa'da çalışıp dönmeyi düşünen Türkiyeli göçmen işçilerde özellikle 1980'den itibaren bir tavır değişikliği görülmeye başlandı. Dönüşün yerini ailelerin Fransa'ya getirilmesi aldı. Önemli sayıda işçi, eşi ve çocuklarını Fransa'ya getirdi. Türkiye'deki ekonomik yapıya güvensizlik, onları şimdilik bu ülkeye yerleşmeye, temelli dönüşü ise belli olmayan ileri bir tarihe ertelemeye zorladı.

Aile birleşimi ve 12 Eylül rejimi nedeni ile Fransa'ya sığınan on bin dolayındaki politik göçmeni de sayarsak bugün Fransa'daki Türkiyeliler'in sayısının 170.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Paris, Lyon ve Strasbourg şehirlerinin çevresinde yoğunlaşan Fransa'daki Türkiyeliler genellikle kırsal bölgelerden geliyorlar ve vasıfsız işgücü kullanılan inşaat, tarım, giyim, bant sistemli endüstriyel işkollarında çalışıyorlar.

Konfeksiyonda Türkiyeliler

Paris'te giyim işkolunda Türkiyeliler'in ortaya çıkışı, Türkiye'de çok yaygın olan küçük terzi dükkânlarının, hazır giyim fabrikaları karşısında çözüldüğü 1970'li yılların ilk başlarına rastlar. Dükkânlarının kapısına kilit vuran binlerce terzinin bir bölümü Türkiye'de hazır giyim fabrikaları veya atölyelerinde işçiliğe başlarken, diğer bölümü de çeşitli yabancı ülkelere, özellikle de konfeksiyonu ile ünlü moda merkezi Paris'e yöneldiler.

Fransa'ya ilk gelen kalifiye terzilerin önemli bir bölümünün 1980'den itibaren, Paris'te konfeksiyon toptancı firmalarının merkezi, Sentier'ye yakın semtlerde küçük atölyeler açtıklarını görüyoruz.

Giyim işkolunda varolan ikinci bir olgu ise meslekleri terzilik olmayan, özellikle 1980 sonrası Fransa'ya gelip başka bir alanda iş imkanı bulamadığından, konfeksiyonda çalışmaya başlayan işçilerdir. Bunlar bant sistemi ile işleyen atölyelerde ilk başta herhangi bir giyim eşyasının sadece bir bölümünü, zamanla birkaç parçasını ve giderek tamamını dikmesini öğreniyorlar. Son yıllarda, bu kesimden de önemli sayıda kişinin kendi atölyesini açmaya koyulduğu gözleniyor.

Eski terzilerin ve yeni gelenlerin açtıkları irili ufaklı konfeksiyon atölyesi sayısının bugün Paris bölgesinde bine yaklaştığı tahmin ediliyor.

Fransa'da giyim işkolundaki üretimin ana ağırlığı küçük atölyelerde gerçekleşiyor. Türkiyeliler'in "Maison" diye adlandırdıkları toptancı firmalar mallarını, Yugoslavya, Türkiye, Güney Doğu Asya ülkelerinden gelen yabancıların çalıştığı binlerce küçük atölyede diktiriyorlar. Bu atölyelerde genellikle işveren ve işçi aynı ülkeden gelen göçmenlerden oluşuyor.

Toptancı firma maison dikilecek kumaşı genellikle kesilmiş halde, atölye patronuna parça başı ödeme biçiminde teslim ediyor ve malı dikilmiş olarak teslim alıyor. Böylece kendisi lokal, işçi vb. birçok sorumluluğu aracı konumunda olan atölye patronunun sırtına yüklüyor.

Atölye sayısının çokluğu ve kendi aralarındaki büyük rekabet yüzünden, toptancı firmalar mallarını çok ucuza diktirme olanağı elde ediyorlar.

Atölye patronları ise ana firmadan aldıkları malı, işyerindeki işçilere üç, dört bazen beş kat altında bir fiyat karşılığı parça başı diktiriyorlar. İşçiler çok düşük fiyatlara diktikleri mallardan ayda ortalama beş altı bin frank elde edebilmek için çok hızlı bir tempo ile günde on saatten az olmamak üzere, cumartesi de yarım günden daha fazla bir süre çalışıyorlar.

Toptancı firmalardan itibaren başlayıp gelen, parça başı sistemi sonuçta işçiler üzerinde katmerli sömürü doğuruyor. Bu sisteme karşı olan göçmen emekçiler geçtiğimiz yıllarda çok sayıda grev gerçekleştirdiyseler de, işçiler binlerce küçük işyerine dağılmış olduğundan, eylemleri atölyelerinin sınırını geçmedi ve geneli etkilemedi.

Ayrıca toptancı firmalar, ölü sezon diye adlandırdıkları yılın iki, üç bazen dört ayı atölyelere iş vermediklerinden, işçiler bu dönem boyu işsiz kalıyor ve sezonun açılışını bekliyorlar.

Atölyelerin dışında, Türkiyeliler yaygın olarak evlerde de terzilik yapıyorlar. Çok sayıda Türkiyeli işveren, maisonlardan aldıkları malı evlerde diktiriyorlar. Paris bölgesinde özellikle her işçi ailesinin evinde bir veya birkaç endüstri dikiş makinası görmek mümkündür. Genellikle kadınların çalıştığı bu alanda parça başı fiyatları iyice düşüyor.

Yeni açılan işyerleri

Paris'in belli semtlerinde yoğunlaşan konfeksiyon atölyeleri etrafında veya belli oturum bölgelerinde 1980 yılı sonrasında Türkiyeliler tarafından bu topluluğun gereksinimlerine yönelik çok sayıda değişik işyeri açıldı. Paris'te aylık çıkan Türkçe Papağan reklam gazetesi ve çeşitli anketler yapılarak saptanan bilgilere göre, Mayıs 1988'e kadar tespit edilebilen, Paris içinde ve banliyölerindeki Türkiyeliler'in sahibi olduğu, konfeksiyon dışındaki işyerleri sayısı 147'dir. Çoğu son birkaç sene içinde açılan bu işyerlerinin önemli bölümü atölyelerin çok yoğun olduğu on ve onbirinci arondismanlarda bulunuyor.[1]

Dernek yaşamı

Türkiyeli göçmen topluluğun yaşamında derneksel faaliyetler Fransa'da önemli bir yer tutuyor. Derneklerin ilk kurulduğu 1976 yılından 1981'de Sosyalist Parti'nin iktidara gelmesine kadarki dönemde yabancıların dernek kurması çok sıkı kurallara bağlanmıştı. Bu arada oluşan derneklerin büyük bölümü Türkiye konsolosluklarının güdümü veya desteğinde kuruldu. Yabancıların serbestçe dernek kurma olanaklarının elde edildiği 1981 sonrası tüm Fransa'da Türkiyeliler'in çok sayıda dernek kurduğunu görüyoruz.

Kültürel, dayanışma, din, spor, hemşehrilik, Türkiye'ye cenaze yollama, okul aile birliği, Fransız toplumu ile dostluk vb. amaçlar ile kurulan bu derneklerin Mayıs 1987'ye kadarki toplam sayısı 273'tür. 1981 sonrası artışta dernek kurma serbestliğinin yanı sıra, 12 Eylül askeri darbesi sonrası Fransa'ya gelen politik göçmenlerin önemli rolleri oldu. Büyük çoğunluğu Paris bölgesine yerleşen politik göçmenlerin gelmesinden sonra örneğin bu bölgede 1980 öncesi 3 olan dernek sayısı, sadece Paris'in içinde 24, banliyölerinde 19 olmak üzere toplam 43'e yükseldi (Mayıs 1988).

Türkiye'de var olan sol siyasi yelpazedeki hemen hemen tüm hareketlerin Fransa'da örgütsel varlıklarını sürdürmeleri 1980 sonrasında Türkiyeli göçmen işçiler üzerinde önemli bir canlanma ve politikleşme yarattı. Bu etkiyi özellikle 1 Mayıslar'da Fransa'da, diğer göçmen topluluklarına göre nüfusu bakımından 7. sırada bulunan Türkiyeliler'in, en yığınsal göçmen topluluğu olarak, binlerce kişiyle, CGT'nin düzenlediği gösterilere ya sendikaları, ya bağlı oldukları siyasi örgüt veya dernekleriyle katılmalarında görmek mümkündür. 1 Mayıslar'a katılan veya yürüyüşü izleyen Fransızlar bir taraftan böylesi bir katılıma hayranlık duyarken, öbür taraftan da, bu yığınsal ve coşkulu topluluğun niçin bu kadar ayrı pankartın arkasında yer aldıklarına şaşıyorlar.

Fransa'da federasyon tipi örgütlenmiş birkaç Türkiyeli göçmen örgütü henüz var olan 273 derneği kapsamaktan çok uzak ve her biri az sayıda derneği içinde toplayan, aynı siyasi görüşten insanların birleştiği yapılanmalardır. Fransa'da tek işçi federasyonu fikri yeni yeni bazı derneklerin kongrelerinde gündeme gelmesine rağmen henüz yaygın bir görüş haline gelmedi.

Soldaki derneklerin dışında, dini ve diğer sağ akımların etkisinde veya herhangi bir siyasi yönelimi olmayan yardımlaşma, spor vb. amaçlarla kurulmuş derneklerin sayısı da az değildir.

Fransa'da her zaman az veya çok sayıda var olmuş Türkiyeli öğrenciler ise, 1978 yılına kadar varlığını sürdüren, Fransa Türkiyeli Öğrenciler Birliği'nin (FTÖB) kapanmasından bu yana yeni bir örgütlenmeye gitmediler.

Bununla birlikte, işçi dernekleri dışında tanık olduğumuz yeni bir gelişme, Fransa'da Türkiye üzerine çeşitli alanlarda doktora ve araştırma yapan kişilerin bu yıl başında kuruluşunu gerçekleştirdikleri, lokali Paris'te olan Türkiye Araştırma Merkezi'dir.[2] T.A.M. Türkiye'yi Fransa'da bilimsel yönden tanıtmayı, bu alanda uğraş veren kişi ve kuruluşlarla işbirliği yapmayı amaçlıyor. ■

1- (55 lokanta, 2 radyo ve alarm yerleştirme mağazası, 12 muhasebe ve avukat bürosu, 1 radyo tamirevi, 16 bakkal dükkânı, 8 iplikçi, 5 video film kulübü, 4 turizm ajansı, 2 ekmekçi, 2 elektrikçi, 11 çayhane, 1 kitapevi, 2 doktor muayenehanesi, 7 restorasyon, inşaat bürosu, 1 berber, 4 araba tamirhanesi, 1 camcı, 3 emlakçı, 5 butik, 1 şoför ehliyet okulu, 1 dişçi muayenehanesi, 1 çiftlik)

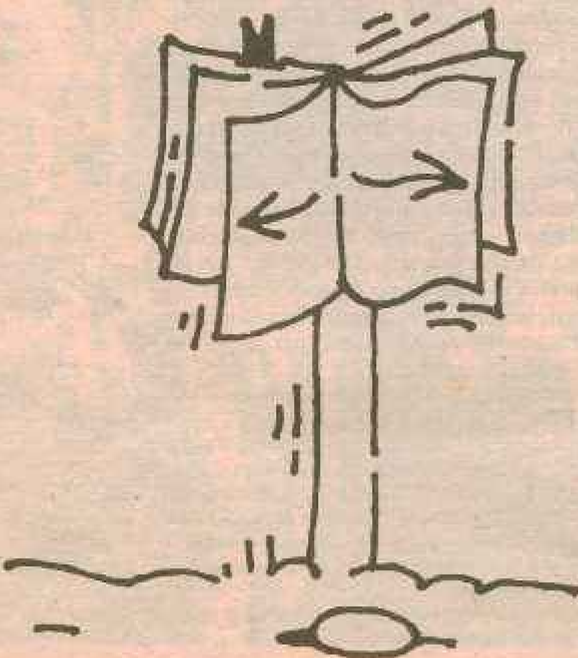
2- Türkiye Araştırma Merkezi 33, Rue de la Grange aux Belles 75010-Paris

SORUN SALT STALİN YA DA "STALİNİZM" Mİ?

Stalin gökten düşmemiştir. Bu parti içinde biçimlenmiş, bunun özündeki despotik ve dogmatik niteliği çok iyi görmüş ve yönetime geçer geçmez bu mekanizmayı işletmiştir.

Tartışmalara başlanması çok gecikitiğinden kangrenleşmiş bu yaranın üstü açıldığında ortaya çıkan reaksiyonlar beklenenin de ötesinde tatsızlaşmaya başladı; şimdi, belki biraz da gereksiz boyutlara doğru uzanıyor. Bu kez de, ortalığı kaplayan toz-duman içinde sansasyonel haberler, anılar, söylentiler arasında, olayın gerçek özünü kavramaya yönelik çabalar saptırılacak ya da asıl söylenmesi gerekenler tümüyle yitip gidecek ve gene son kerte önemli zaman yitimine neden olacak.

Ancak, özellikle Sovyetler Birliği'nde yayınlanan kaynaklarda sergilenen olumsuzlukları, bu kanlı trajik olayları, salt Stalin ya da "Stalinizm" faktörleriyle açıklamaya çalışmanın yanlışlığı ve eksikliği ortadadır. Milyonlarca yetkin ve seçkin üyesi bulunan böylesi bir parti içinde, bir tek kişinin çıkıp da tüm yönetimi elinde toplayıp, bu anlatılan (ve de anlatılamayan) olumsuzlukları yapabileceğini düşünmek oldukça zor. Ayrıca, milyonlarca "komünist" üyenin, 200 milyonluk bir sosyalist ülkenin insanlarının hiçbir ses çıkarmadan (ya da çıkaramadan) bu denli uzun süreler yaşayabileceğini varsaymak çok daha zor oluyor... Kuşkusuz gerek büyük bir sanayileştirme hareketini gerçekleştirmek, gerekse de olağanüstü maddesel ve entelektüel yıkıma neden olan 2. Dünya Savaşı'nı sürdürebilmek için merkeziyetçi bir yönetim zorunlu olmuştur. Ancak bunun boyutlarının gereksinim duyulan ölçünün çok dışına taştığı da bir gerçektir.

2. Dünya Savaşı süresince son kerte olağanüstü bir dönem yaşanmış olmasına (ve daha savaş öncesinde, yönetimde bulunanların emriyle, savaş boyunca ölenlerin sayısının yarısına yakın sayıda çok seçkin insanın yok edildiği söylenmesine) karşın, gene de bütün bunları tek bir Stalin faktörüyle açıklamak olanaksızdır.

Bugün, Stalin ya da "Stalinizm" üzerine tartışanların büyük çoğunluğu ülkelerinin parti üyesi konumunda bulunan kişileri olduğundan, bunların olası dünya görüşlerinin de şu ya da bu biçimiyle de olsa "Marksizm" olduğunu varsaymak gerekir.

O zaman da, akıllara takılan soru kendiliğinden somutlanıyor: Ve düşündürüyor; Marksist tarih anlayışı içinde bireyin etkisi nedir diye?.. Kuşkusuz, tarihin yapılmasında fon-figür ilişkisi içinde, birey belli bir rol oynayabilir; ancak, bilebildiğimiz kadarı ile hiçbir zaman belirleyici değildir bu. Ve gene bilebildiğimiz kadarı ile, materyalist tarih literatüründe "birey" diye bir kategorik olgu yoktur. Hiç kimsenin, hiçbir bireyin, tarihi kendi iradesine göre yapamayacağı, toplumsal gelişmeyi tersine çeviremeyeceği (çok haklı ve doğru olarak) gene Sovyetler Birliği kaynaklı kitaplarda yazılmıyor muydu?

Daha da somutlamak gerekirse, Lenin'in ölümünden sonra, Sovyetler Birliği'nde varolduğu söylenen olumsuzlukları "birey" faktörüyle (bu Stalin bile olsa) açıklamaya olanak yoktur. Bunu, birey ya da Stalin faktörüyle açıklamaya çalışmak, altından kalkılması hiç de kolay olmayan büyük zorlukları, açmazları da birlikte getirebilir. Örneğin, o zaman, son kerte sakıncalı bir konuma gelinebilir; bir başkası da çıkıp (yıllardan beri Marksistler'in, hatta din adamlarının sert eleştiriler ile karşı çıkmalarına rağmen, sağcıların yapmak istedikleri gibi), 1933'lerden sonra, Almanya'da ve tüm dünyada olup bitenleri de, bir "Hitler" faktörüyle açıklamaya kalkabilir. Bilmem, o zaman nasıl bir yanıt bulunabilir böylesi savlara...

Kanımca, böylesi önemli konularda, bu denli yüzeysel yaklaşımlardan kaçınmak ve biraz daha ciddi olmak gerekir. Hep bilindiği halde söylenmeye (henüz) cesaret edilemeyen, gerçek neden ya da nedenler biraz daha derinlerde olsa gerekir. Bunun için de ilk kez, "daha daha sosyalizm" veya "daha çok sosyalist özgürlük" vb. gibi yetersiz tanımlamalardan, kendin pişir kendin ye biçimindeki kaba ajitasyonlardan kaçınmak lazımdır. Görüldüğü, bilindiği kadarıyla, bir yerlerde, bir şeyler çok zor durumda. Ve eğer gerçekten nitelikli bir düzeye ulaşılmak isteniyorsa, sağlam bir zemin bulunana değin, çürük malzemeyi eşelemek, çok daha derinlere inmek zorunluluğu vardır.

Burada Stalin'in etkisi görecedir. Sorun çok daha geniş kapsamlıdır. Örneğin, belki de KP'nin (Komünist Partisi) yapılanmasından kaynaklanmaktadır. Ve burada, belki de, daha yüzyılın başında (daha Stalin ortalarda yokken) yaptığı tespitleriyle Rosa Luxemburg haklı çıkmış olabilir...

Anımsanacağı gibi (ancak nedense son zamanlarda çok önemli bu noktayı anımsayanların sayıları hiç de beklendiği kadar değil), Lenin ile çok sert polemik yapmayı göze almak pahasına, Rosa Luxemburg, parlak bir görüş, açık yüreklilik ve dolaysız bir yöntemle, KP yönetimini ve yapılanmasını eleştirmiş ve "... *zaman zaman seçkin işçilerin şeflerinin konuşmalarını alkışlamak ve kendilerine sunulan kararları oybirliğiyle onaylamak üzere toplantılara çağrıldığı bir durum tabii ki bir diktatörlüktür, ama işçi sınıfının değil, bir avuç siyasetçinin diktatörlüğüdür*" demiştir. (Rosa Luxemburg, Sermaye Birikiminin Tarihsel Koşulları, İstanbul, 1984 s.18 -K.Boratav'ın önsözü-)...

Ve böylesi bir saptama, salt Rosa Luxemburg ile sınırlı kalmamıştır. O zamanlardan günümüze değin, yüzlerce ve hatta binlerce Marksist, düşünür, yazar benzer noktaların altını kerelerce çizmişlerdir. Fakat hep bilindiği gibi pek dinleyen çıkmamıştır.

Stalin ve "Stalinizm" ciddi bir olgudur kuşkusuz. Ancak, KP yapılanması (örgütlenmesi) üzerinde gelişebilen bir olgu. Stalin gökten düşmemiştir. Bu parti içinde biçimlenmiş; bunun özündeki despotik ve de doğmatik niteliği çok iyi görmüş ve yönetime geçer geç-

mez bu mekanizmayı işletmiş ve KP'nin kuruluşuna katılan, Lenin'in çevresindeki, çağlarının gerçekten en parlak kişiliklerini ortadan kaldırmış ve **"kötü paranın iyi parayı piyasadan kovması"** örneğinde olduğu gibi, kendi çevresine topladığı, madalyalı, altın dişli, kötü "komünistler" ile, nitelikli(leri (kovmamış) yok etmiştir...

□

Gerçekte sorun, KP'lerin özünden gelen merkeziyetçi-antidemokratik (despotik ve doğmatik) niteliklerden kaynaklanmaktadır. Lenin, çok olağanüstü koşullarda ve olağanüstü bir kişilikle, çok kısa bir dönem yönetimde kalabilmiş. Ve gerek Lenin'in kişiliğinden gelen nitelikler, gerekse yaşanan tarihsel koşullar nedeniyle, partinin gerçek yapısı ve işleyiş özü (Rosa Luxemburg gibi parlak kişiliklerin uyarılarına rağmen) yeteri açıklıkta tartışılmamış ve ardından gelen Stalin, bu yapısal olguyu kendi mantığı uzantısında işletmeye başlatmıştır. Olay bu denli açık ve yalındır.

□

1953 yılına kadar olanlardan Stalin sorumlu tutulursa, Brejnev'in gerek başa getirilişinden ve gerekse de ölümüne değin uzun süreler yönetimde kalışından kimler sorumludur? Bu nasıl bir örgütlenme ve ince denge hesaplarının işlediği bir mekanizmadır ki, yönetimi bir kez eline geçiren, biyolojik yaşamını doldurana değin yerinden kımıldamamaktadır? Ve şimdi, gene Sovyetler Birliği'nde, Brejnev'in konumu kara mizah örneği olarak tartışılıyor. Gerçekte, çok öncelerden beri Batılı yorumcular, "Stalin bir trajedi ise, Brejnev bir Farce (bir kaba komedi, bir maskaralık)tır" demişlerdir. Peki ya ağır bedensel ve zihni yorgunluk ve tükenmişlikle yönetime "oybirliğiyle" seçilen Çernenkov... KP genel sekreterliğine seçildiği ve resimleri ilk kez dünya televizyonlarında yayınlandığı zaman, F.Almanya, 1. kanal TV yorumcusu, uluslararası ilişkilerde alışılmamış bir yöntem ve şaşırtıcı bir ironi içinde gülerek, "Sovyetler Birliği'nde, Marksizm, Leninizm ve şimdi de senilizm" (bunaklık) döneminin başladığını söylemiştir. Ancak, ilginç olan, buna o zamanlar, özellikle sosyalist kesimden aldıran pek çıkmamıştır.

Bütün bunları tek Stalin ya da "Stalinizm" faktörleriyle açıklamak olanaksızdır...

Ayrıca, böylesi olaylar salt Sovyetler Birliği ve SBKP ile de sınırlı değildir. Örneğin, hemen hemen tüm KP'lerde demokrasi sorunu bugün de yaşamsal bir önem taşımaktadır. Bu ülkelerin en yaratıcı ve onurlu insanları, olabildiğince, böylesi partilerin uzağında kalmayı yeğlemektedirler. Öte yandan, Küba ve Nikaragua örneklerinde olduğu gibi, KP'ler, ülkelerinin devrimci hareketlerinde de pek geçerli notlar alamamışlardır. Ve gene hemen hemen tüm KP'lerde, genel sekreterlerin yerleri ancak **"biyolojik tasfiyeler"** sonucu boşalmakta ve buralarda radikal yönetim değişimleri bugünlerde bile ciddi bir biçimde gündeme getirilememektedir. Bunun en somut, yeni ve tatsız örneği, basına yansıdığı kadarıyla, F.Almanya KP'sinde sürdürülen sevimsiz oyunlardır.

□

Genel olarak KP'ler, özellikle 1930'lardan sonra, geçen yüzyılın bile gerisindeki bir mantık, kavram ve hatta sözcüklerle, bu yüzyılın olaylarına yaklaşmaya (ve daha da kötüsü), bunları çözümlemeye çalışmışlar ve bunun doğal sonucu olarak yetmezliğe girmişlerdir. Salt ekonomide değil, düşünce, psikoloji, estetik, sanat, yazın ve de özellikle dünya tarihini yorumlamada beklenen gelişmeleri gösterememişlerdir. Soruyu somut sorarsak, KP organlarında; 27. Kongre'ye ve de özellikle Şubat Plenumu'na gelene değin son orijinal yazının, araştırmanın, ne zaman ve kimin tarafından yayınlandığını bilenler bilmeyenlere haber versin lütfen...

□

Artık hep bilindiği gibi, KP'ler içinde eleştiri ve de özellikle açık muhalefet geleneğinin bulunmaması bugünkü durumu hazırlayan nedenlerin başında gelmiştir. Ayrıca, KP'lerin programlarını Marksist teori ile özdeşleştirme alışkanlığı, kendilerine yapılması olası eleştirileri önceden önleyen bir paratoner niteliğine dönüştürülmüş, bu durum da, onların, bir başka yönden, bindikleri dalı keser konuma gelmelerine neden olmuştur.

Kendinden menkul böylesi alışkanlıklar sonucu en küçük KP'lerin en niteliksiz yöneticileri bile, kendilerine yapılan en basit eleştirileri hemen Marksist teoriye yapılmış bir saldırı olarak yorumlayıp, düşünen insanları ve koltuk-iktidar peşinde olmayan gerçek Marksistleri sindirme yoluna gitmişlerdir. Açık yüreklilikle söylemek gerekirse, bu yöntemlerinde çok da başarılı olmuşlar; gerçek ve namuslu Marksistlerin, Marksist teoriye olan saygılarını sömürmüşler; kendilerine geçim kapısı edinme, bir koltuk sağlama uğruna, sosyalizm içinde sağlıklı bir eleştiri, bir muhalefet geleneğinin oluşmasını önlemişlerdir. Ancak, bütün bunların sonucu, yaşamın, düşün dünyasının dışına düşmüşler; gelişemedikleri için gerilemişler ve çökme, bitip tükenme kertesine gelmişlerdir...

Hep bilindiği gibi, 1930'lardan sonra, gerçek Marksistler, demokratlar, aydınlar, bilim adamları, düşünürler ve de özellikle sanatkarlar, ancak, bulundukları toplulukların KP'leri dışında, soluk alma, düşünme, ürün verme ve hatta yaşama olanaklarını bulabilmişlerdir.

Bu koşullarda, toplumun en soylu ve yetkin insanlarını biraraya getirmesi gereken KP'ler, bunun tam tersi bir konuma düşmüşler ve özellikle, Sovyetler Birliği'nde son zamanlarda çıkan yayınlardan okunduğu gibi, pek çok yerde, bilgisizlerin, yeteneksizlerin ötesinde, neredeyse kriminallerin toplanma odakları konumuna gelmişlerdir.

Fakat bu olumsuz gelişmeler salt parti yönetici kadrolarıyla sınırlı kalmamış, kendileriyle birlikte, bir kez daha telafisi olanaksız, büyük bir insan malzemesini de birlikte tahrip etmişlerdir.

Fakat yine de tüm bu olumsuzluklara karşın, Marksist metodolojinin, düşünme tarzının canlı kalabildiği yerlerde son kerte yaratıcı hatta kader belirleyici hareketler çıkabilmektedir. Yoksa örneğin perestroyka hareketinin neden başka bir yerde değil de **orada** başladığı nasıl açıklanabilir.

□

Kanımızca burada sorun Marksist teorinin özünden kaynaklanmamaktadır. İçinde yaşanılan koşullarda, salt Marksistler değil, burjuva düşünürleri bile, geçmişi-günümüzü ve de geleceği açıklamak için varolan tek sistematik metodolojinin Marksizm olduğunu söylemektedirler. Bu konuda, örneğin, Sartre şöyle demektedir:

"Marksçılık bitmiş tükenmiş olmak şöyle dursun, daha çok gençtir, hatta neredeyse daha çocukluğunu yaşamaktadır, gelişmeye daha yeni yeni başlamaktadır. İşte bu nedenle de çağımızın felsefesi olarak kalacaktır. Doğuşunu hazırlayan koşullar henüz aşılmadığından, gerekli bir felsefedir hâlâ. Düşüncelerimiz ne özellik taşırlarsa taşısınlar, ancak bu zemin üzerinde gelişirler ve Marksizmin kendilerine sunduğu çerçeve içinde kalmak zorundadırlar, yoksa boş uzay içinde yitip gitmekten ya da gericileşmekten kurtulamazlar." (Walter Biemel, Sartre; Alan Yayıncılık, İstanbul, 1984. Türkçesi Veysel Atayman, s.178).

□

Şimdiye değin görüldüğü kadarıyla, KP'lerin programlarını Marksist teori ile özdeşleştirmek şöyle dursun, bu teoriden esinlenerek oluşturulduğunu bile düşünenlerin sayısı giderek azalmaktadır. Bunun haklı gerekçeleri vardır. İnsanı, tarihin nesnesi olmaktan kurtarıp öznesi yapmayı öngören bir teoriye karşı, (bu teorinin doğal uzantısı oldukları söyleyen) KP'ler, kendi resmi yayın organlarında da belirttikleri gibi, 1930'lardan beri, insanın, "subjektif faktörün" varlığını bile unutmuşlar ve 50 yıllık bir aradan sonra (ve hayretler içinde) insanı yeniden keşfettiklerini söylemeye başlamışlardır. Salt bu olgu bile, başlı başına traji-komik bir olaydır.

Toplumun en soylu ve yetkin insanlarını biraraya getirmesi gereken KP'ler, bunun tam tersi bir konuma düşmüşler, pek çok yerde bilgisizlerin yeteneksizlerin odakları konumuna gelmişlerdir.

Bugünün insanları, dünyanın sorunlarını anlamada ve olası çözüm yolları önermede gene Marksist teoriden-metodolojiden yararlanmakta, ancak, klasik KP'lerden çok daha değişik ve ileri politik platformlara gereksinim duymakta ve gereğinde, bunları oluşturmanın yollarını araştırmaktadırlar. Ve bu alanda şimdiye değin ciddi mesafeler alınmıştır...

Buna karşın, artık çok açık olarak görüldüğü ve de son günlerde bütün çıplaklığıyla yaşandığı gibi, klasik KP'ler, tüm sevapları ve günahlarıyla, bu yüzyılın içinde doğmuşlar ve gene bu yüzyılın içinde etkin ve yazgı (kader) belirleyici yaşam dönemlerini tamamlamışlardır. Tümüyle tarih olmaları birkaç on yıl sürebilir; ancak sonuç belirleyici bir durum değildir bu.

Bugünün ve gelecek bin yılın insanlarının gereksinim duydukları ve de ileride duyacakları, partilerin, politik kuruluşların (isimleri ne olursa olsun) nitelikleri çok daha değişik olacaktır. Yeni insanların, yeni insanlararası ilişkilere (dialoglara) gereksinimleri vardır. Ve bu gereksinimler, kendi yollarını kendileri açacaktır...

Ve Marksizm, büyük bir olasılıkla, gelecek bin yılın insanlarının da, sorunlarını anlamasına ve bunlara yanıtlar bulmasına yardım edecek bir felsefe, bir düşünce sistemi, bir yöntem olma niteliğini koruyacaktır...

"Yeni düşünce" kuşkusuz güncel bir şey olsa gerek. Öğrenmek lazımdır. Fakat, yeni düşünceyi öğrenene değin, eskisiyle de olsa **düşünmek** gene de fena bir şey değildir. Bir kez denemenin belki de bir yararı olabilir. Sağlık verilir... ■

A R A L I K ' T A Ç I K I Y O R

Anlatılan senin hikâyendir!

Sosyalizmin tarihi... Kültür, sanat, felsefe ve bilimle karşılıklı etkileşimleri... Sosyalist düşünce, siyaset ve örgütlenme sorunları üzerinde ortaya çıkan teorik ve pratik farklılıklar... Osmanlıdan günümüze Türkiye'de sosyalizmin ve toplumsal mücadelelerin örgütlenişi, teorik gelişmesi, eylem biçimleri... ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, Belçika, Hollanda, Macaristan, Yunanistan, İsveç, Mısır, Pakistan, Alman Demokratik Cumhuriyeti, Yugoslavya ve Türkiye'nin özel olarak bu ansiklopedi için yazan, özgün görüşleriyle tanınmış seçkin düşünür ve yazarları... Tartışan tarafların görüş açılarını kendi ağızlarından öğrenmeniz için hazırlanan eklerde polemikler, belgeler, kongre tutanakları, tüzükler, bildiriler, söylevler, gazete kupürleri... Türkiye'de bugüne kadar yayımlanmamış fotoğraf, illüstrasyon, gravür, resim, grafik, afiş, karikatür, şema, harita ve istatistikler... Her dönemde önemli roller oynamış düşünce ve eylem adamlarının, siyaset adamı, asker, sanatçı, bilim adamı, düşünür ve yazar, binden çok insanın yaşamöyküsü...

SOSYALİZM
VE TOPLUMSAL MÜCADELELER
ANSİKLOPEDİSİ

8 cilt • Her cilt 10 fasikül • Her fasikül 32 sayfa
Her fasikülle birlikte 8 sayfalık ek

15 Aralık 1988'e kadar abone olun,

indirimden yararlanın

Fiyat artışlarından etkilenmeyin,

ansiklopediniz evinize gelsin

İletişim Yayınları
Klodfarer Caddesi İletişim Han Cağaloğlu 34400 İSTANBUL
Tel: 520 14 53 - 54 - 55

- -

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi'ne cilt abonesi olmak istiyorum. Abone bedelini;

☐ Peşin: 140.000.- TL (Son ödeme tarihi 15 Aralık 1988) ödemek istiyorum.

☐ Taksitle: 190.000.- TL ödemek istiyorum.

1. Ödeme (son ödeme tarihi 15 Aralık 1988) .... 50.000.- TL
2. Ödeme (son ödeme tarihi 15 Ocak 1989) .... 35.000.- TL
3. Ödeme (son ödeme tarihi 15 Şubat 1989) .... 35.000.- TL
4. Ödeme (son ödeme tarihi 15 Mart 1989) .... 35.000.- TL
5. Ödeme (son ödeme tarihi 15 Nisan 1989) .... 35.000.- TL

Seçtiğim ödeme planına uygun ilk ödeme tutarını,

☐ İletişim A.Ş. 255661 no'lu Posta Çeki hesabına yatırdım.
☐ Ödemeyi yaptığımı gösteren Posta Çeki Alındı Makbuzunun fotokopisi ektedir.

ADRES: ....
....
....

İSİM ....
TARİH ....
İMZA ....

Abone formunu "İLETİŞİM YAYINLARI OKUR İLİŞKİLERİ KLODFARER CADDESİ İLETİŞİM HAN CAĞALOĞLU 34400 İSTANBUL" adresine gönderiniz.